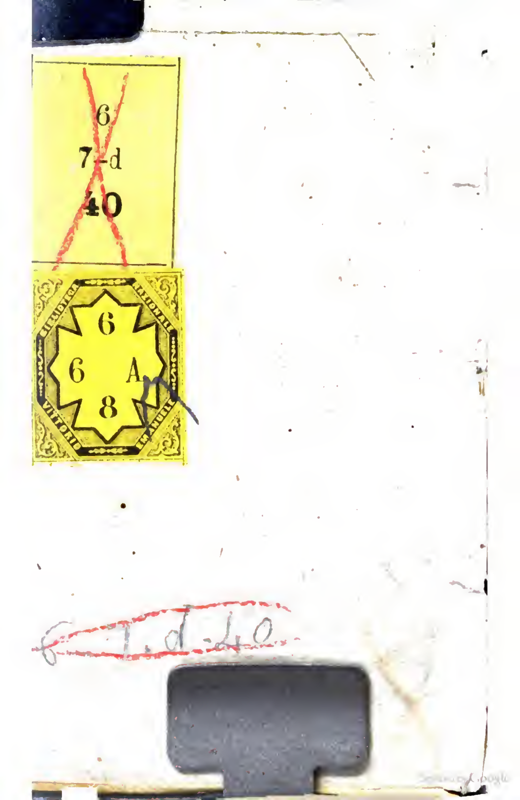
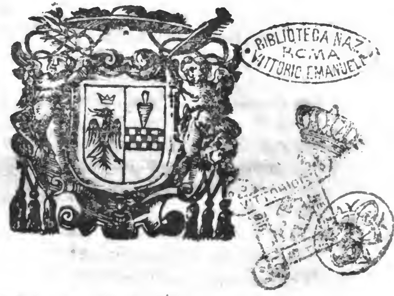

6
7-d
40
BIBLIOTECA NAZIONALE
VITTORIO EMANUELE
6
6 A
8
6-7.d.40

Digitized by Google

DE PERSCRIBENDIS EPISTOLIS LIBELLVS.

Aloisij Antonij Sanctorelli Neap.ni

NEAPOLI, *Apud Iosephum Cacchium.*
M.D. LXXXXI.

Et iterum apud Camillum Cauallum. 1653.

Superiorum Permissu.

ILLVSTRISSIMO DOMINO

LAVRENTIO IMPERIALI

Apostolicæ Cameræ Clerico, & Romanæ Vrbis

Domus Probat. Romanæ

GVBERNATORI MERITISSIMO.

Terato prælo in lucem denuo proditurus tenuis hic libellus; Tui Nominis splendorem expetit, Illustrissime Domine; nec profectò de Literis conscribendis opusculū alteri dicari debuit, quàm literarum amantissimo; meæ sanè in Te obseruantiæ, gratique animi monumentum, exiguum illud quidem, eo tamen animo profectū, quo maiora si posset haud inuitus offerret; Tibi vnicè exhiberi debuit, cuius patrocinio vnicè gloriatur. Mei olim Aui lucubrationibus, & studio fuit typis excussum, ita tamen vt vbiq; obuijs vlnis exceptum, facilique negotio distractum ferè vsquam reperiretur.

§ a Quod

Quod è votis accidiſſe profiteor, vt mea opera iterato editum, Tui Nominis inſcriptione glorioſius, longè, latèque peruagaretur, Tuæque ſub Gentilitiæ Aquilæ veluti alis obtectum, neq; Criticorum tela, neque inuidorum fulmina pertimeſceret. Habet & cœlum Aquilam ſuam, quæ in hæc etiam inferiora ſuæ virtutis defluuia partitur; Ita & in tuæ familiæ nobiliſſi no planè cęlo, quæ effulget Aquila, tenuiſſimis hiſce meæ induſtri[illegible] monumentis fauere non dedignabitur. [illegible]iſſime [illegible] munus [illegible]mini inſcribere, niſi animos faceret ſingular[illegible] illa animi tui beneuolentia, qua in beneficijs erga alios conferendis, Te ipſum, hoc eſt Heroem, vndequaque maximum; in aliorum munuſculis recipiendis eorundem tenuitatem nouit inſpicere. Patere igitur leuiſſimis iſtis fermè nugis grauiores tuæ gubernationis curas iucundè interpellari, & meo te patrocin o, imò totius Chriſtianæ Reipublicæ fęlicitati incolumen Deus diutiſſimè ſeruet. Vale.

Dominationis veſtræ Illuſtriſſimæ.

Humillimus ſeruus.
Ioannes Angelus Sanctorellus.

THOMAS ANELLVS SCLAVS IVRECONSVL. NEAPOLITANVS.

CANDIDO LECTORI S.

VONIAM tota ferè ars dicendi veterum nunc traducta esse videtur ad sacras declamationes, & conciones ad populum, meritò elucet illa potissimùm hodie in scribendis epistolis: hinc recentiores omnes in hoc dicendi genere maximè elaborare voluerunt. Politianus, Gregorius, Cortesius, Cardinalis, Longolius, Bembus, Sadoletus, Manutius, & alij innumeri, epistolæ quorum vt doctissimæ, & elegantissimæ cunctorum manibus iam teruntur. Quapropter vt breuiter, atque facilè quisque hanc scribendi rationem assequi posset, & ad manum quasi habere exempla, & genere epistolarum, earumque componendarum artem: Aloisius Antonius Sanctorellus Iureconsultus ornatis-

ſimus meùs cognatus, cum in iuuentute collegiſſet compendium de hac ſcribendi ratione, rogatus à multis,& à me potiſſimùm, vt illud ad communem omnium vtilitatem euulgaret, diu quidem recuſauit: victus verò tandem amicorum,& meis precibus nunc edere conſtituit. Perlege igitur cãdide lector libenti animo preſens opuſculum, ſpero enim multum te inde vtilis reportaturum, nec verò mireris ſi in fine capitum adiunxit teſtimonia,& auctoritates veterum ſcriptorum, & potiſſimum iureconſultorum: nam cùm ſui muneris ſit leges,& iura quotidie peruolutare, voluit hæc illorum teſtimonijs de induſtria illuſtrare,atq; confirmare, cum non dubitet hoc ſuum conſilium nonnullis ſaltem placiturum. vale candide lector,& voluntatem Auctoris cunctis prodeſſe cupientem æqui, bonique conſule. Neap. Kal. Ianuar. 1590.

FRANCISCI VERIERII EX SOcietate IESV, in libris de perscribendis epistolis Aloisij Antonij Sanctorelli Epigramma.

SI forte absentem certis de rebus amicum
Siue docere cupis; siue monere tuum:
Erigere afflictum, consolariq; dolentem;
Cùm patris, aut cari concidit ex obitu:
Sedare iratum: frœno cohibere furentem:
Auersumque iterum conciliare tibi:
Orare, hortari; nunc huc impellere; nunc huc:
Quid multa? arbitrio flectere posse tuo:
Ne te pæniteat paruum legisse libellum;
Hinc tibi, qua facias, suppeditatur ope.

DE

DE DEFINITIONE EPISTOLÆ

Vnde dicatur, quare fuerit inuenta, eius fine, & quotuplex sit.

PISTOLA est fida nostræ mentis interpres, & quasi rerum nostrarum, siue alienarum certa nuncia. Dicitur epistola ab ἀπὸ τοῦ ἐπιστέλλειν *idest à mittendo, eo quòd ad absentes destinetur: scribens enim*

præsenti fatuus [a] *est. Fuit inuenta, vt certiores faceremus absentes* [b], *vt Cicero ad Curionem; nam vt ad Q. Fratrem lib. 1. epistolæ proprium est, vt is ad quem scribitur de his rebus, quas ignorat, certior fiat. Finis epistolæ est docere, & mouere. Epistolarum autem genera tria esse supponimus Demonstratiuum, Deliberatiuum, & Iudiciale: Quorum species, cùm infinitæ dicantur, consilij haud puto omnes velle recensere. Quid enim est, quod litteris non committatur? In his amamus, odimus, miramur, deliberamus. In his lætamur, stomachamur, querimus, expostulamus, blandimur, iurgamur, in gratiam redimus, consolamur, consulimus, minamur, deterremus, excitamus, conciliamus, compescimus; bellum indicimus, contra-*

tra-

trahimus, laudamus, vituperamus, narramus, describimus, operam nostram offerimus, denique quid non? Quare species cùm infinitæ sint, & innumerabiles, persequi infinitum Anticyram [c] *nauigare opus esset. Nos eas, quæ, & vtiles, & necessariæ maximè videntur, colligemus: ceteras, quarum inuentio facilis erit scribentium ingenijs relinquemus. Nunc pro viribus suas cuique generi species subijciemus, & ordine de vnaquaque dicemus.*

a Angel. in l. 1. C. de contrah. & committ. stipul.

b Absentes dicuntur, qui inuicem exaudiri nequeunt. glos. in §. Item verborum in Inst. de inutil. stipul.

c Anticyra est insula propè sinum Meleacũ, cuius meminit Strabo lib. IX. & ibi Plin. auctore tutissimè sumitur elleborum. Ouid. lib. IV. de Pont. Pur-

gantes pectora succos,
Quicquid,& in tota nascitur Anticyra.
Et hominem insanum cum dicere volumus, Anticyra egere dicimus. Horat.
Tribus Anticyris caput insanabile.

DE GENERE Demonstratiuo.

GENVS demonstratiuum græcè ἐπιδεικτικὸν appellatū est, quod alicuius certæ personæ, vel rei laudem, vel vituperationem continet. Sed quouiam potior est laudandi pars, & ex laudis contrarijs locis vituperatio constat [a]*, de ea potissimùm dicemus. Laus igitur est expositio bonorum, quæ alicui accidunt personæ, vel communiter, vel priuatim. Communiter, vt laus hominis, priuatim, vt laus* Platonis.

Laus autèm aut à personis, aut à rebus sumitur [b]. Personam (vt ex Buccoldiano cognouimus) tripliciter laudabimus à bonis fortunæ, corporis, & animi. Bona fortnnæ sunt, quæ secunda, vel aduersa fortuna hominibus accidere solent, vt genus, educatio, diuitiæ, potestates, gloria [d], ciuitates, amicitiæ, & alia huiusmodi. Bona corporis sunt commoda, vel incommoda, quæ natura corpori attribuit, vt vires, velocitas, venustas, valetudo, & quæ his sunt contraria. Animi bona sunt, quæ consilio, & cogitatione nostra prius, deinde in actione consistunt, vt prudentia, iustitia, temperantia, & fortitudo, & quæ his sunt contraria. Rem laudabimus, aut vti diuinam, vt sunt res sacræ, & religiosæ [e], aut vti humanam,

Bona fortunę

Bona corporis.

Bona animi.

quæ vel publica erit, vel priuata. Rem item laudabimus, aut ut communem uniuersitatis, aut ut communem singulorum[f] *Rem etiàm laudabimus vel ut corpoream, vel ut incorpoream:* Res corporeæ. *Corporeæ*[g] *res sunt, quæ vel à natura sunt institutæ, & sui natura tangi possunt, qualia sunt elementa, plantæ, metalla, gemmæ: vel hominum industria sunt confectæ, ut urbes, templa, vestis, domus, & huiusmodi.* Incorporeæ. *Incorporeæ res sũt, quæ in iure consistunt, sicut hæreditas, ususfructus, obligationes, artes, scientiæ, virtutes, & similes. Personam etiàm describendo laudabimus, si totius corporis habitum, figuram, gestum, motumque tamquàm pictura exprimemus. Rem laudabimus, si utilem, necessariam, iustam, honestam, excelsam, omni-*

nibusque emolumento fore aperiemus. In hoc quoque genere demonstratiuo versantur descriptiones personarum, regionum, prædiorum, arcium, fontiũ, hortorum, montium, monstrorum, tẽpestatum, itinerum, conuiuiorum, ædificiorum, pomparum; & (vt ait Priscianus) est oratio colligens, & repræsentans oculis, quod demõstrat. Nàm si hominum genus describimus, à corporum descriptione exordiemur, deinde ad vestium genus, ad animorum habitus veniemus. Postremò viuendi ritum omnem ante oculos ponemus. Si locum describimus, eius faciem, & situm describemus, nùm in humili, vel excelso, in plano, cliuo, an in monte, nemoroso, vel secus: quo monte, flumine, mari, aut lacu alluatur, aut cingatur, qua longitudine, la-

Hominum generis descriptio.

Loci descriptio.

titudine, ambitu contineatur: quem prospectum, quas urbes, quos fontes in unaquaque parte habeat, quo sole illustretur, quibus trudatur ventis, cuius cœli portioni subiaceat, cuiusmodi cœlum habeat salubre, an pestilens, amoenum, an secus, exponemus. Deinde tamquàm propius accedentes singula accuratius ostendemus. In hoc genere plura præcipere, exemplaque ponere superfluum esset, cùm eius perspicuitas magnam exemplorum vim suggerat. Poteris tamen plura descriptionum exempla apud varios scriptores inuenire. videlicet. Personæ, apud Vir. in I. Aeneid. Vrbis, in eodem vrbs antiqua fuit. Temporis, in IV. ibi Nox erat. Domus in VI. Rei vel naualis, vt apud Liuium lib. VI. secundi belli punici. vel pedestris,

vt

ut apud eundem lib. I. & II. belli panici, & equestris lib. III. Veris[h], & *æstatis, apud Horatium Odarum V. od. VII. Diffugere niues, &* Petrar. in *II. lib. son. XXXII. Zefiro torna. Arcis apud Solinum cap. XLI. Ammianum Marcellum in lib.* XXIV. & *Plutarchum in* Alexandro[i] & Annibale. *Cliui, apud Rodulphum* Agricolam *lib. I. cap. XXIII.* Pyramidis, *apud Solinum cap. XLI. Stadij, apud Plinium in lib. II. cap.* XXIII. Aedificij, *apud eundem lib. III. epistolarum, epist. ad Gallum. Tempestatis, apud Vir. in I.* Aeneid. *Ariost. in can.* XIX. & *XLI. & Ouid. lib. XI. & Ouid. lib. XI. metamorphosis. Inuidiæ*[k] *apud eundem in II. eiusdem. Diluuij, in* I. *Aulæ solis, in II. inferorum, in IV. Tumultus,* V. *Finis diei, in VI. Pestilē-*

tiæ,

tiæ,in VII.Famis,Tẽporis, Apparatus,& Mensæ rustici pauperis, Syluæ,Animi pietate affecti, & Speluncæ Fluuij,in VIII. Puellæ amore ardentis,in X.Somnij,in XI.Domus famæ,in XII.Siciliæ, in XIII. Aetnæ, apud Gellium l b.XVII. cap.X. iustitiæ,apud eundem in IXV.cap.IV. Apud Demosthenem in oratione contra Aristog.Apud Senecam in Octauia.Et apud eundem de forma honestæ vitæ in cap.de iustitia. Nauis,apud Plutar.in Antonio. Habitationis Sancti Antonij, apud Hieronymum in Hilarione.Sapientum,apud Lucanum lib.IX. Huic denique generi demonstratiuo has species commodè supponi visum fuit nempè Nunciatoriam,laudatoriam,iocosam, gratulatoriam, & gratiarum actionem, de

qui-

quibus ordine pertractabimus:

PROPOSITIO. Propositio.

Exponat Antonius Bruto, bellum indictum Parthis, cui præfectus sit designatus Cicero.

Exemplum. Pars.

Exemplum. Pars.

SCio, Brute chariſsime, quàm cupidus ſis, res iſtas intelligendi, quæ hac in Repub. noſtra gerũtur, cuius cum optimum membrum te eſſe cognoſcas, non potes ab ipſa diu abeſſe; quod ſi fortaſſe etiam tibi abeſſe contingat non poteſt cor tuum aliquo pacto conquieſcere, niſi per amicorum tuorum litteras crebro certior fiat de

eius

eius statu, quod cum ego sic esse intelligam, ut tibi gratificarer, cui in præcipua quadam dilectione coniunctus sum, deliberaui id ad te scribere, quod potissimum diebus istis euenit, dum enim in senatu pulcherrime staremus redditæ sunt ex Antiochia litteræ, quibus significabatur, Parthos in agrum Cilicum incursionem fecisse, omniaq; in dies penitus deuastasse: quod cum intellexißet Senatus, subito decreuit, ut singuli sententias rogarentur, essetne bellum Parthis indicendum, an potius cum eis pax ineunda, quia non sine magno Reip. dispendio uidebatur illis posse obsisti, super qua re cum multæ, uariæque essent patrum sententiæ, tandem deliberatum est, ut Parthis bellum indiceretur, eique rei, quia nemo uidebatur, nec sapientia

gra-

grauior, nec fide maior, qui tantam posset prouinciam sustinere. Marcus Cic.præfectus est,iamque ei exercitus, arma,commeatus decretus. Vnde expectamus infra paucos dies Eupatorem,ipsum ex vrbe ad expeditionem suam profecturum. Tu interim deos exora, vt his faueant inceptis, quò respu.nostra,non solum seruetur, sed etiam mirifice augeatur.hæc sunt,quę diebus istis hoc in senatu gesta sunt,de quibus te putaui certiorem faciendum. Si quid præterea acciderit,quod sit notione dignum, faciam te de omnibus sæpissime certiorem, cui etiam omnem operam meam offero in omnibus tuis optatis quam libentissime paratam. Vale.

a Argum.§.videamus in Inst. de his,qui sunt sui,vel ali.iur.& glos. in §.actio-

num

num in ver. bonæ fidei de act.

b Priscia. ex Hermogene.

c Cic. in III. ad Heren.

d Gloria est frequens de aliquo fama cum laude. Cic. lib. II. reth. Et in oratione pro M. Marcello ait. Gloria est illustris, ac peruagata multorum, & magnorum vel in suos ciues, vel in patriam, vel in omne genus hominũ, fama meritorum.

e l. I. ff. de rer. diuis.

f l. II. ff. cod.

g In institut. de reb. corpor. & incorpor.

h Ver. incipit VII. id. febr. Æstas VII. id. Maij. Autumnus VII. Sextil. Hiems IV. id. Nouembris. Varro lib. I. de re rustica.

i Alexander dictus est ab auxilio, vt Ouid. in epist. ad Helenam inquit.

Penè puer cæsis abducta armenta recepit.
Hostibus, & caussam nominis inde tulit.

k Inuidia est dolor ex aliena felicitate suboriens.

DE EPISTOLA Nunciatoria.

Nunciatoria epiſtola eſt, qua nouum aliquid, aut publicum, at priuatum, aut domeſticum cuipiam denunciamus. Hec epiſtola ob eius varietatem dubia eſt, ſimplex idcirco, (vt in genere dicam) dilucida, breuis, & diſtincta eſſe debet, gratulationis preterea, & conſolationis particeps erit. Narratione conſtat, de qua infra. Huius epiſtolæ exemplum optimum, & concinnum eſt illud S. Sulpitij ad Ciceronem in IV. lib. epiſt. famil. cùm Marcelli mortem obnuciet, ac deſcribat: & in XI. epiſt. I., & in complurimis alijs locis cetera exempla apud eũdem diffuſius offendes.

DE EPISTOLA Laudatoria,

Laudatoria epistola, græcè Ἐγκώμιον appellata est, qua filium filiamue, vel alios, in quos ius habemus, vel non, vt officio functos laudamus. Differt autem ab hymno, & Epæno; nàm hymnus Deorum est, Encomium verò mortalium. Epænus paucis fit verbis, encomium. verò longioribus profertur. Hac epistola, vel viuentes, vel mortuos laudabimus. Viuentes laudabimus triplici modo, à bonis naturæ, fortunæ, & animi: ita tamen laudabimus, vt omnino adulationis suspicio ceßet: vt si dicamus nostram susceptam esse epistolam, non vt eum, ad quem scribimus, vel quempiam laudaremus,

Cuiusmodi laus esse debeat.

cùm

cùm eius virtutes nemini non pateant, sed vt nostrum indicaremus, ac testaremur amorē. Mortuos[a] *laudabimus, si primùm eius , ad quem scribimus dolorem esse iustissimum, nostrumque cum eo communem esse patefaciamus: deinde si mortuorum memoria, virtutibus, rebus benè gestis, gloria, felicitate eos consolemur. In hac epistola præterea laudabimus portus, vt apud Vir. in 1. Aene. Syluas, vt apud eundem in 2. Georgic. Hortos, apud Iuuenalem in saty. 10. Plantas apud Plinium lib. 19. cap. 3. Agros, apud eundem lib. 1. epistolarū, epist. ad Faustum. Montes, in hist. cap. 8. Flumina, apud eundem lib. 5. cap. 9. & Virg. in 2. Aeneid. ibi fluit agmine Thybris*[b]*: ecce à cursu Tyberim laudat. Illud autem in hac epi-*

Qualis mortuorum laus.

Turpius est frigidè laudare quàm acrius uituperare.

stola animaduertendum erit; quòd turpius est frigidè laudare, quàm acerbius vituperare, & ideo proprias cuique laudes tribuas, neque omnes eadem ratione laudemus: aliter enim sacerdotes, aliter milites, aliter Imperatores, aliter Duces, aliter magistratus, aliter priuatos, aliter ecclesiasticos, aliter seculares, aliter patrem, & aliter filium laudare oportet. Filium pater laudabit hoc modo. Iucundius ex omni rerum genere nihil obnunciari potuit, quàm te nobis digna istic agere. Filium te modo meũ fateor, cùm te in virtutes incumbere audiam: cessatorum consuetudinem fugere: parcere rei paternæ, id si nõ falsò mihi est denunciatum. Tu perge in officio mi fili, hocque pro comperto habeas, si te qualem volo præstiteris filium,

Quomodo pater laudabit filiũ

lium,

lium, me benigniorem etiam, quàm voles, habebis patrem. Plura exempla apud Ciceronem in epist. famil. præsertim in lib. 15. epist. Lętus sum laudari. Apud Plinium lib. 1. epist. Si quando Vrbs nostra. In eodem, epist. Amabam Pompeium. In 2. epist. Post aliquot annos. In 3. epist. Nescio an ullum iucundius. in 6. epist. Sum ex his. in 9. epist. Unicè probo. in 16. epist. Denticone mi Marce. Huic epistolæ responderi censeo, ut per Cic. in epist. paullò ante allegata. Vnicè probo.

PROPOSITIO.

Propositio. Laudatur Callimachus vates, apud Illustrissimum dominium ac Senatum Venetum:

Exemplum Pars.

Exemplum. Pars. *LIcet onus longe meis viribus impar hodie susceperim, Serenissime Princeps, vosque nobilissimi patricij, vt per literas meas vobis Callimachi vestri laudes exponerem, quæ tot, & tantæ sunt, vt profecto ne sciam quodnam potissimum initium suscepturus sim, cum facile omnem dicendi, scribendiq; facultatem superent: Est tamen officium meum, qui eiusdem militiæ disciplina teneor, hunc strenuissimum,*

ſapientiſsimumque militem ſummis laudibus extollere, qui etiam imbecillę huic epiſtolæ meæ facile poterit conueniens argumentum præſtare. Et profecto talem, tantumque Callimachi mei ingenium, talis doctrina, ac rerum pene omnium experientia, ut pares admodum ſibi paucos noſtra viderit ætas, qui tam in publicis, quã priuatis lectionibus ſuis tantæ eſt huic gymnaſio veſtro vtilitati, tanto ſplẽdori, & ornamento, vt facile eo inſtituente cætera Italiæ gymnaſia, quæ humanam diſciplinam profiteantur, & ſuperet, & excellat: ſed nollem diu in tanti viri laudibus exponendis immorando, epiſtolæ modum neſcium excedere, proinde in aliud tempus reliqua non ſcribenda, ſed potius dicenda reſeruabo, & fidei, & veritati in-

seruiam, & vobis tantum virum melius intelligendum, noscendumque præstem; cui etiam, vt cæteris laude dignis facere soletis, & gratiam, & fauorem vestrum benignissime præstetis. Valete.

a Qualis mortuorum laus esse debeat: vide Andre.de Iser.init.qualiter olim po.feu.al.in ver.diuæ memoriæ.Et an filius,vel alius ex mortui genere laudes tantum decantet:& quæ cæremoniæ apud Scythas, Ægiptios, Romanosque fiebant: quinam mores in sũmorum virorum funeribus obseruari solebant:vide collecta per Petrum Vanderanum in tract. de Priuilegijs creditorum in cap.III. & Alexandrũ Sardum in lib.I.de moribus gentium.

b Thybris fluuius est Italiæ, qui ab Apennino diffluens Romam ab Ianiculo separat, dictus autem prius Albula ab alba aqua, exinde Thybris ab immani rege, qui Thybris appellaretur.ait enim Virg.lib.VIII.

Tũ reges.asperq;immani corpore Thybris

A quo

A quo post Itali fluuium cognomine Thybrim.
Diximus amisit verum verus Albula nomen.

Postremò Tyberis dictus est à Tyberi Thuscorum rege, vel Tyberino rege, Albanorum, vt putat Festus.

Vnde, & Ouid. lib. II. fast. inquit.

Albula, quem Tyberim mersus Tyberinus in vndis.
Reddidit, hibernis fortè tumebat aquis.

c Rationem refert Gellius li. XIX. cap. III. & ita sensit Cic. in vltima actione in Verrem. ibid. Qui non haberet ex tota Sicilia nisi vnius ciuitatis laudatores, cùm decem requirãtur, & ideo honestius est ei nullum dare, qui decem laudatores dare non potest.

DE EPISTOLA Iocosa.

IOcosa epistola est, qua cuispiam animum festiua vrbanitate delectamus. Iocum in vnaquaque epistola, si res postulet, admiscere poterimus. Hoc vtemur quotiescumque iocosè, & familiariter de rebus nostris, vel alienis cum amico cauillamur, atque iocamur. Prætereundum autèm non opinor hanc epistolam mixtæ potius, quàm simplicis esse speciei, cùm inter ceteras epistolarum rationes iocū magis permisceamus, quàm simpliciter eam iocosam omnem scribamus. Perpēdēda sunt præterea duo, vt primùm iocus in re proposita tempestiuus sit, verus, & verisimilis demonstratus, amicumque vel ad quem

Duo in ioco animaduertenda.

scri-

ſcribimus, in riſum incitet: deinde, vt illicò ab huiuſmodi iocis ad ſeria veniamus, ne nimium iocoſi ſcurræ, atque hiſtriones habeamur. Quo quidem ſi aptè vtemur, plus quàm ſi ſeria eſſet epiſtola, operabitur. Latius de hu us ioci qualitate Cicero *in lib. II. de oratore, & de offic I. ſimul & Quintilianus in capite de riſu, demonſtrauit. Exempla quidem apud Cic. leges in epiſt. famil. lib. I. epiſt. fin. In VII. ad Trebatium epiſt. Legi tuas litteras. In eodem, epiſt. Niſi ante Roma. Ecodem, epiſt. Mirabar quid eſſet. Eodem, epiſt. Adeo ne me iniuſtum eſſe exiſtimaſti. Eodem, epiſt. In equo Troiano. Eodem, epiſt. Accepi à te aliquot epiſtolas. lib. IX. ad Varronem, epiſt.* περὶ διμματῶν *me ſcito* κατὰ διόδωρυκρίνειν *Hoc eſt de ÿs, quę*

fieri

fieri possunt me scito ex Diodori sententia iudicare. In eodem, epist. Non sum ausus. Eodem, epist. Non tu homo ridiculus es? Eodem. Tamen à malitia non discedis, Eodem epist. Dupliciter delectatus sum tuis litteris. Eodē, epist. Summum me ducem, Eodem, epist. Accubueram. Eodem, epist. Delectauerunt me litteræ tuæ. Plura exēpla inuenies apud Macrobium in Saturnalijs. lib. II., cap. II. vsque ad cap. VIII. ad Gellium lib. V. cap. V. in XVII & cap. XIX. cap. XI

PROPOSITIO.

Propo-
sitio.

Iocetur Quintilius cum Valerio, qui raras ad eum litteras dare solitus est.

Exemplum. Pars.

Exem-
plum.
Pars.

Consideranti mihi diebus istis, Valeri charissime, quàm negligens in scribendo fores, cum nullas adhuc post discessum tuū mihi litteras dederis, facile illa incidebat suspitio, in qua etiam bibilitanus sæpius vates incidere solebat, quum Clientulum nihil patrono porrigentem chyragra laborare suspicabatur. Ego quidem te semper antea in scribendo di-

diligentem cognoscebam, vt quem tecum conferre possem, haberem profecto neminem, nunc autem cum nullas amplius ad me litteras dare videam, & ad eum præcipuè, qui maximè ipsarũ percupidus est, non possũ non suspicari te in chyragræ fortasse nodum incidiße, qui manus tuas quõdam ad scribendum promptissimas tardiores efficiat. Quod si verum est (vt opinor) aut Aesculapium consulas, qui te ab infesta huiuscemodi ægritudine liberet, calamumque tibi nunc grauem, facilem deinceps reddat: vel si omnino incurabilis est hæc ægritudo, quod manibus facere non potes, id saltem pedum officio perficias. Sed cupio tecum coram iocari; illud mihi quam gratissimum feceris, si post ista negotia tua, quæ animum

tu-

tuum diuersè trahunt, sæpius ad me litteras miseris, quibus & de tua in primis salute, & de his, quæ istic agũtur, certior fieri possim. Nosti animũ mentem studiumque meum, in his præcipue pernoscendis, quæ ad Rempub. attinent, quod si me crebro certiorem reddes, nihil est, quod à te magis hoc tempore contendam. Ego quoque in huiusmodi scribendi genere te saturaturũ spero, præsertim si studiũ meũ non aspernaberis. Vale igitur, & si quid est in quo mea tibi opera prodesse possit, vtere cum volueris, ecce me tibi ad omnia optata tua libentissimè paratum.

a Iocus est in verbo, ludus in facto, nõnunquàm tamen indifferenter ponuntur. Quintilianus verò sic ait lib. VI. Iocum accipimus, quòd contrarium serio: nam fingere, & terrere, & pro-

promittere interim iocus est. ludus in facto est, cum aliquid facimus exercitationis caussa, & relaxationis animorum. Plato in IV. de repub. sic ait. Pueri statim à primis annis in honestis ludis assuefaciendi sunt. Nàm si minus decentibus assuescant nunquã probi viri euadere poterunt.

DE EPISTOLA Gratulatoria,

Gratulatoria epistola est, qua amicorum felicitatem nobis iucundam esse testamur. In hac epistola duo potissimùm animaduertemus, personã nempè, & ipsam rem. Persona vel maior, vel nobis æqualis erit. Si maior, veluti si sit persona Principis, cui gratulemur, grauiter, artificioseque cum eo agemus, vt se à nobis magnifieri, colique

Persona vel maior, vel æqualis.

intelligat. Sin autem erit æqualis, ac familiaris, cum eo breuiter, & familiariter agemus: id etiam curabimus, ne quid fictum, fucatum, dataque opera factum appareat, sed ut nos verè amicè gratulari intelligat: ut si ostendamus ipsum meritis, & virtute sua dignitatem, vel aliud quidpiam, de quo congratulamur, fuisse consecutum. Res magna, vel parua erit. Si magna res erit, dignum ea re fuiße hominem dicemus: neque alium, cui tantoperè res ea conueniret, facilè inuentum iri. Sin minus, eum quidem multò maiora, atque ampliora meruiße: hunc tantum esse gradum ad maiora, si modò velit fortuna hominis virtutibus respondere. His omnibus modis animi nostri voluptatem amplificabimus, quam ex amici suc- Res uel magna, uel parua.

cef-

cessu cepimus, cuius omnia commoda, incommoda pro nostris ducamus: Immò cuius rebus pro incredibili quadam erga illum beneuolentia, magis etiam commoueamur, quàm nostris ipsorum. Deinde dignitatem, aut si quid aliud obtigit, varijs rationibus attollemus: siue quòd per se sit eximia: siue quòd à multis frustrà ambita: siue quod vltrò ambienti delata sit: siue quòd bonorum iudicio contigerit, non cæco fauore fortunæ: Siue quòd eiusmodi Principis fauore, qui non solet nisi spectatos magnis honoribus ornare: siue quòd totum hoc quidquid est boni, nulli ferat acceptum, nisi suæ ipsius industriæ, vt hinc nihil laudis possit sibi fortuna vindicare. Postremò benè ominabimur, beneque precabimur, vt quod obtigit bonis auibus sit

ipsi,

ipsi, amicis, ac Reibub. perpetuò faustum, ac felix. Aliquandò huius epistolæ modus minime congruet, veluti cùm amico gratulemur, qui domum ex itinere longinquo incolumis rediŷt, vel cùm amico gratulemur filium natum, nisi fortè dicemus hoc Reipub. interesse, ut optimi quique viri, & probissimæ quæque matronæ, quàm maximè sint fœcundæ, quòd ex bonis ferè nascantur boni. Porrò felicitatem ciuitatis non hinc pendere, si quàm plurimos habeat ciues; sed si quàm optimos.

a est causa per accidens in his, quæ per electionem alicuius gratia fiunt. Aristot. II. physicorum. Quam stulti Deã fecerunt. Vnde Iuuen.

Sed nos te facimus fortuna Deam, cœlóq; locamus.

Cicero autèm in parad. eam temerariã vocat, atq; cæcam, cùm gaudeat omnia commiscere.

EXEMPLVM

ALOYS. ANTO. SANCT.
Per Illustri, ac Reueren.
Ioanni Francisco Ori
ficio Acernẽsium
Præsuli. S. P. D.

INcredibilẽ animo cepi lætitiam, cùm te superiorum consensu miro populi Acernensis applausu Episcopum creatum fuisse, intelligam. Gaudeo eum tibi vltrò aliquandò fuisse delatum honorem, quo tu te semper dignissimũ præstitisti. Nec tibi tãtùm gratulor, qui honore isto (quamquàm tuis moribus, virtutibus, tuæq; eruditioni debito) non multùm delectaris, sed multò magis illi patriæ gra

tu-

tulor, quæ talem sit pastorem habitura, qualem ante hac habuit nũquàm. Gratulor tuis omnibus, & præcipuè per illustribus Antonio patri, sacrique Senatus Neapolitani Præsidi amplissimo, atque Ioanni germano tuo, quos cùm semper morum innocentia decoraris, nunc etiàm honoris claritate, & muneris auctoritate in dies amplius illustrabis. Gratulor mihi ipsi te meũ patronum amplissimis esse honoribus auctum, cuius omnes fortunas semper meas esse duxi. Sacerdotio quidem isto in his locis neque honestius aliud, neque vtilius, neque tuis rebus commodius contingere poterat. Quæ res precor, vt primum tibi, deinde gregi tuo, denique & nobis omnibus benè vertat. Me totum quantus, quantusque sum tibi trado, atque committo. Vale.

A persona mea.

A reipsa.

Plura huiusce epistolæ exempla inuenies in epist. fam. Cic. in lib. II. epis. Hæc negotia. In eodem epist. Sera gratulatio. Eod. epist. Primùm tibi, ut debeo. In III. epist. Gratulor tibi prius. Eodem, epist. Quasi diuinarem. In VI. epist. Gratulor tibi mi Balde. In eod. epist. Tibi gratulor. In IX. epist. Gratulor Baijs *nostris. In XII. epist.* Si *vales benè est; ego quidem valeo. Cùm Reipubl. vel salute. In XV. epist. Te, & pietatis in tuos, cum tribus sequentibus proximis. Apud Plinium etiàm huiusmodi exempla inuenies in lib. IV. epist. Magnam cepi voluptatem. In V. epist. Concesseram in municipium. In eod., epist. Benè est mihi. In IX. epist. Magna me sollicitudine. Huic autèm gratulationi respondebimus, vt Cicero in epist. famil.*

Gratulationi quomodo respondendum.

Gra.

Gratulatio tua etsi mihi probatissima, quòd ab optimo sit animo, tamen hoc mihi multò iucundius est, & gratius, quòd in summa paucitate amicorum, propinquorum, ac necessariorum, qui verè meæ saluti fuerunt, te cupidissimum mei singularemque mihi beneuolentiam præstitisse cognoui.

DE EPISTOLA Eucharistica, siue de Gratiarum Actione.

Gratiarum actio[a] est, qua benemerentis officium nobis gratum fuisse declaramus. In hac epistola tria præstari est necesse. Primùm laudando ab eius persona, cui gratias agimus, beneuolentiam captabimus, deindè à nostra, postremo

A persona eius, ad quem scribimus.

à re ipsa. Ab eius persona, cui gratias agimus beneuolentiam captabimus, si prius videamus an fuerit rogatus vel secus, vel nostris fuerit beneficijs lacessitus. Si fuerit rogatus, eum citius spe, atque opinione fecisse, aut etiàm plusquàm rogatus, & pollicitus fuerit, dedisse, dicemus. Eius hic praeterea in re praestanda sedulitatem, fidem, studiũ, laborem, industriam, operam, diligentiam, beneuolentiam, aut horũ aliquid commendabimus: si eũ etiàm dicemus nostri caussa aliquorum potentium simultatem contempsisse. Sin minus fuerit rogatus, beneficium laudando, illum non rogatum, non coactum, non debentem, verùm vltrò, libenter, liberaliter, incunctanter, citò contulisse, aperiemus. Bis enim dat, qui citò dat. Si in tempore quoque: si

vbe-

vberius, quàm alter ausus sit petere: si nihil pro merito: sine expectanti quidem : si ab eo, cui libenter debemus. Nàm optimum est, & scire quãtùm debeas, & debere libenter; & cui debeas, eidem plurimùm velle debere.[b] Aut si in eum collatum est, cui magis ex animo volumus, quàm nobis ipsis. Si verò nostris beneficijs lacessitus, & prouocatus gratiam retulerit, eum plus accepti, vel maius, vel melius, vel celerius, quàm debuerit, reddidisse demonstrabimus. Secundo principaliter est sciendum, quòd à persona nostra beneuolentiam captabimus, si necessitatem nostram, aut calamitatem præ oculis quasi adducamus: & si verecundè commemorabimus, nos fortunæ, vel naturæ, vel animi bona sine ipso beneficio, seruare,

A persona nostra.

aut retinere, aut exercere non potuisse. Vel si ijs prælati fuerimus, quibus ille ob affinitatem, cognationem, patriã, amicitiam, ordinem, studium, professionem, mores, vel ob alia huiusmodi, erat obnoxius. Tertio principaliter à re ipsa beneuolentiam captabimus, si eam magnam, insignem, incredibilem, perpetuam, opportunam, vtilem, honestam, laudabilem, necessariam, iucundam, tùm tempore fuisse ostendemus, ita vt non facilè debitas ei gratias agere valeamus. Postremò *si res postulet mercedem pollicebimur, siue in eadem, siue in maiore, nunquàm in minore, nisi fortè aut rerum numerus, aut indignitas, aut labor beneficium augeat. Si nulla facultas referendæ gratiæ erit, nos ei perpetuò deuinctos fore; animum præterea memorem pol-*

A re ipsa.

lice-

licebimur; & nostram erga illum voluntatem optimam tacitè aperiemus: precabimurque ut superi cumulatè benemerito gratiam referant, quod nobis ob fortunarum tenuitatem non licet. Si animum nequaquàm ostendere possumus, nos eius beneficia, simul, & laudes quouis loco, & tempore praedicaturos ostendemus. Hac epistola duobus aliquandò utimur modis, rectè ut supra, & obliquè, ut quandò non agendo gratias, maximè gratias agamus, cùm ostendamus beneficium esse maius, quàm, ut vulgari more verbis oporteat gratias agere: aut amicitiam nostram esse maiorem, quàm, ut alterum alteri oporteat gratias agere.

EXEMPLVM.

Aloys. Anton. Sanct. Illustri & Doctiss. Iurisconlto Annibali Pisciottæ. S. P. D.

QVod in lite mea te rogari nõ es passus, sed vltrò studiũ tuum, operam, diligentiã, & obtulisti, & præstitisti, veterem tuam in me, meosque humanitatem libens agnosco. Et facis tu quidem nõ meis meritis, quæ hactenus in te nulla extiterunt, sed tua virtute dignum, qui nullis à me prouocatus officijs, tàm prompto in me sis animo, vt beneficium accepiße videaris, cùm præstiteris. Quare cùm tuo officio plurimum adiumenti meis rebus attuleris,

ris, tùm isto animo ita delector, vt dictu sit incredibile. Verè negant referre quantum beneficium, sed quàm amico animo præstiteris. Ex eius modo potius, quàm rei officium est metiendum. Meum erit, quod referre nequeo, perpetuò meminisse. Nàm quid ego multis tibi verbis gratias agam? an hoc passurus es, qui ne moneri quidem passus es? Vtinàm eam mihi facultatem aliquandò concedant superi, vt possim hunc animum tui ardentissimum, re potius, quàm verbis declarare. Interea siquid erit, in quo mea vicissim opera vtendum putabis, caue rogaueris, sed libenter præcipito: inuenies ad quid vis promptum, & alacrem. Vale.

Quàmplurima apud Cic. inuenies exempla in epist. famil. in lib. X epist.

Im-

Immortales ago tibi gratias. In XV. epist. Quantæ tibi curæ. Apud eundem ad Aticum lib. VIII. epist. Et si libenter. Apud Plinium lib. V. epist. Accepi pulcherrimos. Apud Politianum lib. I. epist. Tu verò Hermolae. In XI epist. Ain' uerò. In eodem epist. Ago tibi gratias. Huic epistolæ respondetur, vt per Cic. in epist. famil. lib. X. epist. quamquàm gratiarum actionem.

Gratias agenti quomodo respondebimus.

a In referenda gratia, si modò Hesiodò credimus, debemus imitari agros fertiles, qui plus multò afferunt, quàm acceperunt. Etenim si in eos, quos speramus nobis profuturos, non dubitamus officia conferre, quales in eos esse debemus, qui iam profuerũt? Cic. in I. de offic. Et alibi in eodem lib. ait. Acceptorum bonorum beneficiorum sunt delectus habendi, & imprimis quo quisque studio, vel beneuolentia fecerit, ponderandum est. Multi enim multa faciunt temerita-

te

te quadam sine iudicio, vel modo in omnes, vel repentino quodam impetu animi, quasi vento in citati: quæ beneficia æquè magna non sunt habenda, atque ea, quæ iudicio, considerate, constanterque delata sunt. Et idem de Claris Orat. inquit. Hesiodium illud laudatur à doctis, quòd eadem mensura reddere iubet, qua acceperis, aut etiàm cumulatiore, si possis.

b Cic. lib. II. epist. famil., epist. Non dū erat auditum.

c Beneficium est benenola actio tribuens, captansque gaudium, tribuendo id, quod agit D. August. de definitionibus.

DE GENERE Deliberatiuo.

Genus deliberatiuum grecè συμβουλευτικόν *appellatum est, quo aliquid fieri, vel non fieri suademus. Huius generis duæ*

duæ sunt species[a] *suasio, & dissuasio. Suasio*[b] *est oratio deliberatiua, qua alicui suademus aliquid fieri debere. Dißuasio est oratio deliberatiua, qua aliter ac in suasione fieri conamur. Huic generi has species rectè etiàm accommodari posse putaui: nēpè suasoriam, dißuasoriam, hortatoriam, commendatitiā, consolatoriam, petitoriam, conciliatoriam, amatoriā, monitoriam, & narratoriam: de quibus separatim, & ordine tractabimus. In hoc de liberatiuo genere aduertendum erit, quòd si res postulabit paucis beneuolentiam captabimus, quod quemadmodùm fieri debet à rhetoribus satis abundè fuit præceptū.*

Narratio. *Secundo narrationem subijciemus, in qua omnia breuiter, dilucidè, ac probabiliter ad suadendum accommoda-*

dabimus. Tertiò si res, de qua sumus deliberaturi partes continebit, eas diuidendo ponemus. Quòd si simplex erit ipsi ingenio nostro diuisionem faciemus, & rationum capita, à quibus potissimùm sumus suasuri sub distributione enumerabimus. Postremò quoque de singulis rationibus variè, copiosèque agemus. Pariter si quid nostræ videtur obstare, atque officere rationi, principio id statim destruemus, & confutabimus. Sed de rationum inuentione prius, postea, de earum tractatione agemus. Sumuntur autèm rationes ab his potissimùm partibus, honesto, vtili, tuto, iucundo, facili, & necessario. Honestum diuiditur in rectum, & laudabile. Rectum in virtutem, & officium. Virtus in prudentiam, iustitiam, fortitudinem. Prudē-

Diuisio

Confutatio.

Enumeratio partiū à conster.

Partes à quib. suadetur.

tia in intelligentiam, memoriam, & prouidentiam. Iustitia in naturam, consuetudinem, & legem. Natura in religionem, pietatem, gratiam vindicationem, obseruationem, veritatem, pactum, par, & iudicatum. Fortitudo in patientiam magnificentiam, fidentiam, & modestiam. Honestum *Honestū*[c] *est, quod propter se est expetendum, & laudandum.* Rectū. *Rectum*[d] *est, quod cum virtute fit, & officio.* Virtus *Virtus*[e] *est animi habitus rationi consentaneus. Vel est habitus electiuus in mediocritate consistens: quoad nos ratione terminata, & vt sapiens terminat.* Officiū *Officiū est virtutis ad vnamquamq; personam accommodatio. Id sumitur ab ætate, scientia, dignitate, professione, aliijsque circumstantijs: vt aliud est militis, præceptoris, discipuli, consulis,*

ora-

prætoris, nobilis, plebei, obscuri, senis, iuuenis, docti, indocti, viri, fœminæ, matrimonio iuncti cœlibis officium, quod quidem pro loco, tempore, rerumque ratione variatur. Prudentia [f] est rerum bonarum, & multarum memoria, & vtrarumque scientia: vel est rerum expetendarum scientia. Memoria est, per quam animus repetit illa, quæ fuerunt. Vel est signatarum rerũ in mentem vestigium [h] Intelligentia [i] est, per quam ea perspicimus, quæ sunt. Prouidentia est, per quam aliquid antequàm factum sit, videtur. Iustitia [k] est æquitas ius suũ cuique tribuens. Natura ius est, quod non opinio genuit, sed quædam innata vis inseruit. Religio est vis insita, quæ superiorum metu curam, memoriamque affert. Pietas [l] est, per quam

Prudentia.
Memoria.
Intelligentia
Prouidentia.
Iustia.
Natura
religio.
Pietas.

sanguine coniunctis, patriaeque beneuolis officium, & diligens tribuitur cultus. Gratia. *Gratia* [m] *est officiorum, honorum, & amicitiarum memoria, & remuneratio.* Vindicatio. *Vindicatio* [n] *est, quae vim contumeliamque defendendo, aut vlciscendo propulsat, & per quam peccata punimus. Obseruantia est, per quam aetate, aut sapientia, aut aliqua dignitate antecedentes reueremur.* veritas. *Veritas* [o] *est, quae breuiter & immutatè rei veritatem, & scientiam producit* Cõsuetudo. Con*suetudo* [p] *est ius non scriptum moribus, & vsibus populi, vel à maiori parte ipsius, ratione initiatum, & continuatum, & introductum, habens vim legis.* Pactum *Pactum* [q] *est duorum, pluriumue in idem placitum, & consensus.* Par *Par est, quod in omnes aequabile est.* Iudicatum *Iudicatum est, de quo alicuius, vel*

ali-

aliquorum sententijs constitutum est. Lex[t] est, quod vel à populo, vel ab Imperatore constitutum est: vel est ciuilis iniquorum directio, castigatioque malorum, quæ fortuna perpetrauit[f]: vel est recti præceptio, & praui depulsio[t]. Fortitudo[u] est rerum magnarum appetitio, rerum humilium contemptio, & laboris cum vtilitatis ratione perpessio. Vel est animi affectio, legi summæ in perpetiendis rebus obtemperans[x]. Magnificentia[y] est rerum magnarum, & excelsarum cum animi ampla quadam, & splendida propositione agitatio, atque administratio. Fidentia[z] est, per quam magnis, & honestis in rebus multùm ipse animus in se fiduciæ certa cum spe collocauit. Patientia est honestatis, aut vtilitatis caussa rerum arduarum,

Lex.

Fortitudo.

Magnificentia

Fidētia

Patientia.

Perseuerãtia. Tempe rantia. Cõtinẽtia. Clemẽtia. Modestia.

rum, ac difficilium voluntaria, & diuturna perpessio. Perseuerantia est in ratione benè considerata stabilis, & perpetua permansio. Temperantia[a] est rationis in libidinem, atque in alios non rectos impetus animi firma, moderataque dominatio. Continentia est, per quam cupiditas consilij gubernatione regitur. Clementia est, qua animi temerè in odium alicuius inuentionis concitati comitate retinetur; Modestia[b] est, per quam pudor honestus claram, & stabilem comparat auctoritatem. Hæc sunt, quæ honesta vocantur, propter se expetenda: his verò contraria turpia sunt, & se propter euitanda. Cæterùm cùm virtutibus proxima sint vitia, quidlibet vel ad laudem, vel vituperationem retrahere minimè difficultas erit: Idque vel

à

à nominis deprauatione, vel ab aliqua circumstantiarum. De his autem (quoniam præpositæ inseruiendum est breuitati) luculenter à rhetoribus est pertractatum. Laudabile est, quod cōficit honestam, & præsentem, & sequentem commemorationem, idque ex officio, & virtute nascitur, neq; vnquàm ab honesto separatur. Vtilitas conseruatione præsentium, & comparatione sequentium commodorum, & in eorum quæ his sunt contraria, euitatione consistit. Commodorum, quæ bona dicuntur, alia sunt corporis, vt forma, velocitas, vires, dignitas in viro, venustas in muliere, valetudo, & quæ his sunt contraria: Alia verò sunt animi, vt docilitas, celebritas ingenij, memoria felix, bonitas naturæ, & indolis: Quædam fortunæ,

Laudabile.

Vtile.

Bona corporis

Bona animi.

vt honores, magistratus, opes, amici, & huiusmodi. Horum vt quicque tractādum sit, ne sim prolixior à rhetoribus peti iubebo.

a Cic.lib.I.ad Henren.
b Idem in I.de inuentione: & interpres Aristotelis in rhet.ad Alexandrum.
c Cic.in II. & III. de finib. & Archidiaconus in c.erit autem lex.IV.
d Idem in III.ad Heren.
e Idem:& Aristot.lib.II.ethyco.
f Idem Cic.in III.ad Heren. & II. de inuent.Et Socrates nullam virtutē absque prudentia esse dicebat:& rectè,vt colligit Arist. lib. thyco. VI. & quid differat à scientia, & sapientia vide Bartholum in tract. testimon. num. LXIX
g Idem Cice. in I. de offic.
h Idem in II.de inuent.& in I.ad Heren. & Tuscul.
i Idem in II.ad Heren.
k L.antepen.ff.de iust.& iure,& Cic.in I. de offic.in cap.de iustitia.
l Idem pro Plauco, & in II. de Orat.inquit. Pietati summa tribuenda laus est,

eſt.& in II.de Leg., & Deo.I.ait.Pietas grata eſt Deo.

m Idem II. de inuent.in conſtitutione negotiali.

n Idem ibidem.

o Veritas quotuplex ſit. vide Napodan. in prohem.conſuet.Neapolit.

p L.de quibus,vbi Bart.de leg. & §. ſine ſcripto in inſt.de iur.nat. gent. & Ci.

q l.I.ff.de pactis.

r C.lex.II.diſtint., & Cic.lib.I.de leg. aliam definitionem ponit.

ſ Aphthonius de communibus locis.

t Cic.de natu.Deorum.

u Idem in III.ad Heren.

x Idem in IV. Tuſcul. ponit complures alia definitiones.

y Idem II.de inuent.

z Idem in II.ad Heren., & II.de inuent.

a Idem in I.de finibus.

b Idem in II.ad Heren.

DE EPISTOLA Suasoria, & Dissuasoria.

A persona nostra.

SVasoria epistola est, qua aliquid alicui persuademus. In hac quinque sunt adhibenda. Primo à nostra persona beneuolentiã captando exordium sumemus;(quamuis non omnino semper hoc sit exordium necessarium) si ostẽdemus quàm in ceteris rebus nostrum si studium sit studium perspectum, & quàm benè ipsi cupiamus. Secundo rem, de qua agendum erit honorificè proponemus, eamue omni ex parte laudabimus: aut si dissuadebimus, vtilitatem, honestatem, gloriamque: si dissuadebimus, detrimenta, turpitudinem, atque ignominiam cum exemplis proferemus.

A re ipsa.

mus. Tertio si qua nostræ propositioni, aut argumentis contraria videbuntur, per confutationem destruemus. Quarto illum, cui persuadere conamur, ad eam rem incitando inflammabimus, vel ab ea deterrendo auertemus. Postremò, si opus esse videbimus, præces etiàm nostras in vtramque partem interponemus. & quàm grata nobis ea res futura sit, omni ex parte declarabimus.

EXEM-

EXEMPLVM

ALOYS. ANTO. SANCT.
Per Illuſtri Vincentio Ca-
racciolo à Villamay-
na Equiti, Maieſta-
tiſq; Catholicæ
militi ſtre-
nuo.
S. P. D.

AVdio Eques ampliſſime, tecum inire rationem, cui nam ſtudiorum generi Vincentium nepotem tuum velis tradere. Tu ſi meum conſilium admittes, ſuadeo, vt animum illius ad iuris ciuilis ſcientiam adiungas. Iuris enim cognitio

reli-

reliquis disciplinis antiquior, magisque humano generi necessaria est: Per [a] *scientiam nanque iuris illustratur mundus, & ad obediendum Deo, & ministris vita subiectorum dirigitur. Quae namque ars, scientiae iurisperitiae nedum praeferri, sed comparari potest* [b] *? Quae quàm primum homo hāc lucem aspexit, à Deo Opt. Max. sumpsit exordium, cùm pracepit Adam* [c] *ex omni ligno paradisi comede, de ligno autèm scientiae boni, & mali ne comedas: quo enim die comederis, ex eo morte morieris* [d]*. Et vt à summo opifice* [e] *originem primùm habuere, sic deinde à praeclarissimis heroibus iura sunt constituta: Moyses* [f] *namq; à Deo leges acceptas inter Hebraeos primus promulgauit, Mercurius Trimegistus Egiptijs, Minos Cretensibus,*

Pho-

Phoroneus Græcis, Solon [g] Athenien-
ſibus, Lycurgus Lacedemonijs, Nu-
ma Pompilius Romanis leges tule-
runt. Quæ cùm immenſo eſſent acer-
uatæ cumulo, & earum quàmpluri-
mæ abrogatæ, exoletæ, contrariæ, eæ-
dem, confuſæque extarent, Lutius
Craſſus ſummæ eloquentiæ vir prius,
poſt hunc Iulius Cæſar dictator illas
in certa genera, rectumque ordinem
redigere, atque ex immenſa, diffuſa-
que copia, optimas quaſque, & neceſ-
ſarias in pauciſſimos conferre libros
deſtinarant: quod cùm morte præuen-
ti, aliÿque poſteriores principes incuria,
ignauiaque executi non eſſent, Iuſti-
nianus [h] Auguſtiſſimus vniuerſo Or-
bi leges omnes compoſuit, & promul-
gauit. Quibus viris nulli vnquàm
nec clariores, nec melius de humano

ge-

genere meriti extiterunt. Quis enim (cedo) victus esset, si sine legibus vitam degeremus. Nonne semper iniuriam à potentioribus pati eßet necesse? Quis domum[i], quis fortunas, quis uxorem[K], quis liberos, quis pudicitiam, quis libertatem,[l] quis vitam denique nostram aduersus potentiorum vim tueretur, ac defenderet, si legum firmissimo essemus præsidio destituti? Nonne bellarum vitæ similis vita nostra amotis legibus esset? Quis igitur non summis extollat laudibus legum scientiam? per quam sancitum est, vt potentiores ab alienis manus abstineant, infirmi, & imbecilles vnà cum vxore, & liberis, quietam domi vitam agere, bonisque suo labore partis sine vllo metu securè frui possint. Quarum item

bene-

beneficio factum est, vt plurimùm inter belluam, & hominem intersit: Leges enim nos, plus Deo [m], *quàm hominibus deferre; & qua pietate eundem omnium auctorem, opificem, ac dominum colere debeamus, docent. Leges hæreticos* [n] *malè de Deo sentientes pœnis grauissimis persequuntur: Leges quid, & quantum patriæ* [o], *quæ nos genuit, & aluit præstandum à nobis sit, demonstrant: improbos* [p], *ac perditos ciues à ciuitate expellunt, fortunis, vitaque puniunt: Leges admonent filios, vt parentibus* [q] *parem gratiam referre studeant, eos colant, alãt, & per totam vitam obsequantur. Leges magistratus* [r], *quo studio bonos tueri, malos persequi debeant, edocent. Leges commonefaciunt subiectos* [s], *vt principis dicto sint audien-*

tes,

tes, & aduersus illum coniurare, erigereque se audentes, & in contumaces grauiter animaduertunt. Leges pupillis[t]*, minoribus, furiosis, qui parentum auxilio sunt destituti, tutores, curatoresque constituunt. Leges effrenem malorum*[u] *libidinem grauissimis coercent pœnis. Leges ritè iungũt nuptias*[x]*, rectèque iunctas illibatas sanctè custodiunt. Leges eos, qui alterius vitæ ferro*[y]*, vel veneno*[z] *insidias struunt; qui famam bonorum famosis*[a] *libellis lacerant, fures*[b]*, fœneratores*[c]*, impostores ita puniunt, vt pœnarum metu, vel inuiti desistant. Leges denique quemadmodùm suborta controuersia quid ad vnumquemque pertineant, diiudicare possimus, suumq; lata sententia singulis reddere valeamus, nos præclarè instruunt.*

Lau-

Laudant alij philosophiam[d], & iure laudant, iracundiam enim temperat, libidinem sedat, auaritiam coercet, ceteros animi impetus indomitos, & effrenatos reprimit, rationique vel inuitos, & repugnantes obtemperare cogit. Nos laudemus iuris scientiam, quòd probè efficit omnia quæ philosophi moliuntur. Tria enim illa nostra iuris præcepta[e], honestè viuas, alterum non lædas, suum vnicuique tribuas, omnium philosophorum libros complectuntur: Nihil namque aliud agunt, nihil student philosophi, nisi vt honestè viuamus ab inferenda alijs iniuria abstineamus, suumque singulis concedamus. Sed commune hoc legum latorum, & philosophorum votum, multò facilius, multoque commodius ad optatum exitum leges, quàm phi-

Fab. Iordanum Ioannem Carolum Gallum, Camilum de Medicis, P. Paul. Theodorum Sacri Senatus Neapolit. Consiliarium, Fabium, ac Horatium Marchesios, aliosque Parthenopeos iurisconsultos, omitto. Summa igitur huius scientiæ dignitas, ingens vtilitas, amplissima præmia, honor, & gloria his, qui in ea excellunt, eam omnes complecti debent. Quòd si huic iuris ciuilis studio, quo nihil (vt dixi) est honestius, vtilius, facilius, iucundius, sine quo [g] *terrarum Orbis regi non potest, & illustri nepoti tuo magis denique necessarium, non inhærebis, Coroebi (quod aiunt) maior erit stultitia* [h] *Vale.* Cóclusio

Aliud epistolæ suasoriæ exemplum vide apud Cicer. in lib. VIII. epistol. famil. Exanimatus sum. Dissuaso-

vt honores, magistratus, opes, amici, & huiusmodi. Horum vt quicque tractãdum sit, ne sim prolixior à rhetoribus peti iubebo.

a Cic.lib.I.ad Henren.
b Idem in I.de inuentione: & interpres Aristotelis in rhet.ad Alexandrum.
c Cic.in II. & III. de finib. & Archidiaconus in c.erit autèm lex.IV.
d Idem in III.ad Heren.
e Idem:& Aristot.lib.II.ethyco.
f Idem Cic.in III.ad Heren. & II. de inuent.Et Socrates nullam virtutẽ absque prudentia esse dicebat:& rectè,vt colligit Arist. lib. thyco. VI. & quid differat à scientia, & sapientia vide Bartholum in tract. testimon. num. LXIX
g Idem Cice. in I. de offic.
h Idem in II.de inuent.& in I.ad Heren. & Tuscul.
i Idem in II.ad Heren.
k L.antepen.ff.de iust.& iure,& Cic.in I. de offic.in cap.de iustitia.
l Idem pro Plauco, & in II. de Orat.inquit. Pietati summa tribuenda laus

est.& in II.de Leg., & Deo.I.ait.Pietas grata est Deo.

m Idem II. de inuent.in constitutione negotiali.

n Idem ibidem.

o Veritas quotuplex sit. vide Napodan. in prohem.consuet.Neapolit.

p L.de quibus,vbi Bart.de leg. & §. sine scripto in inst.de iur.nat. gent. & Ci.

q l.I.ff.de pactis.

r C.lex.II.distint., & Cic.lib.I.de leg. aliam definitionem ponit.

s Aphthonius de communibus locis.

t Cic.de natu.Deorum.

u Idem in III.ad Heren.

x Idem in IV. Tuscul. ponit complures alia definitiones.

y Idem II.de inuent.

z Idem in II.ad Heren., & II.de inuent.

a Idem in I.de finibus.

b Idem in II.ad Heren.

DE EPISTOLA Suasoria, & Dissuasoria.

A persona nostra.

SVasoria epistola est, qua aliquid alicui persuademus. In hac quinque sunt adhibenda. Primo à nostra persona beneuolentiã captando exordium sumemus; (quamuis non omnino semper hoc sit exordium necessarium) si ostẽdemus quàm in ceteris rebus nostrum si studium sit studium perspectum, & quàm benè ipsi cupiamus. Secundo rem, de qua agendum erit honorificè proponemus, eamue omni ex parte laudabimus: aut si dissuadebimus, vtilitatem, honestatem, gloriamque: si dissuadebimus, detrimenta, turpitudinem, atque ignominiam cum exemplis proferemus.

A re ipsa.

mus. Tertio si qua nostræ propositioni, aut argumentis contraria videbuntur, per coufutationem destruemus. Quarto illum, cui persuadere conamur, ad eam rem incitando inflammabimus, vel ab ea deterrendo auertemus. Postremò, si opus esse videbimus, præces etiàm nostras in vtramque partem interponemus: & quàm grata nobis ea res futura sit, omni ex parte declarabimus.

EXEM-

EXEMPLVM

ALOYS. ANTO. SANCT.
Per Illuſtri Vincentio Caracciolo à Villamayna Equiti, Maieſtatiſq; Catholicæ militi ſtrenuo.
S. P. D.

AVdio Eques ampliſſime, tecum inire rationem, cui nam ſtudiorum generi Vincentium nepotem tuum velis tradere. Tu ſi meum conſilium admittes, ſuadeo, vt animum illius ad iuris ciuilis ſcientiam adiungas. Iuris enim cognitio reli-

reliquis disciplinis antiquior, magisque humano generi necessaria est: Per[a] *scientiam nanque iuris illustratur mundus, & ad obediendum Deo, & ministris vita subiectorum dirigitur. Quæ namque ars, scientiæ iurisperitiæ nedum præferri, sed comparari potest*[b]*? Quæ quàm primum homo hãc lucem aspexit, à Deo Opt. Max. sumpsit exordium, cùm præcepit Adam*[c] *ex omni ligno paradisi comede, de ligno autèm scientiæ boni, & mali ne comedas: quo enim die comederis, ex eo morte morieris*[d]*. Et vt à summo opifice*[e] *originem primùm habuere, sic deinde à præclarissimis heroibus iura sunt constituta: Moyses*[f] *namq; à Deo leges acceptas inter Hebræos primus promulgauit, Mercurius Trimegistus Egiptijs, Minos Cretensibus,*

Pho-

Phoroneus Græcis, Solon [g] Athenienſibus, Lycurgus Lacedemonijs, Numa Pompilius Romanis leges tulerunt. Quæ cùm immenſo eſſent aceruata cumulo, & earum quàmplurimæ abrogatæ, exoletæ, contrariæ, eædem, confuſæque extarent, Lutius Craſſus ſummæ eloquentiæ vir prius, poſt hunc Iulius Cæſar dictator illas in certa genera, rectumque ordinem redigere, atque ex immenſa, diffuſaque copia, optimas quaſque, & neceſſarias in pauciſſimos conferre libros deſtinarant: quod cùm morte prauenti, aliǰque poſteriores principes incuria, ignauiaque executi non eſſent, Iuſtinianus [h] Auguſtiſſimus vniuerſo Orbi leges omnes compoſuit, & promulgauit. Quibus viris nulli vnquàm nec clariores, nec melius de humano

ge-

genere meriti extiterunt. Quis enim (cedo) victus esset, si sine legibus vitam degeremus. Nonne semper iniuriam à potentioribus pati eßet necesse? Quis domum[i], quis fortunas, quis uxorem[k], quis liberos, quis pudicitiam, quis libertatem,[l] quis vitam denique nostram aduersus potentiorum vim tueretur, ac defenderet, si legum firmissimo essemus præsidio destituti? Nonne bellarum vitæ similis vita nostra amotis legibus esset? Quis igitur non summis extollat laudibus legum scientiam? per quam sancitum est, vt potentiores ab alienis manus abstineant, infirmi, & imbecilles vnà cum vxore, & liberis, quietam domi vitam agere, bonisque suo labore partis sine vllo metu securè frui possint. Quarum item

bene-

beneficio factum est, ut plurimùm inter belluam, & hominem intersit: Leges enim nos, plus Deo [m], quàm hominibus deferre; & qua pietate eundem omnium auctorem, opificem, ac dominum colere debeamus, docent. Leges hæreticos [n] malè de Deo sentientes pœnis grauissimis persequuntur: Leges quid, & quantum patriæ [o], quæ nos genuit, & aluit præstandum à nobis sit, demonstrant: improbos [p], ac perditos ciues à ciuitate expellunt, fortunis, vitaque puniunt: Leges admonent filios, vt parentibus [q] parem gratiam referre studeant, eos colant, alãt, & per totam vitam obsequantur. Leges magistratus [r], quo studio bonos tueri, malos persequi debeant, edocent. Leges commonefaciunt subiectos [r], vt principis dicto sint audientes,

tes, & aduersus illum coniurare, erigereque se audentes, & in contumaces grauiter animaduertunt. Leges pupillis[t], minoribus, furiosis, qui parentum auxilio sunt destituti, tutores, curatoresque constituunt. Leges effrenem malorum[u] libidinem grauissimis coercent pœnis. Leges ritè iungũt nuptias[x], recteque iunctas illibatas sanctè custodiunt. Leges eos, qui alterius vitæ ferro[y], vel veneno[z] insidias struunt; qui famam bonorum famosis[a] libellis lacerant, fures[b], fœneratores[c], impostores ita puniunt, vt pœnarum metu, vel inuiti desistant. Leges denique quemadmodùm suborta controuersia quid ad vnumquemque pertineant, diiudicare possimus, suumq; lata sententia singulis reddere valeamus, nos præclarè instruunt.

Lau-

Fab. Iordanum Ioannem Carolum Gallum, Camilum de Medicis, P. Paul. Theodorum Sacri Senatus Neapolit. Consiliarium, Fabium, ac Horatium Marchesios, aliosque Parthenopeos iurisconsultos, omitto. Summa igitur huius scientiæ dignitas, ingens vtilitas, amplissima præmia, honor, & gloria his, qui in ea excellunt, eam omnes complecti debent. Quòd si huic iuris ciuilis studio, quo nihil (vt dixi) est honestius, vtilius, facilius, iucundius, sine quo [g] *terrarum Orbis regi non potest, & illustri nepoti tuo magis denique necessarium, non inhærebis, Coroebi (quod aiunt) maior erit stultitia* [h] *Vale.* Cōclusio

Aliud epistolæ suasoriæ exemplum vide apud Cicer. in lib. VIII. epistol. famil. Exanimatus sum. Dissuaso-

riæ verò exemplum vide apud eundem in VII. Philip.

a Notantur in c. super specula de magis, C. cùm ex eo de cler. in VI. Abbas in c. libet nobis de præben.

b Ex Manolesso.

c Adam homo, siue terrenus interpretatur, ex terra enim facta est caro. Vnde & Lactantius lib. II. cap. IX. ait, Deus hominem figurauit ex limo terrę, vnde homo nuncupatus est, quòd sit factus ex homo.

d Genesis cap. II.

e Lex Dei. inuentio, & c. Demosthenes (quem retulit Martianus in l. II. ff. de leg.) in Aristoginem, oratione priore, πᾶς inquit, ἐστὶ νόμος εὕρημα μὲν καὶ δῶρον θεῶν δόγμα δὲ φρονίμων ἀνθρώπων, & c. idest Omnis lex inuētum, ac munus Deorū est, Decretū prudentium hominum. Cic. Philip. X. Lex, inquit, nihil aliud est, nihil est, nisi recta, & à numine Deorum tracta ratio, imperans honesta, prohibensque contraria. Idē in I. de legibus, lex, inquit, est ratio summa insita à natura, quæ iubet ea,

quæ

quæ facienda sunt, prohibetque contraria. Et lex duodecim tabularum trecentesimo anno post Vrbem conditam lata est. Gell. lib. XX. cap. I.

f C. forus de verb. signif. &c. Moyses VII distin.

g Solon quòd primus Atheniensibus leges tulerit, vide etiàm Iustinum in lib. II.

h C. de nouo Codice faci. in princ.

i Domus qualis cuiusque esse debeat, docet Cic. in I. de offic.

k Vxor vna caro est cum marito, glos. in l. Quia parentis, ff. solut. matr.

l Libertas est naturalis facultas eius, quod cuique facere libet, nisi quod vi aut iure prohibetur, §. I. in Inst. de iure person.

m C. relatum de sentent. excom., c. si dominus, c. resistit, c. Imperatores, c. Iulianus, & c. is, qui præest XI. qu. III.

n Toto titulo de Hæret. & mani.

o L. II. vbi Bart. ff. de Iust. & iure.

p In auth. de lenonibus.

q Exod. cap. XX. Vbi Deus Opt. Maxim. promulgata lege pollicetur longam vitam, atque cęlestem benedictionem ijs, qui parentes amore, beneficijsque fuerint prosequuti. Quod idem do-

cet Eccleast.cap.III.ibi.Qui honorat patrem suum, iucundabitur in filijs, & in die orationis suæ exaudietur. Qui honorat patrem suum, vita viuet longiore, & qui obedit patri refrigerabit matrem. Qui timet dominum, honorat parentes, & quasi dominis seruiet his, qui se genuerunt. Et vt ait Aristot.IX. Parentibus, ac magistris non potest æquiualens reddi. Plato lib.IV.de legibus.& Quintil.meminit in lib.VII.cap.VII.Vide l.si quis à liberis, ff.de lib.agnos., l.I.,C. de alen. lib.: & l.fi.§.ipsum autem C. de bon. quæ.lib.

r §.deinde,& §. non permittas in auth. de mand.princ.

ſ l.quisquis C. ad l.Iul.Maiest.

t l.I.ff.de minor.in Inst.de tute., & in §. furiosi.de curat.

u l.III.C.de episcop.aud.

x l.Quamuis in fin.la II. C. ad l.Iul.de adult.

y l.I.C.ad l.Corn.de sica.

z l.I.C.de malef.& mathe.

a l.vnica C.de famo.libel.

b Auth.sed nouo iure.C.de ser.fugit.

c Constitu.Reg.Vsurariorum.Et fœnus, inquit Seneca, est humanæ cupiditatis

tis extra naturam quæsita nomina. & Cato, vt ait Cic. in II. de offic. foenenerari esse hominem occidere, dicebat. & idem Cato in princ. de re rustica scribit: Maiores nostri sic habuere, & ita legibus posuere furem dupli cõdemnari, foeneratorem quadrupli.

d Triplex est philosophia sic à Platone diuisa. Moralis, Naturalis, & Rationalis: & è Macrobio lib. II. de som. Cicero verò ponit aliam diuisionem I. de Orat. & iusdem quamplurimas dixit laudes in I., & V. Tuscul. ini. O vitæ Philosphia dux, ò virtutis indagatrix, expultrixque vitiorum, quid non modo nos, sed omnino vita hominum sine te esse potuisset? Tu vrbes peperisti, tu dissipatos homines in societatem vitæ conuocasti. Tu eos inter se primò domicilij, deinde coniugijs, tùm litterarum, & vocum cõmunione iunxisti. Tu inuentrix legum tu magistra morum. & disciplinæ fuisti. Tu vitæ tranquillitatem largita nobis es, & terrorem mortis sustulisti. Et contra illius vituperatores scripsit idem in lib. de finibus. Et est ars, qua constantiam, & virtutem consequimur, quoniam philosophia

est ars,& magistra vitæ.

e §.fin.in inst.de iust., & iure.

f Iurisconsultorum nomina, & libros, ex quibus pandectæ consarcinatæ sunt,enumerat Angel. Politia. in lib. epist.IV. epist. IX., quæ in principio ff.Vet.descripta est.

g Authent. habita C. ne filius pro patre.

h Stultitia omnium malorum est mater. Cic. in II. ad Heren. & de petit. consul.Estque maius malum, quàm omnia mala,& fortunę,& corporis.Idem in III.de Natur. Deo. & in I.eiusdem ait.Miserius stultitia quid dicere possumus. Et in I. de Leg. inquit. Quid abiectius stultitia dici potest.

DE

DE EPISTOLA Hortatoria.

Hortatoria epistola græcè παραινετικὴν appellata, est, qua aliquem ad aliquid peragendum hortamur. In hac epistola, quoniam non tàm argumentis, quàm de affectibus agitur, de quibus rectè Fabius in exordiis, & conclusionis præceptis: his modis commodè vti posse putaui, nempè laude, spe, metu, odio, amore, miseratione, æmulatione, & expectatione.

A laude hortabimur, si vel rem, A laude dupliciter.
vel hominem laudemus. Rem laudabimus, si piam, si magnificam, si gloriosam, raram, arduam, hactenus intentatam, honestam, iucundamque dicemus.

mus . Personam laudabimus siquæ pulcherrimè hactenus perfecit, ab omnibus in coelum extolli proferemus, vt quæ feliciter, & strenuè cæperit, pari, aut maiori etiàm animi magnitudine perficiat, hortabimur . Si generis claritatem , fortunæ splendorem , nobilitatem , dignitatem , ingenium, vires, sapientiam, virtutes , ætatem, rerum vsum efferemus, ac nequid his indignum admittat admonebimus. A spe , & metu hortabimur , si commoda, & quod eis contrarium, breuiter amplificando , tamquàm in conspectu ponamus, immortalitatem, beatitudinē, decus, gloriam, honores, opes, voluptates , tranquillitatem, & ex diuerso quæ his repugnant, cōferemus. Ab amore hortabimur , si eorum , quorum nomine pericula subeuntur,

A laude dupliciter.

Ab amore.

tur; charitatem commemorabimus, & artificio alleuabimus, vt in patriam, parentes, liberos, pietatem, in benemeritos amorem, in amicos necessitudinem, in præstantes virtute viros obseruantiam. Ab odio hortabimur, si odium, atrocitatem in eos, contra quos dimicatio suscipitur, quàm grauissimè exagerabimus. A commiseratione hortabimur, si amicorum solitudinem, inopiā, luctum, squalorem: & contrà inimicorum potētiam, ferociam, audaciam, insolentiamue proferemus. Ab æmulatione hortabimur, si æmulorum virtutem, gloriam, studiū, conatum, opes, improbitatem non sine amplificatione in medium afferemus. Cæterùm cauēdum est, ne adeò concertantium laudem amplificemus, vt eius animum, quem erigere conamur, in desperationem

Ab odio.

A commiseratione.

Ab æmulatio

nem abijciamus. Vnde comminisci quippiam oportebit, vt æmulos, vel fortunæ vi, vel huius lentitudine non nihil præteriisse dicamus, haud virtute, eosque acrius annitendum, vt id dispendij, quod fortunæ culpa sit acceptum studio nostro sarciamus: & pudorem, quem negligentia cōtraximus, vincamus industria, siue eorundem ignauiam, inscitiam, infirmitatem, inopiam per eleuationem proferemus.

Ab expecta-tione. *Ab expectatione dupliciter hortabimur: nàm haud mediocrem inijciemus sollicitudinem, si quanta sit amicorum & beneuolentium publica, priuataq; de illorum virtute expectatio: nominatim quantum sibi promiserunt ij, quorum ille iudicium, & auctoritatem plurimi facere videbitur, quorūque caussa facturus omniam putabitur,*

tur, ostendemus non unius illius interesse, sed omnium necessariorum, & posteriorum, in quos ea sit gloria trāsfundenda. Maximam efficiemus expectationem à generis nobilitate, ab indole palàm spectata, ab educatione, à loci celebritate, ab ante dictis, ab ominibus, somnijs, vaticinijs, & alijs itē id genus circumstantijs. E diuerso maleuolentium, & inuidorum expectationem, studia peruersa atrociter exagerabimus, è quibus nominatim aliquos referre optimum erit, quisque aut inuidè dixerit, aut inimicè fecerit referemus.

propone. Decus, immortalitas, imperium, opes, dignitas, felicitas in manu sunt, si pertenderis. At si (quod omen Dij auertant) defatigeris, non solùm pristinæ gloriæ tenebras offuderis, verùm etiam in posterùm omnem dignitatis spem tibi præcideris. Fac, vt veterum heroum pulcherrima gesta tibi ob oculos assiduè versentur. Sed qui nos externa, atque antiqua repetere volumus, cùm domi habeas, qui te ad huiusmodi virtutem incitare debeat? Andreas frater tuus maximo vir ingenio præditus è quantis angustijs sua se vigilantia expediuit? Quid ille non petijt? Quid petiuit, quod non obtiuit? Quid obtinuit, quo non summa cum laude sit per functus? Debent quidem iucundissime vir paterna, fraternaque illa monita tuo fixa

A metu

Ab exẽplo.

Transitus.

Exemplũ fratris.

Repetitiones.

pectori manere. Sæpè enim viuens Antonius pater tuus te adolescentulum, vt memini. Virgiliano illo carmine cõsueuerat hortari: Disce[b] *puer virtutem ex me, verumque laborem, fortunam ex alijs. Scio difficillimum videri, ad quod hortor: Nec ignoro verum eße, quod dici solet* οὐ παντὸς ἀνδρὸς *aliquandò in humanioribus litteris maiora præstitisti. Eia igitur macte virtute puer: sic, sic itur ad ad astra. Age peritissime adolescens, ne defatigare, ne conquiesce, donec pulcherrimis ceptis finem imposueris. Maxima studij pars tibi decursa est: hoc alacrius ad metam propera, quo propior es Nihil est arduum in rebus humanis, quod non efficiat, si sibi imperat animus, dùm id magnoperè expetat. Vale dulce decus meum.*

b dicta familiaris patris.

Plu-

Plura huius epistolæ exempla inuenies Cicer. *in epist. famil. in lib. II. epist. Epistolarum genera. in fine. In epist. Non obliuione amicitiæ nostræ, cum duabus sequentibus. In eodem, epist. Gratæ mihi tuæ litteræ fuerunt. In VI. epist. I. In eod., epist. Maculam officio functum. In VII. epist. I n omnibus meis epistolis. In eodem epist. Nisi ante Roma. In X. epist. In eodem, epist. Binas à te accepi litteras. In eodem, epist. Et si satis ex Furnio. In XII. epist. Ego nullum locum prætermitto. In XVI. epist.* Spero ex tuis litteris, *Huius hortatoriæ epistolæ responsionis exemplum vide apud eundem* Cic. *in lib. epist. fam.* X. Gratissimæ *mihi tuæ litteræ fuerunt. Dehortatoriæ verò in lib. epist. X. Si interest. Aliud epistolæ hortatoriæ exemplum, &* Hortāti, dehortantiq;quo modo respondebim.

si longiusculum, studiosorum gratia, subijciam, quam olim ad amicissimū dedimus.

AVunculum tuum nudius tertius propè Diui Petri obuiā factum de te fui percontatus, isque retulit te ab Vrbe profectū, atque à mense Aprili litterarum studium deseruisse. Quare non potui facere, quin maximo conficerer dolore, cùm tuæ consuetudinis, necessitudinisque intermissione, tùm quod vbi tibi grauis aduersaria constituta, & parata quædam incredibilis expectatio erat, deserueris Romam [c]*, ad quam tot periti, omniumque scientiarum professores, velut ad cuiusque generis disciplinarum emporium, vndique confluunt, ex qua totius imperij ar-*

chi-

chitecti, totque rerum arbitri emanarunt, in qua iura Cæsarea, Pontificiaque promulgata, humanioresque litteræ, ceteræque artes, & scientiæ inuentæ, perfectæque fuere: ideoque in ea (Cic. teste) sunt addiscendæ. Fatalis quidem Ciuitas, quæ exusque ipsis primordijs rerum, orbis cùm in humanis, tùm in diuinis potita fuit semper: Propterea Cicero[d] *non ab re Rufum ad Vrbem, tamquàm omnium dignitatum, honorum, ac virtutum fontem colendam, in ipsiusque luce viuendũ, hortabatur. Tuum ergo discedendi consilium neutiquàm comprobo, illiusque exitum extimesco. Heu me certè studiorum destitutio, atque neglectus acriùs perturbauit: cùm illa, ne vel horula quidem sint intermittenda, abijciendaque, immò maiori nunquàm*

non cupiditate magis, magisque am-
plectenda: Iàm tu vel eò maximè,
quòd, quæ quamplurimi desiderant, ti-
bi nõ desunt, naturalis nimirũ in quæ-
dam vis ad sciendum innata, præcla-
rum ingenium, mens illustris, memo-
ria tenax, auditus acutus, Lynceus
visus, venustaque forma, bona
corporis habitudo, flos ætatis, magnæ
opes, librorum supplex, negotio-
rum immunitas, omnis curæ, solli-
citudinisque liberatio, & eorum, qui
te ad musarum penetralia ducunt,
maxima copia. Quid igitur deest? Stu
dium (vt planè intelligas) assidua,
& vehemens ad aliquam rem appli-
cata magna cum voluntate occupa-
tio. Dic obsecro, vbi nàm illa apud te
studendi magna animi voluntas?
vbi inquam, & cui rei assidua, &

ve-

vehemens occupatio, si friges? si cessas? si vacas? Cur, si studij usus atque vis in te desideratur, studiosi nomen usurpas? Vis ne nomen tantum? Qua de re tot, tantisque beneficijs à natura, fortunaque instructus, atque ornatus, iure ab eis optimo usurpati nominis, & ingrati animi deferri, accursarique poteris, ita, vt nulla vnquàm cura hanc animi labem, atque ingratitudinem valeas, vel Herculeo labore diluere. Tùm vel eò maximè, quòd omnibus est adeò innatus cognitionis amor, & scientiæ, vt nec valetudinis, nec rei familiaris habeãt rationem, omniaque perpeti non recusent, ipsa cognitione, & scientia capti, & maximis curis, & laboribus compensare eam, quam ex discendo capiãt voluptatem, suauitatemque[8], In

ſcientia[h] enim excellere pulchrum putamus, neſcire autem, ac errare, & malum, & turpe ducimus. O felicem hominem, cui ſomni, ventris, intemperantiæ, ſuperbiæ, ingrati animi nota haud incuritur, atq; fræno, (vt Theopompo) & non calcaribus ad eruditionem parandam opus fuerit. Vir bonus vndequaque venatur ſtimulos ad ſcientias, quæ ſolæ vitam veram, tranquillam, ſuauemque præſtant. Etenim abſque his vita hominis mors, & ſepultura eſt, atque arbor quædam infrugifera, idcirco ſenectutis viaticum litterarum eruditione parare debemus ne inſipienti animo deficiamus: litteras enim tamquam baculum infirmo corpori eſſe repertas, & ex Caſſiodori præcepto, vt illas acquiramus, patriam negligere debemus,

&

& à paruulis vsque ad vltimam discere senectutem, cùm nulla ætas ad perdiscendum sufficiat. Et vt ait ille. Quotidie senex fio aliquid addiscens: sicut Gorgias Leontinus, qui centum, & septem compleuit annos, neque vnquàm in suo studio cessauit. Gorgias Leõtinus.

Oterque, quaterque beatum, qui ad gloriam quærendam, & breuem vitam memoria sui quàm maximè longam efficiendam, animi imperio, quàm corporis seruitio magis vtitur; qui enim se ipsum norit, intelliget quomodò à natura ornatus in vitam venerit, ad obtinendam, adipiscendamq; sapientiam, qua duce bonum virum. & ob eam ipsam caussam se beatum fore cognoscet. O quàm ardentes amores sui excitaret sapientia, si corporis oculis, quemadmodùm animi cernere-

tur,

*tur , vt hydropici in temporum mo-
menta auidius bibendi , sic homines
propensius discendi cupiditate in dies
capet entur. Non enim robur, non præ-
stans forma, non generis claritas, non
opes, non maiorum fama, & gesta fa-
ciunt hominem beatum, sed sola vir-
tus [K] , quæ non morbo , non vetustate
deletur, sed viuo , & mortuo semper
manet , fortunæ ictibus non subiacet.
vtramque, & secundam, & aduer-
sam iuuat fortunam , animum, &
mores excolit, domos, familias, respu-
blicas, principatus confirmat, diuitias,
& existimationem præbet , homines
ad amãdum allicit, inuidorum, male-
uolorum, atque improborum hominũ
obtrectationibus, calumnÿs, insidÿsque
tuetur . Qui autèm litterarum scien-
tia institutus non est , à ferarum na-*

tura

tura non distat, & tàm est homo, quàm est, quem artificis manus effinxerunt; vbique iacet ignotus, derisus, spretus, expulsus, depreßus, expilatus, denique ab omnibus oppressus. Doctus ab indocto differt, quo homo pictus à naturali, viuus à mortuo, seruus à domino, equus domitus ab indomito. Et si quis experiundi caussa nudatos ambos longiùs peregrinari iusserit, indocto homini mendicādum famulandum, aut certè furandum erit. Doctus verò secum ferens sapientiæ thesaurum, vbique dominabitur, etiàm astris. Amplectere igitur amplectere bonarum artium studia, atque ingenuas disciplinas, dùm mollius est ingenium, atque animus ad formandum facilior: deinceps tempus ob stat, ætas labitur, præterit opportunitas

la-

labor felix territat, aliò mentem trahunt negotia grauiora. Quæ studia licet dura primùm, aspera, & amara, sudoreque paranda videantur, suauissimos tamen, perpetuosque ferunt deinde fructus. Et facillimè erudieris, (crede mihi) si hoc statueris: cùm non desit, qui te fideliter doceat, & velis etiàm ipse discere summo studio, & ardore quodā amoris, nimiaq; exercitationis assiduitate: ita namque omnis artis praeceptio, ac disciplina nullo negotio percipi potest, iucundique erūt acti labores, si discendi potius labor, quàm voluptas, sit appellādus. Iuuenibus conuenire multos, maximosque labores, iudicat Plato, ne fructus iuuentutis miserè depereat, vescendumque sit omnino glande pro frugibus. Virtus enim labore, sudoreque emitur.

Fer-

Ferrum frequenti manuum attrectatione obteri, saxa quoque crebro imbre cauari cernimus: labor [1] improbus omnia vincit: numquàm à discendi studio, honestisque artibus, præclarissimisque actionibus feriandum est: sed iugi recordatione potiùs percipiendæ doctrinæ impensius opera danda. Virtus, gloria, & felicitas non somno, non plumis, non futili otio, non corporis voluptatibus, non commessationibs, non vestium ornatu, non diuitiarum copijs, non consuetudine deprauata, non mendacijs, non elatione, & superbia, non superiorum inobedientia, sed diligentia, indrustria, sudore, vigilijs, frugalitate, castitate, modestia, omni animi propensione, Dei timore, crebraque auriculari sacerdotio peccatorum cõfessione parantur. Atque imprimis

som-

Cato

somnus sex horis prolixior est vitandus, audi Catonem monitorem, Tu vigila semper, nec somno deditus esto, nàm diuturna quies vitijs alimenta ministrat. Et Bernardus[m] *Somnus tuus, sit quies lassi, non sepultura corporis suffocati. Quid? quòd Aristoteles ille antelucano tempore surgere iubet? quod tùm ad rei familiaris curam, tùm ad bonam valetudinem, tùm ad disciplinarum studia plurimùm confert. Cui non sunt auditæ Demosthenis*[n] *vigiliæ? qui acerbissimè dolebat, si quando opificum antelucana victus esset industria? An te latet Cæsarem vigilantiam mirificam fuisse? Quem fugit Bartolum vigilantissimum fuiße? intempestaque nocte*[o] *perpetuo surrexisse? Naturæ legibus obtemperandum est, quæ*

Bernardus.

Aristoteles.

Demosthenes.

Cæsar.

Bartolus

quæ hominem non ad somnum, & quietem, sed ad opera, atque exercitationem nasci voluit. Somnus quippe intra modum sumptus corpori est sanitas, supra modum verò noxius, morbos afferens hebetia, tardaque reddit ingenia, estque mortis imago[q], *partemque vitæ tollit. Hinc vigilantibus, & non dormientibus iura subueniunt. Qui dormiunt libenter, sine lucro, & cum malo quiescunt: vnde Psalmus, & in Prouerbijs Salomon*[r]. *Quousque dormis piger? vigila, & sobrius esto. Ex quo duo alia prodeunt mala: Prius pretiosi, ac irreparabilis temporis nocentissima iactura, qua nulla maior, peiorq; contingere potest: Omne enim tempus, quo studijs non impeditur, perire clamitabat Plinius:* Plinius *Vnde ex sorore nepotem sæpius corripie-*

piebat, quòd otiosè deambularet, cùm vel borulas illas inaniter terere arbitraretur. Ipse enim semper libellum secum gestabat, atque vbique quid otij nactus, studebat: Et Cato ille dùm Senatus cogeretur, in curiæ vestibulo Xenophontis, aliorumque Græcorum libros lectitabat, turpissimamque temporis iacturam censebat. Sed Theophrastus querebatur, naturam cornicibus, & ceruis, quibus nihil erat opus, longam præstitisse vitam, hominibus verò breuem. Propterea studia veluti maxima vitæ momenta, nusquàm, nulloue vnquàm tempore sunt prætermittenda, quinimmo in eis plus olei, quàm vinis consumendum. Posterius sunt voluptatum vitia, quæ quãtoperè noceant, attende. Quid corporis voluptate obscænius? quid de-

Cato.

Theophrastus.

Corporis volupta.

deterius? cùm sit scelerum omnium inuentrix, animi, corporisque extinctio, ingenij rubigo, furiosa bellua, cuius blandus, ac molliculus ingressus, amarus verò, & perniciosus, longè sit exitus. Nullam quippè capitaliorem pestem, quàm corporis voluptatem hominibus à natura datam, exclamabat Cicero[t]. Quapropter in eo voluptatis, ac oblectamenti genere est versandum, quod ab omnibus honestissimum iudicatur. Sed quid solatio,[u] cui litterarum studia, otiaque sunt coniuncta, dulcius? quid iucundius? quid honestius? adolescentiam alit, senectutem oblectat, res secundas ornat, aduersis perfugium præbet, animum relaxat, solum loqui docet. Nūquàm enim se minus otiosum[x] esse, quàm cùm otiosus, nec minus solum,

te nil obscænius.

Litterarū studium maximū est solatium.

Scipio Africanus. *quàm cùm solus, Africanus ille dicebat. Otiosa oblectatio secundùm Senecam, sine litteris, mors est, & viui hominis sepultura. Quid dicendum de sobrietate* [y] *virtutum maxima, qua ceteræ omnes complecti videntur: contràque de ebrietate* [z] *omnium vitiorum origine? Equidem tàm corporis, quàm mentis & animi valetudini summum confert adiumentum, cùm castitatis, pudicitiæque munimentum, criminumque (teste Augst. ad sacras virgines) & vitiorum omnium sit profuga.*

Seneca

Asclepiades. *Asclepiades aiebat, prima cratera ad extinguēdam sitim, secunda ad hylaritatem, tertia ad voluptatem; quarta ad ebrietatem, & insaniam, namque esse oportet, vt viuas, viuere non vt edas. Omniū perturbationum fons est intemperantia:*

tia:[a] *mente enim, ac ratione rectè vti non possumus, multo cibo, ac potione repleti. Vnde Diuus Augustinus sic concionabatur. Sobrietas acuit ingenium, memoriam illustrat, virtutes roborat, vitia exterminat, bonã valetudinem confirmat, mentis sensa tuetur, arcana non colloquitur castimoniam haud violat, lectiones capit, bonam famam appetit, temeritatem fugit, pericula cuncta declinat, honestatem amplectitur, superbiam deprimit, domum, familiamque cum ratione gubernat, & moderatur; fidem non fallit, mendacia abhorret; estque mater omnium virtutum. Intemperantia autèm corpus destruit (plures enim interficit gula,*[b] *quàm gladius) vires debilitat, rationem conturbat, mentem lædit, ingenium obruit, me-* D.Augustinus.

moriam eneruat, animi vigorem impedit, ignorantiam, omniaque vitia inducit. Socrates serotina tantùm refectione contentus viuebat: Augustus minimo, & vulgari cibo vtebatur: Bartolus, vt iuri accuratiùs operam daret, acutiùsque lucubraret, cibum, atque potum præscripto, & leuissimo pondere, ac semel in die sumebat. Tantum ergo cibi, & potionis est adhibendum, vt reficiantur vires, non vt opprimantur: quia non corpori solùm subueniendum est, sed & menti, atque animo multò magis. Hic Hetruscus poeta canebat. "

Socrates. Augustus. Bartolus.

La gola, el sonno, e l'ociose piume
Hãno dal mõdo ogni virtù sbãdita,
Ond'è dal corso suo quasi smarrita
Nostra natura vinta dal costume:
Et è si spent'ogni benigno lume
Dal ciel per cui s'informa humana vita

Che

Che per cosa mirabile s'addita
Chi vuol far d'Helicona nascer
fiume.

Praeterea in cultu obseruandum est, quòd à forma remoueatur omnis viro non dignus ornatus, neque munditia sit nimis exquisita, nec effœminata, sed vt agrestem tantùm, atque inhumanam fugiat negligentiam. Audi Diuum Gregorium *praecipientem vestes esse debere simplices, & mediocres, namque multiplices, & exquisitae animi mollitiem, & cordis leuitatem indicant, exterior*[dd] *enim habitus interioris est argumentum. Enimuerò non curaretur corporis cultus, nisi priùs neglecta fuisset mens inculta virtutibus, & exquisitis ornamentis induti ornamenta corporis, & animae perdiderunt. Quid namq;* D.Gregorius.

aliud est homo ornatiùs, & pratiosiùs vestitus, quàm sepulchrum foris dealbatum, intus autèm inquinatum, spurcum, & fœtidum? Bonis igitur moribus, virtutibus, & scientijs vestiri, ac ornari, & non cultis ob inanem gloriam vestibus, cuique elaborandum est. Nec sunt prætermittendæ diuitiæ: " his etenim vt fluxis, atque caducis minimè est fidendum: hæ namque ipsæ incendio, ruina, naufragio, tempestatibus, latrocinijs, morbo, bello, tyrannide, vi, fortunaque imperio eripi, ac surripi possunt. Magnus in cumulandis labor, maximus in possidendis metus, summus in amittendis dolor: quæ flagitij, & turpitudinis potiùs, quàm virtutis, ac integritatis ministræ habentur: sunt ignauiæ fomenta, corporis voluptatum incen-

incendia, malorum omnium illicia, fortunæ ludibria, infinita, & insatiabilis sitis, quæ neque copia, neque inopia diminuitur: Vnde Poeta, Crescit [ff] amor nummi, quantùm ipsa pecunia crescit. Eadem animos frangunt, Nostin illud? Quid non mortalia pectora cogis, auri sacra fames? Perniciosæ quidem sunt diuitiæ, nisi adsit animus diuitijs superior: qui possit earum vsum, non ex copia, sed ex necessitate moderari. Diuitias [gg] ergo permitte diuitum esse; tu verò virtutem diuitijs præfer: nam si velles diuitias cum virtute comparare, vix satis idoneæ viderentur diuitiæ, quæ virtutis essent pedissequæ. Illæ quippè sunt veræ diuitiæ, & adipiscendæ, quæ nos virtutibus diuites efficiunt, & vbique locorum comitantur, &

quas cùm habuerimus perdere nequimus; & in quarum tripudio perpetuũ captabimus ſolatium. Is autèm mihi diues eſt, qui pecuniæ habendæ voluntati detrahit. Quid de ſimulata, fucoſaque amicitia, & corrupta conſuetudine dices? Cauendum *etenim non ſecus, atque peſte teterrima à ſimulatoribus, vitioſiſque ſocijs vſquàm eſt: horum præſtigiæ, & fallaciæ, ne dicam retia, ac vepres intricatiſsimos, à recta via ad prauam, peruerſamque animum abducunt; diſciplinas, conculcant, & in cænum, baratrumque profundisſimum conijciunt: Eadem grauisſimas inimicitias conciliant bonos mores corrumpunt patrimonium disſipant, grande æs alienũ conflant, bona, pecuniamque deripiant: An hæc mala, & huiuſmodi*

mon-

monstra omni conatu non vites? Cur non dissociaris? An non velis, remisque fugias? Num tu pericula subire cupis? num prudens, ac sciens perire? Nulla sunt occultiores (Cic. teste) insidiæ, quàm quæ latent in simulatione officij, aut in aliquo necessitudinis nomine. Obsequium amicos, veritas [hh] odium parit. Tempore veritatis, patre operta omnia, aperta patebunt. Melius est ab improbis odio haberi, quàm cum eis consociari. Sicut enim bona multa habet communis vita proborum: ita plurima mala societas affert impurorum. Rerum quippè natura huiusmodi est, ut quoties bonus malo coniungitur, non ex bono malus melior fiat, sed ex malo bonus contaminetur. Talis [ii] meritò quisque habetur, qualis est qui cum

ver-

versetur, sociaturue. Propterea inter virtute præditos aspera vita suauior, & probabilior est, quàm inter imperitos, sceleratosue, dulcis, & blāda. Cum viris igitur & doctis, & optimis, quisque te probiorem, eruditioremque faciant, & ad disciplinarum studium accendant, non cum inscijs, prauis, seditiosis, flagitiosis, tuisque fortunis inhiantibus versandum. Corruptela enim malæ consuetudinis igniculi à natura dati extinguntur, vitiaque contraria exoriuntur, & confirmantur. Quid? quod Alexander Leonidis pedagogi prauis moribus adhuc paruulus imbutus ad robustam quoque ætatem perdurauit? Nostin dictum? Quo semel est imbuta recens seruabit odorem, testa diù. Eorum vitia citò effingimus, quorum

Alexāder.

rum virtutes assequi nequimus; Multò enim acrior est memoria, malorum, quàm bonorum. Ah dispudet audita referre, te eum aspicere, eum alloqui hominem, eoque familiarissimè vti, illique pecuniam subministrare, qui te vt à studendo auerteret, libros è manibus rapuit, illosque omnes minimò vendendos curauit, qui te nulla auctoritate, & plurimis etiàm, & grauissimis affecit molestijs; aliaque ad nefanda non pauca facinora incitauit, tibique in dies maxima attulit, affertque detrimenta, perniciem, & calamitatem. Quæ mihi credi non possunt, cùm sit hominis malè audientis, perfrictæ frontis, delirantis, abiecti, ac vim vi repellere diffidentis, à quibus non me præterit te longè abesse: Amico tamen recon-

conciliato ne confidito, tacitæ enim, & occultæ inimicitiæ magis timendæ sūt, quàm indictæ, & apertæ. Nam eum, qui palàm est aduersarius, facilè cauendo vitare poteris: occultus verò, ac domesticus inimicus insidiatur, & opprimit, præsertim viro, antequàm eum prospicere, atque explorare valueris: ex Ciceronis[ll] consilio. O factum benè, scilicet te adeò studiosè à turpi mendacio abhorrere: Nihil est enim homini libero, quàm mentiri obscænius, detestabilius, magisque alienum: Nihilque interest inter mendacem, & periurum: qui enim mentitur, peierare etiàm consueuit. Omne profectò mendacium prauum est, & modis omnibus fugiendum, cùm sit falsa[mm] significatio vocis (vt ait Augustinus) cum intentione fallendi:

di: homines namque penitus dedecorat, & infames, turpesque reddit. Hinc Psalmus, Odisti omnes, qui operantur iniquitatem, & perdes omnes, qui loquuntur mendacium. Persarum primum præceptum, vera loqui: mēdacium, (auctore Diuo Anselmo) aut fallit, aut nocet; qui veritatem [nn] occultat, & qui mendacium [oo] profert, vterq; reus est, & inferos adibit; ille quia prodeße non vult, iste quia obesse intendit. Summoperè autèm Superbia radix, initium, & finis omnium scelerum fugienda est: & humanitas principium disciplinarum, turris, ac propugnaculum omnium virtutum amplectenda. Deus enim dispersit superbos, & humanos mites extulit: nam vbi est superbia, ibi & contumelia, vbi autèm est humilitas, ibi

D. Anselmus.

& sa-

& sapientia, ut in cap. XI. Prouerb. ait Salomon: Praeterea *benemeritis gratissimi*[qq] *esse debemus: animo enim ingrato*[pp] *nihil est odiosius nihilque execrabilius: cùm non solùm gratus debeat esse is, qui accipit beneficium: verum etiàm is, cui accipiendi potestas fuit:*[qq] *nemoque committere, ut beneficio, non dicam indignus, sed victus esse debeat:*[rr] *qui enim gratiam referre non potest, habeat saltem quãtam maximam animus capiat:*[ss] *Omnes autem immemores beneficij oderunt:*[tt] *Audi D. Bernardum ingratus se torquet, & macerat, oditque, ut accepta extenuet, quia redditurus est: simulatas verò iniurias dilatat, atq; auget: ingratitudo nempè est animae inimica, meritorum imminutio, virtutum dispersio beneficiorum perditio, ven-*

D. Bernardus

ventus vrens fontem pietatis, rorem misericordiæ, & fluenta gratiæ siccãs, Ah, nos dùm adolescimus, & obtemperare nostris maioribus, & ad litteras enixè operam conferre debemus, ne tempus irreuocabile frustrà nobis elabatur, adolescentia enim superiorũ concilio; & auctoritate regenda est, & à praua consuetudine, atque corporis, & libidinis voluptatibus arcẽda, retinendaque est in officio, & pudore, vt ad scientias capessendas vigeat industria: Vnde qui adolescentiũ peccatis (Cic. teste) ignosci putant oportere, longè falluntur: propterea quòd ætas illa non est impedimento bonis studijs: At hi mihi sapienter faciunt, qui adolescentes acerrimè castigant: vt quibus virtutibus tueri omnem vitam possint, eas in ætate maturissi-

ma

ma velint comparare. Igitur tuis maioribus obsistere non debebas, nec illorum auctoritatem defugere. Inobedientia ex superbiæ tumore procedit, audi Diuum Gregorium, Nullo alio vitio Dæmon præcipitem adolescentē perducit ad mortem, quàm cùm neglectis seniorum consilijs suo iudicio sibi confidendum persuaserit. Obedientia [uu] sola virtus est, quæ menti ceteras virtutes inserit, insertasque custodit. Melior est obedientia, quàm victima: quia per eam aliena caro per obedientiā propria voluntas mactatur. Reminiscere quotiès hoc anno te liberalium artium gradum, atque doctoratus insignia quasi peritissimū accepturum iactaueris? Num ad apicem peruenisti? caue ne sis omnibus ridiculus, neuè feratur, Parturient [xx]

mon-

montes, nascetur ridiculus mus. Te ipse restitue, ad te redi, ne ab incepto desistas: dantur enim ad studia reditus :[11] tua est in manu te felicem fieri; huc te para, hæc cogita, ad hæc te exerceas, sentiasque id, quod non dubito quin adeptus, intelligas, te facillimè assequi posse summum; atque altissimum felicitatis gradum. Respice Lycurgum, Numam Pompilium, Marcum Aurelium, Traianum, plerosque alios, qui virtutum fama, singularique sapientia ex humilibus, & priuatis ad imperij culmen euocati, atque perducti fuere? Recole Senecam[22], qui præclarissimis virtutibus ex captiuo Imperatoribus superior extitit? Præsta idcirco te enim, qui mihi semper es cognitus, vt omnem gloriam, ad quam à pueritia inflam-

matus fuisti, magnitudinemq; animi tui, quam ego semper sum admiratus, semperque amaui, omni cura, atque industria consequare. Intuere Demosthenem, ac Ciceronem, qui obscuro loco nati disciplinarum, sapientia, admirabili facundia, vigilijs, assiduaq; exercitatione reipublicæ principes, alter Atheniensium, alter Romanorũ euaserunt? atque eloquentiæ patres, & lumina nuncupari meruerunt? Perpende *Fabium, aliosque Maximos, Brutos, Scipiones, Catones, Camillos, Fabricios, Marcellos: Metellos, Cæsares, Pompeios, ceterosque Romanos proceres, atq; heroes, qui singularibus virtutibus diuinarum, humanarumque rerum notitia, militarique disciplina vrbem collustrarunt, Rempublicam constituerunt, firmarunt, mi-*

Exemplum Romanorum.

rifi-

rificèq; amplificarunt? Eapropter satage, ne vnquàm à scientiarũ eruditione desistas: magna est hominum opinio de te, magnaque expectatio; omnes te sequenti anno in Iurisconsultorum numerum ascriptum, relatumue iri sperabant. Enitere, ne spes euanescat, enitere: tuum est hoc munus, tuæ sunt partes, à te hoc parentes, vel potius omnes necessarij non expectant solùm, sed etiàm postulant. Inflamment te Seruius Sulpitius, Gallus Aquilius, Scæuola, Vulpianus, Tribonianus, multique alij iurisconsulti, qui profunda legalis scientiæ cognitione ex infimo genere ad maximas diuitiarum copias, ad Consulatum, ad Præfecturam Pratoriam, aliosque supremos dignitatis, & nobilitatis gradus prouecti fuere, se seque

clarissimos, ac immortales effecere? Quid? quod nostrates Bartolomeus de Capua,[B] Spinelli, Loffredi, Pignonus, Antonius Orificius, Pisanellus, aliisq; innumerabiles, qui iuris summa peritia, vigiliis, labore, atq; industria quæsita ex priuatis ad magnas, atque firmissimas opes, ad amplissimos honores, maximasque potestates elati fuere? se seque suosq; posteros Baronũ, Comitum, Marchionum, Ducum, ac Principum insignibus, titulis, nominibus, & imperio ornarunt, atque illustrarunt? Recordare quòt tuo patri florenti vitæ statu aderant amici? qui simul ac fortuna dilapsa fuit, ceu simulati, fucatiq; omnes, præsertim consanguinei quidam, ac beneficio obstricti, quiq; tueri debebant continuò deuolarunt? tùm præterea latens, &

Exemplum Patr.

dissi-

dissimulatum odium aperuerunt, ac patefecerunt, & pro gratiarum actione multas lites, damna, iniurias [c] *hostili more intulerunt? falsò testimonia, arbitriaque dixerunt fines occuparũt, saltum, prædium, conductaque eripi, vestrumq; ab vniuersitate censum dissolui curauerunt? viles, turpesq; homines, de turpibus criminibus temerè postularunt, per eosq; non stetit quin totam domum, familiamq; opprimerent penitusque delerent tuique patris celebre nomen ac existimationem, & dedecorarent, & obscurarẽt? Numquid puduit domum Iurisperitiæ, aliarumq; disciplinarum laurea decoratum (vti scriptitasti) non redire? tùm vt in integrum, altioremque gradum tuis virtutibus domum restituendam, tùm vt paternis fucatis*

amicis, bonorum occupatoribus, falsis testibus, iniquis, corruptisq; arbitris, & calumniatoribus ingentem gratiā referre posses? Nùm condiscipulos doctrina præstare, inuidos efferri, inimicos insidiari, simulatores fallere, deprauatos socios perdere, ciues contemnere non animaduertis? Collige ergo te ipsum, & prædicta omnia mente voluitans ad præclara studia posthac summa ope, totoq; pectore incumbas, nomenque magnis studijs immortalitati consecra, eaq; geras, quæ ab omnibus summa cum admiratione laudentur. Quod si fueris aßecutus, euades Parthenopes primarius iureconsultus, & patronus, patriæ splendor, acerrimusq; defensor, parentum iucunditas, & gloria, domus tuæ instauratio, oppressorum perfugium, & suble-

ſubleuatio, inuidorum mœror, atque dolor, aduerſariorum repugnantia, obexq; inimicorum terror, ac diſsipatio, diuitiarum cumulus, cognationis decus, & claritas, amicorum tutela, & patrocinium, pauperum perfugiũ, & conſeruatio, quiſq; gratificabitur, tuiq; rationem habebit, nullus aduerſabitur, neq; poterit oppugnare. Sin autem incuria, ignauia, alioue animi morbo deinceps deſtiterit: parentes mœrebunt probatos conſanguineos pudebit, amici deuolabunt, ciues deridebunt, æmuli [D] *antecellent, aduerſarij lites inferent, inuidi gaudebunt inimici inſectabuntur, vicini fines euadent, magiſtratus expilabunt: Quid non mali ſuperueniet? Tecum habita; In te vnum iſthæc cudetur faba:* [B] *Arrige aures, quæ cui clauſæ ſunt*

Ab expectatione parentum.

Ab expectatione aduerſariorũ

veritati, salus eius disperanda est. Quæ te incommoda sequantur, rursùm quæ te bona circumstent cogita, ne quando dicas, Quod potui nolui, quod volo adimplere nequeo. Tempus [F1] *res pretiosissima labitur, & ad vltimum vitæ terminum adducit, fugit, volat, est irreparabile, & irrecuperabile. Sed quid est, quòd audeam suadere tibi homini summaq; auctoritate, summaq; prudentia prædito? quiq; consilio non eges, sed potius abũdas? Amicitiæ quidem nostræ vetustas, & tua magna erga me beneuolentia, quæ mihi iàm ab ipso tuo in vrbem* [G] *aduentu perspecta est, me hortatur, vt ad te ea scriberem, quæ & vtilitati, & honori tuo conducere arbitrarer, & non aliena esse ducerẽ à dignitate. Ipse verò, nostriq; condi-*

sci-

ſcipuli in politioribus litteris & græcis, & latinis; in benedicendi doctrina, in Philoſophia de moribus; in tàm inueniendi, quàm iudicandi ratione diſſerendi, ceteriſq; libero homine dignis artibus elaboramus: in quibus magna animi voluntate, aſsiduaq; exercitatione non parùm breui profecturos ſperamus. Te autèm etiàm, atque etiàm rogo, obteſtorique, vt tua de valetudine quàm primùm me certiorem facias. Vale.

a Nobilitas ſecundùm Platonem quatuor habet ſpecies. Qui claris, iuſtiſque maioribus orti ſunt: Quorum parentes fuerunt principes, ac potentes; Quorum maiores fama celebres ſint, & opinione, quam ex rebus geſtis, & victorijs reportarunt; Et nobilitas generis. Ille autèm, vt idem ait, verè appellatur nobilis, cui non aliena, ſed ſua virtus ad nobilitatem opi-

opituletur. Vide Alexan. in VI. vol. Conſ.CCIX. num.VIII.

b Sic Aſcanius apud Virg. in XII. Aen. ab Aenea patre inſtituitur.

c Romam quis extruxerit variè ſcribunt auctores: vide Solinum: & meminit Iuſtinus lib.XLIII. eiuſque laudes vide apud Ouidium in XV. metamor. & eſt duplex noua, & vetus glo.in rubr.Cod.de Iuſt.co.confir.& Romanorum genus felix eſt, vt in prin.tex., cùm arma,& leges fecerint eos omnibus nationibus dominari, vt in eadem glo.in verbo igitur.

d Cic.li.ij epiſt. famil., epiſt. Sollicitus equidem eram.

e Idem in i. Rhetor.,& i, de inuen.Studijque ratione permittitur, quod alias non. glo. in l. fructus, ff. de reg. iu.

f Voluntas eſt,quæ quid cum ratione deſiderat: eſtque in ſolo ſapiente. Quæ autèm aduerſus rationem incitata eſt vehementius: ea libido eſt, vel cupiditas effrenata, quæ in omnibus ſtultis inuenitur. Cic. in IV. Tuſcul.

g Qui ad ſtudia ſe reuocat vitæ faſtidiũ fugit, nec noctem fieri optat tædio

lucis

lucis, nec sibi grauis erit. Seneca de tranquill. animi ad Serenum.

h Cic. in I. de offic.

i Saluſt. in Catil.

k Cic. in Parad.

l Virgil.

m Bernardus ad fratres de monte.

n Valerius Max.

o Nox eſt vmbra terræ. Pli. lib. II. cap. X. quæ ceſſat adueniente ſole ſuper terram & dies ſit, vt probatur in l. Titius, §. Lutius ibi ableſcente cœlo, ff. de lib. & Poſth.

p Somnus eſt mortis imago. Cic. in l. Tuſcul. & Ouidius amor. lib. II. elegia IX. ibi.

Ab expectatione parentum.

Infelix tota quicumq; quieſcere nocte.
Subſtinet, & ſomnos præmia magna vocat.
Stulte quid eſt ſomnus gelidæ niſi mortis imago.
Longa quieſcendi tempora fata dabunt.

Sed & laſſitudini remedium eſſeait Homerus in fine V. li. Oydſſeæ, vbi

in-

inducit Mineruã Vlyssi fudisse somnum. Et senibus præcipuè conuenire ait idem li. vlt. eiusdem. Somnum verò nimium esse noxium, inquit idẽ in XV. eiusdem. Ex quo Hyppocrates deprõpsisse videtur illud Aphorismorum lib.II.cap.III.Ibi somnus, aut vigilia si modum excesserit, malè est. Vide collecta per Tiraquel. in

q tract.de nobil.in cap.XXXI.nu. CIↃ. III.

Cap. nunciarum LXXXIV. dist. l.pu-

r pillus in fi.& l.qui autem, §.sciendum, ff.Quæ in frau.credit.

s Salomon in prouerb.cap.VI.

Vinum moderatum vtile, nimium verò noxium esse colligit Tiraquel. in dicto tract.,& cap. num.CLXXV. cum sequen. Cùm luxuriosa res vinum sit, & tumultuosa ebrietas. & quicumque his delectatur non est sa-

t piens.Prou.cap.XX. Dictum Architæ Tarentini, de quo Cic.de Senect.Et in II.de Finib.maximas dominante voluptate virtutes iacere, scribit.Quam malorum escam Plato appellauit, quòd homines ea, velut hamo pisces capiantur.

u Cic.in V.Tuscul.

x Idem in II. de offic.
y Origenes homelia XXXVII.
z Ebrietas an sit peccatum vide Abbatem in c. à crapula de vita, & honest. cler. Hæc duo generat mala: primo mentis exilium, secundo libidinem prouocat: ob quam vltimam causam olim sancti patres à vini, & carnium vsu abstinebant. c. ab exordio XXXV. distin. & ca. ante omnia. Et Feli. in c. congnouisset. de accusat. Et prima ebrietas fuit in Noe, quia vineā prius ipse plantauit, vinumque bibit. c. inebriauerunt XV. q. I. & Gene. XIX. Statilius verò primus aquam vino immiscuit, vt ebrietatem vitaret, vt ait Plin. in lib. histor. VII. c. LVI. Et de ebrij materia latè Romanus in lib. I. ff. de verbo. obl. Nec ebrij possidebūt regnum Dei. Dec. in c. I. de reliq., & vener. sanct.
aa Fuganda sunt à corpore languor, imperitia ab animo, luxuria à ventre, à ciuitate seditio, à domo discordia, & in Hierony. cōtra Ruffi. lib. III.
bb Gula est mater luxuriæ, quia venter, & genitalia sunt vicina c. cùm autèm XLIV. dist. Et luxuria ab otio, & pigritia generatur teste Ouid. de Rem. ibi.

Qua-

Quaeritus AEgistus, quare sit factus adulter,
In promptu caussa est, desidiosus erat.

Et cuiusque etiam rei abusio dicitur luxuria l. ex damni. ff. de damn. infec. & Cic. in oratione pro Sexto Roscio. ibi. Se se hoc incolumi nō arbitratur huius innocentis patrimonium tám amplum, & copiosum posse obtinere damnato, & eiecto sperat se posse quod adeptus est per scelus; id per luxuriam effundere, & consumere.

cc In VII.

dd Argum. glo. in §. pauonum in ver. defierint in instit. de rerum diuis.

ee Qui confidit in diuitijs suis corruet. Prouerb. cap. XI. Et diues difficile intrabit in regnum cœlorum. Et facilius est camelum per foramen acus transire, quam diuitem intrare in regnum cœlorum. Matthæus cap. XIX. Diuitiæ enim superbos, ac insolentes reddunt, vim inferunt, libidini fomenta subministrant, largitionibus iura subuertunt, tyrannidem augent, ac tutantur. Breuiter, vitijs omnibus sene-

fenestram aperiunt. Hin Iuuenal. Saty. VI.

Nullum crimen abest, facinusq; libidinis, ex quo
Paupertas antiqua perit, hinc fluxit ad Istros
Et Sybaris colles: hinc & Rhodos atque Miletos,
Atq; coronatum petulans, madidumque Tarentum.
Prima peregrinos obscœna pecunia mores
Intulit, & turpi fregerunt secula luxu,
Diuitiæ molles.

¶ Idem, & Vir. in III. Aeneid. & Horat. in I. epist. ibi.

Scilicet vxorem cum dote, fidemque, & amicos,
Et genus, & formam, Regina pecunia donat.

Ac

Ac benè nummatum decorat Suadela, Venusque.

Hinc aurum rumpit fores adamantinas, vt ait Lucas de Pen. in l. ad splẽdidioris C. de diuer. offic. lib. X. & Demosthenes accepta pecunia contra Milesios amplius loqui noluit, vt refert Gell. lib. XI. cap. IX. Et quòd idem à Persis magno auri pondere aliàs fuerit corruptus asserit Iustinus lib. XI. hist. Aurum item, & argentum pro Dijs olim haberi ex Menandro apud Stobæum refert Tiraq. in dicto tract. in cap. II. nu. XII. Cuius verba per Gesnerum versa hæc sunt.

Epicharmus quidem Deos esse dicit,
Ventos, Solem, Terram, Aquam, Ignem, Stellas:
Ego autèm vtiles esse Deos arbitror
Argentum nostrum, & aurum.
Nam illos si collocaueris in domũ,
Pete quicquid voles, assèqueris omnia,
Agrum, domos, seruos, argẽtea vasa,
Amicos, iudices, testes: largire solùm.
Sic enim vel ipsos Deos habebis ministros.

Et apud Euripidẽ Bellerophõ, inquit.

Sine

Sine me vocari pessimum, vt diues vocer.

Nemo an bonus, an diues, omnes quaerimus

Non quare, & vnde: quid habeas, tantùm rogant.

Vbique tanti quisque, quantùm habuit, fuit.

Quid habere nobis turpe sit, quaeris? nihil.

Aut diues opto viuere, aut pauper mori.

Benè moritur, quisquis moritur, dùm lucrum facit

Pecunia ingens generis humani bonum,

Cui non voluptas matris, aut blandae potest

Par esse prolis, non sacer meritis parens.

Tàm dulce, siquid venerit, in vultu micat.

Meritò illa mores cœlitum, atque hominum mouet.

Vide Ecclesiast. cap. X.

gg Cic. in IV. ad Heren.

hh Teren. in I. sce.

Et odium suscitat rixas, & vniuersa delicta operit charitas. Prouer. cap. X. Quid autem differat odium ab ira concinnè docet Aristot. lib. II. rhetor. in cap. de amore, & odio.

ii Cic. in II. de offic. in cap. de adolescentis officio. vbi Petrus Marsus.

kk Horat. in lib. I. episto., epist. II.

ll Cicero fuit Romani eloquij tuba. glo. in l. I. C. de stud. lib. vrb. Rom. lib. XI. Bal. in proem. feud. coll. III. in fi. cum seq., & glo. in arbore exceptionum in ff. Et primus omnium pater patriæ appellatus est. Vnde Plin. lib. VII. Ciceronem alloquens ait. Salue patriæ omnium parens.

Et iuuenalis saty. VII. inquit.

Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.

Et

Et ità se vocat ipsemet in Oratione antequàm iret in exilium.

mm Glo. in l. de ætate, §. sicùm esset, ff. de interro. act. Negus. in proe. consue. nu. CLXII., Cépol. in l. I. §. idem Viuianus nu. LXI. ff. de ædil. edic., & D. Augustinus in lib. de mendacio cap. VII.. in Psal. V.

nn Veritatem celàns nocere desiderat, vt in c. quisquis, & in c. I. si de inuestitura inter do., & vas. ori.; & veritas odium parit. Cic. in Lælio. & in Orat. in Vatin. Tantam (inquit) semper potentiam veritas habuit, vt nullis machinis, aut cuiusquàm hominis ingenio, aut arte subuerti potuerit. Et licèt in caussis nullum patronum, aut defensorem obtineat, tamen per se ipsa defenditur. Et pro M. Cælio ait. O magna vis veritatis, quæ contra hominum ingenia, calliditatem, solertiam; contraque fictas omnium insidias, facilè se per se ipsa defendat.

oo Mendacium dicere, & mentiri differunt. Gell. lib. XI. ca. XI. Plato autèm in III. de Repub. dicit, mendacium concedendum esse medicis, alijs verò minimè.

pp Inter vitia nullum frequētius, quàm ingrati animi.
Sene.epist.I.& Teren.in Andr.
Adeonè me ingratum, aut inhumanum, aut ferum?
Et Cic.ad Attic. Nil cognoui ingratius, in quo vitio nihil mali non inest.

qq Idem de petit. Consul.

rr Idem pro Planco.

ss Idem Philip.III.

tt Idem in II.de Offic.

uu Obedientia sola fidei meritum possidet.VIII.q.I.in C.sciendum. & melior est,quàm victima, extra de maior.Et obed.c.illud.& argum.ad hoc ff.de re milit.l.II.§.in bello. Et in reuerentia exhibenda, mandato suscipiendo,& iuditio subeundo consistit. IↃIII.dist.in glo.Summæ.

xx Horat.ad Pisones.

yy Cic·lib.IX.epist.

zz Seneca fuit Cordubensis, & Neronis præceptor, cuius iussu incisis venis obijt. Fuit & alter Seneca poeta Tragicus, & de vtrisque meminit Sidonius Apollinaris ad Felicem.ibi. Nō quòd Corduba præpotens alumnis. &c.

A Ci-

A Cicero fuit fabri filius, vt ait Sebast. de Neap. in proem. consuet. Neap. nu. CCLXXVII. Et non generis antiquitate, sed virtutis ornamentis summã laudem fuit consecutus, vt ipsemet ait in fine orationis antequàm iret in exilium. Christophorus autèm Pannonius in Cicerone eundẽ equestri loco natum asserit, quod verum an sit vide collecta per Tiraquel. in dicto tract. in cap. XIX.

B Capuam Campaniæ caput esse refert Sebast. de Neap. in tit. de iure congrui nu. LXV. Et vberrimam, & omnium rerum abundantem esse inquit Cicero in prima oratione de l. Agraria. & in II. eam amplissimam, atque ornatissimam, & paulò post, eandem imperio dignam appellat. Hic autèm pro familia & nobilissima Neapolit. accipitur.

C Iniuria non solùm in corpus pulsatione, sed etiàm conuitijs, famosis libellis, pudicitia attentata, alijsque modis committitur, §. II. in konst. de iniu.; & sola dissimulatione tollitur, §. fin. eod. tit.; & remissa censetur per salutationem Felin. in prohe. dec. Gregorius Episcopus num. XIX. Qui-

 bus

bus autèm, & à quibus fiat docet Aristot.lib.I.rhet. vbi iniuriam facere est nocere sua sponte contra legem.

D Aemuli, & inuidi qui sint vide eundem Arist.lib.II.reth.in cap.de æmulat.,& in cap.de inuidia.

E Teren.in Eunu.sce.III.

F Tempus,vt ait Varro, est mundi, & motus interuallum in partes aliquot diuisum, ab solis, & lunæ cursu; à quorum tenore temperato tempus dictum est. Et Cicero in I. de inuen.

G Vrbs propriè Roma per antonomasiam intelligitur, cùm cetera dicantur Oppida,vt Quintil. ait lib. VIII. Cap.II.

DE

DE EPISTOLA Commendatitia.

Commendatitia Epiſtola eſt, qua aliquem alicui pro beneficio, fauore, vel aliqua re obtinenda: commendamus. In hac epiſtola quatuor ſunt inſpicienda, noſtra, illius, quem commendamus, eius, ad quem ſcribimus perſona, & res ipſa. A noſtra perſona beneuolentiam captabimus, ſi cauſſas, à quibus ad hunc commendandum fuerimus commoti iuſtas, magnas plurimaſq; oſtendemus: vel quòd de noſtris aut nobis ipſis ſit benemeritus vel quòd nos ex neceſſitudine familiaritate cognatione, officijs adducti eſſe dicamus. Ab A perſona noſtra.

A persona eius, quē cōmendamus.

eius quem commendamus persona beneuolentiam eliciemus, si eius modestiam probitatem, eruditionem integritatem, humanitatem, nobilitatem, inopiam, calamitatem, aut necessitatē commemoremus, quòd ex hoc debet esse commendatissimus. Cæterùm si qua vel nostra vel eius, quem commendamus, maiorumue eius in alterum merita præcesserunt, ea summa cum modestia significabimus extenuantes quidem ipsa benefacta, benefaciendi verò animum exaggerantes. Eius

A persona ad quam scribimus.

personam, ad quam scribimus beneuolam nobis reddemus, si eius humanitatem, (si sit necesse) benignitatem, liberalitatem naturam, beneuolentiā, in omnes studium, dignitatem, nobiscum amicitiam, opes, copiam, auctoritatem, magistratumq; commemora-

bi-

bimus: licèt inter familiares amicos hæc pars plerumq; negligatur. A re ipsa beneuolentiam accipiemus, si eam facilem, illi dumtaxat, cui commendamus, aperiemus. Si piam, si honestam, si vtilem, laudabilem, commodam, possibilem, facilemq; reddamus. Tùm si eiusmodi erit, vt ex ea ad patronum aliquid laudis, gratiæ, auctoritatis, aut emolumenti sit profecturũ, id diligenter significabimus; si eodem beneficio quàmplurimos deuincturos aperiemus. Postremò obsecrantes eum & nostri, & commendati nomine illũ gratũ, & memorem futurum, pollicebimur. Nos idem beneficium, ac in nos ipsos fuisset collatum, demonstrabimus. In calce mutuam operam, studiumq; deferemus. In hac epistola illud imprimis est animaduertendum, quòd A re ipsa.

quòd

Cõmẽdatio debet esse breuis.

quòd breuis debet eße commendatio, neq; nimis exquisita, præsertim, si ad eum scribimus, cui simus admodùm probati. Testimonij enim potius pondus, quàm disputationis speciem habere debet. Per*sonæ item & res in hac epistola sunt consideranda: nàm aliter nosipsos, aut liberos nostros, aliter amicos, & familiares, aliter hospites, & incognitos commendamus. Magna quoq; doctrinæ, virtutis, dignitatis, professionis, nobilitatis fortunæ, ceterarumq; rerum in commendatione habenda est ratio: vt non eodem modo doctum, & indoctum; sacrum, & profanum; magistratum, aut dignitatem aliquam gerentem, ac priuatum; diuitem item, atq; inopem, liberum, ac seruum; nobilem, atque ignobilem, commendemus. De vno-*

quo-

quoq; namque congruenter, & accõmodatè loquemur. Illud denuò haud est prætereundum, ut pluris eum, ad quem scribimus, quàm eum, quem commendamus facere videamur, ne ille aut obtundi, aut paruipendi à nobis putet. Plus enim illi, quàm ei, quẽ commendamus, tribuere debemus. Solet hæc commendatitia epistola inter familiarissimos succinctius tractari, veluti si derelinquamus personam, ad quam scribimus, & quam commendamus, laudare. Operepretium esse non duxi de omnibus exẽpla proponere, ut præpositæ oblatæ inseruiamus breuitati, ac ne nimiùm increscat voluminis magnitudo. Quamplurima tamen huius epistolæ exempla offendes apud Ciceronem in epist. famil. lib. I. epist. Aulo Trebonio. in II. epist.

Non-

Nondùm erat auditum. In eod. epist. Fabio viro optimo, In V. epist. Et si statueram. In VI. epist. Cum A. Cæcinna. In VII. epist. Silij causam te docui. In XI. epist. Permagni interest. In XII. epist. Canicius familiaris meus. Eod. epist. Non modò te. In XIII. epist. Cum municibus Volaterranis. Eod. epist. Si vales benè est. Cũ sequentibus ferè omnibus tertij decimi libri epistolis: & apud Christophorũ Longolium libr. V. epistolarum, epist. Carissime in Christo fili. De huius epistolæ responsionis exemplis vide eundem Cic. in epist. fam. lib. V. episto. Grata tibi esse officia mea. Eundem vide ad Att. Numeriùm Numestium libenter accepi in amicitiam: & hominem grauem, & dignum tua commendatione cognoui. Plin.

lib.

lib. VI. epistol. Commendas mihi. In eodem, epist. Rogas vt agam.

PROPOSITIO Propositio.

Commendetur Cæsar Sempronius pro æquestri dignitate consequenda.

Exemplum. Pars.

NON auderem, inuictissime Cæsar, tam familiariter ad maiestatem tuam scribere; ne temeritatis vitio notandus essem, nisi te omnium humanissimum, omniumq; adeo benignissimum esse perspicerem, vt hos etiam, quos nunquã videris, non cesses in dies tua tibi beneficentia deuincere, vnde fit, vt ego quoq; ad te venire non dubitem, cum Exemplum pars.

sum-

summa spe id obtinendi, quod à te potissimum impetrare cupio. Sempronio namque viro strenuissimo multos annos vtor valde familiariter, qui & suo splendore, & vtriusq; virtutis insignibus omni populo modo adeo gratus est, vt quem illi præferant, habeant profecto neminem. Is enim cum annis exactis, hac in expeditione tua Pannoniæ multa quidem, atque præclara de se stratagemata præstiterit, quibus apud omnes milites tuos maximam sibi gloriam comparauit, emeritus nunc miles in patriam quietem reuerti cupiens, vellet meritam militiæ suæ lauream consequi, proinde me exorauit, vt eum tuæ maiestati commendarem. Ego igitur qui eius petitionem iustam esse, & honestam video, vt is, scilicet, digno laborum suo-

rum

rum præmio condonetur, quo reliqui magis ad virtutem accendantur, tuæ illæ inuictissimæ maiestati summopere commendo, vt cum eum militari stemmate decoraueris, & meam intelligat commendationem non fuisse vulgarem, & tibi immortales gratias sit habiturus. Vale.

a Epistola commendatitia an scribentem obliget, vide relata per Vital. in tract. Clauf. in rub. enuntiatiua verba in epist. prolata.

b Nobiles habent XXXVI. priuilegia, quæ ponit Lu. in l. mulieres C. de dignitat. lib. XII. Et ab ignobilibus ex artificio, & conditione dignoscuntur, nàm si nobile artificium habent, nobiles dicuntur, si mediocre, burgẽsis, si vile, villanus l. liberto operarũ, & l. interdùm ff. de oper. libert. Notatur extrà de cler. non resid. C. conquerente nobis I. glo. in verbo sufficientia. l. humilem C. de incest. nupt. & Alex. VI. vol. Conf. CCIX. col. II.

DE

DE EPISTOLA

Consolatoria.

Consolatoria Epistola est, qua amicum siue propinquum, siue quempiam nobis carum in rebus aduersis mærore affectũ consolamur. Huius epistolæ tractandæ duplex est ratio. Vna simplex & aperta, per quam argumentis declaramus non esse caussam dolendi, cùm viro sapienti nihil præter turpitudinẽ triste accidere, neque is à quoquàm lædi posſit, niſi à seipso. Altera per insinuationem tacitè sumendam, quotiès aut animus est infirmior, aut dolor recentior, acerbiorue, quàm vt apertè patiatur sibi admoueri manus.

Duplex cõsolationis tractandæ ratio.

Sĩplex.

Per insinuationem.

Siue

Siue cùm erectior est animus eius, quē consolamur, quàm vt videri velit opus habere consolatore. Quemadmodùm enim quidam sunt tàm excelso animo præditi, vt cùm grauiter ægrotent, tamen medicum accersere pudore afficiantur, quòd ignauum, fortique animo pudendum ægrotare existimēt: Ita quadam altioris animi verecundia, quidlibet magni doloris animo premunt, atque occultant. His hac erit arte irrependum, vt solandi nos gratia scribere inficiemur, cùm illius nobis eximia sapientia, animique infracta magnitudo fuerit omnibus fortunæ procellis maior perspecta: Tantùm nos illius fortitudini gratulari velle potiùs quàm eius dolori medicinam afferre. Porrò contracta hac beneuolentia paulatim falsam excipie-

mus excogitationem. Hoc idem cum his agemus, quorum imbecillior animus non admittit medicantis manũ. Dicemus nos ad consolandum esse parùm idoneos, qui æquè angimur, ac ipse, quem consolamur. Deinde doloris caussas exaggerabimus, eamque exaggerationem non modò à re ipsa, verùm ab eius etiàm, qui patitur, atrocitate sumemus, non sine laude quadã eius iniuriam quàm plurimis optimis viris dolori fuisse dicemus. Quod vbi factum erit medicamentum adhibebimus: Hic omnia, quæ dolorem lenire possunt exquisitè colligemus. Hoc fiet, si malum, in quod incidit verisimiliter attenuabimus: ac bonum, vnde defluit quantùm expedit subleuemus. Hic omnes rerum diuinationes, & coniecturas accuratissimè

mè dispiciemus, quibus eam spem quàm maximè probabilem efficiamus. His omnibus quandam animi adulationem admiscebimus. Etenim si ea sit incommoditas, vt videri diuturna sit necesse: tunc aut non esse incommoditatem dicemus, aut tàm grauem, quàm videatur, non esse demonstrare conabimur. Hoc agemus, si quidquid in eo commoditatis extiterit, id magna cum cura extollemus, Nihil enim tàm triste homini contingere potest, ex quo commodi aliquid excerpi nequeat. Si vllum esse malū habendum denegabimus, quod citra hominum culpam euenerit: vt ait Aristoteles, iucundam esse malorum recordationem, quæ cum honesta fama coniuncta sunt: ita leuius ferimus, quæ nostra haud culpa, sunt contra-

Alter malum extenuandi modus

cta. Hic Philosophorum rationes, & illustrium virorum exempla, qui in eosdem luctus inciderunt, commemorabimus. Hic Regum, ciuitatum nationum interitus ædificiorumque ruinas adducemus. Hic si qua de defuncti conditione dici possint, quæ illius vitam acerbam reddant aptissimè proponemus, dicemusque vtilius ei fuisse obitum, quàm perpetuò illo morbo laborare voluisse. Hic barbararum nationum luctus nascentes cantibus verò morientes excipientium exempla ponemus: cùm decens haud videatur nos sapientiæ virtutumque professores singulis his rebus ab ipsis superari, cùm eos in ceteris excellamus. Postremò ad cohortationem veniemus, & ad pristinam animi solerantiam, magnitudinem sapientiam,

eru-

gere casum, vt si coram fuissem, clarius inspexisses. Et quamuis consolatione mihi sit opus, cùm tamen paululùm acquieuerim, quin aliqua in medium afferrem præterire nolui, quibus dolorem premas, ac modereris, immo abijcias, bonique consulas: Quæ te licet non fugiant, dolore tamen impeditus non cogitas. Quid est cur tu vir, & sciens, & prudens id quàm primùm ratione non termines, quod ab imperitis paucorum dierum spatium impetrat? Quis est tam hebes, & ignauus, qui patris, vel coniunctissimi cuiusque mortem lugeat, cui tempus[c] non primùm ægritudinem leniat, deinde penitus etiam adimat? Vnde rectè Stoici[a] mortuorum luctum, & inutilem perniciosumque ijs, quibus impenditur, grauem, molestū-

A persona eius, quē cōmendamus. *eius quem commendamus persona beneuolentiam eliciemus, si eius modestiam probitatem, eruditionem integritatem, humanitatem, nobilitatem, inopiam, calamitatem, aut necessitatē commemoremus, quòd ex hoc debet esse commendatissimus. Cæterùm si qua vel nostra vel eius, quem commendamus, maiorumue eius in alterum merita præcesserunt, ea summa cum modestia significabimus extenuantes quidem ipsa benefacta, benefaciendi verò animum exaggerantes. Eius*

A persona ad quam scribimus. *personam, ad quam scribimus beneuolam nobis reddemus, si eius humanitatem, (si sit necesse) benignitatem, liberalitatem naturam, beneuolentiā, in omnes studium, dignitatem, nobiscum amicitiam, opes, copiam, auctoritatem, magistratumq; commemorabi-*

bimus; licèt inter familiares amicos hæc pars plerumq; negligatur. A re ipsa beneuolentiam accipiemus, si eam facilem, illi dumtaxat, cui commendamus, aperiemus. Si piam, si honestam, si utilem, laudabilem, commodam, possibilem, facilemq; reddamus. Tùm si eiusmodi erit, ut ex ea ad patronum aliquid laudis, gratiæ, auctoritatis, aut emolumenti sit profecturũ, id diligenter significabimus; si eodem beneficio quàmplurimos deuincturos aperiemus. Postremò obsecrantes eum & nostri, & commendati nomine illũ gratũ, & memorem futurum, pollicebimur. Nos idem beneficium, ac in nos ipsos fuisset collatum, demonstrabimus. In calce mutuam operam, studiumq; deferemus. In hac epistola illud imprimis est animaduertendum, A re ipsa.

quòd

Cōmēdatio debet esse breuis.

quòd breuis debet eße commendatio, neq; nimis exquisita, præsertim, si ad eum scribimus, cui simus admodùm probati. Testimonij enim potius pondus, quàm disputationis speciem habere debet. Personæ *item & res in hac epistola sunt consideranda: nàm aliter nosipsos, aut liberos nostros, aliter amicos, & familiares, aliter hospites, & incognitos commendamus. Magna quoq; doctrinæ, virtutis, dignitatis, professionis, nobilitatis fortunæ, ceterarumq; rerum in commendatione habenda est ratio: vt non eodem modo doctum, & indoctum; sacrum, & profanum; magistratum, aut dignitatem aliquam gerentem, ac priuatum; diuitem item, atq; inopem, liberum, ac seruum; nobilem, atque ignobilem, commendemus. De vnoquo-*

quoq; namque congruenter, & accõmodatè loquemur. Illud denuò haud est prætereundum, vt pluris eum, ad quem scribimus, quàm eum, quem commendamus facere videamur, ne ille aut obtundi, aut paruipendi à nobis putet. Plus enim illi, quàm ei, quē commendamus, tribuere debemus. Solet hæc commendatitia epistola inter familiarissimos succinctius tractari, veluti si derelinquamus personam, ad quam scribimus, & quam commendamus, laudare. Operepretium esse non duxi de omnibus exēpla proponere, vt præpositæ oblatæ inseruiamus breuitati, ac ne nimiùm increscat voluminis magnitudo. Quamplurima tamen huius epistolæ exempla offendes apud Ciceronem in epist. famil. lib. I. epist. Aulo Trebonio. in II. epist.

Non-

Nondùm erat auditum. In eod. epist. Fabio viro optimo, In V. epist. Et si statueram. In VI. epist. Cum A. Cæcinna. In VII. epist. Silij causam te docui. In XI. epist. Permagni interest. In XII. epist. Canicius familiaris meus. Eod. epist. Non modò te. In XIII. epist. Cum municibus Volaterranis. Eod. epist. Si vales benè est. Cũ sequentibus ferè omnibus tertij decimi libri epistolis: & apud Christophorũ Longolium libr. V. epistolarum, epist. Carissime in Christo fili. De huius epistolæ responsionis exemplis vide eundem Cic. in epist. fam. lib. V. episto. Grata tibi esse officia mea. Eundem vide ad Att. Numeriùm Numestium libenter accepi in amicitiam; & hominem grauem, & dignum tua commendatione cognoui. Plin.

lib.

lib. VI. epistol. Commendas mihi. In eodem, epist. Rogas vt agam.

PROPOSITIO Propositio.

Commendetur Cæsar Sempronius pro æquestri dignitate consequenda.

Exemplum. Pars.

Exemplum, pars.

NON auderem, inuictissimè Cæsar, tam familiariter ad maiestatem tuam scribere; ne temeritatis vitio notandus essem, nisi te omnium humanissimum, omniumq; adeo benignissimum esse perspicerem, vt hos etiam, quos nunquã videris, non cesses in dies tua tibi beneficentia deuincere, vnde fit, vt ego quoq; ad te venire non dubitem, cum sum-

summa spe id obtinendi, quod à te potissimum impetrare cupio. Sempronio namque viro strenuissimo multos annos vtor valde familiariter, qui & suo splendore, & vtriusq; virtutis insignibus omni populo modo adeo gratus est, vt quem illi præferant, habeant profecto neminem. Is enim cum annis exactis, hac in expeditione tua Pannoniæ multa quidem, atque præclara de se stratagemata præstiterit, quibus apud omnes milites tuos maximam sibi gloriam comparauit, emeritus nunc miles in patriam quietem reuerti cupiens, vellet meritam militiæ suæ lauream consequi, proinde me exorauit, vt eum tuæ maiestati commendarem. Ego igitur qui eius petitionem iustam esse, & honestam video, vt is, scilicet, digno laborum suo-

rum

rum præmio condonetur, quo reliqui magis ad virtutem accendantur, tuæ illæ inuictissimæ maiestati summopere commendo, vt cum eum militari stemmate decoraueris, & meam intelligat commendationem non fuisse vulgarem, & tibi immortales gratias sit habiturus. Vale.

a Epistola commendatitia an scribentem obliget, vide relata per Vital. in tract. Clauf. in rub. enuntiatiua verba in epist. prolata.

b Nobiles habent XXXVI. priuilegia, quæ ponit Lu. in l. mulieres C. de dignitat. lib. XII. Et ab ignobilibus ex artificio, & conditione dignoscuntur, nàm si nobile artificium habent, nobiles dicuntur, si mediocre, burgẽsis, si vile, villanus l. liberto operarũ, & l. interdùm ff. de oper. libert. Notatur extrà de cler. non resid. C. conquerente nobis I. glo. in verbo sufficientia. l. humilem C. de incest. nupt. & Alex. VI. vol. Cons. CCIX. col. II.

DE

DE EPISTOLA

Consolatoria.

Consolatoria Epistola est, qua amicum siue propinquum, siue quempiam nobis carum in rebus aduersis mærore affectũ consolamur. Huius epistolæ tractandæ duplex est ratio. Vna simplex & aperta, per quam argumentis declaramus non esse caussam dolendi, cùm viro sapienti nihil præter turpitudinẽ triste accidere, neque is à quoquàm lædi, possit, nisi à seipso. Altera per insinuationem tacitè sumendam, quotiès aut animus est infirmior, aut dolor recentior, acerbiorue, quàm vt apertè patiatur sibi admoueri manus.

Duplex cõsolationis tractandæ ratio.

Sĩplex.

Per insinuationem.

Siue

Siue cùm erectior est animus eius, quẽ consolamur, quàm vt videri velit opus habere consolatore. Quemadmodùm enim quidam sunt tàm excelso animo præditi, vt cùm grauiter ægrotent, tamen medicum accersere pudore afficiantur, quòd ignauum, fortique animo pudendum ægrotare existimẽt: Ita quadam altioris animi verecundia, quidlibet magni doloris animo premunt, atque occultant. His hac erit arte irrependum, vt solandi nos gratia scribere inficiemur, cùm illius nobis eximia sapientia, animique infracta magnitudo fuerit omnibus fortunæ procellis maior perspecta: Tantùm nos illius fortitudini gratulari velle potius quàm eius dolori medicinam afferre. Porrò contracta hac beneuolentia paulatim falsam excipie-

mus excogitationem. Hoc idem cum his agemus, quorum imbecillior animus non admittit medicantis manũ. Dicemus nos ad consolandum esse parùm idoneos, qui æquè angimur, ac ipse, quem consolamur. Deinde doloris caussas exaggerabimus, eamque exaggerationem non modò à re ipsa, verùm ab eius etiàm, qui patitur, atrocitate sumemus, non sine laude quadã eius iniuriam quàm plurimis optimis viris dolori fuisse dicemus. Quod vbi factum erit medicamentum adhibebimus: Hic omnia, quæ dolorem lenire possunt exquisitè colligemus. Hoc fiet, si malum, in quod incidit verisimiliter attenuabimus: ac bonum, vnde defluit quantùm expedit subleuemus. Hic omnes rerum diuinationes, & coniecturas accuratissi-

mè

mè dispiciemus, quibus eam spem quàm maximè probabilem efficiamus. His omnibus quandam animi adulationem admiscebimus. Etenim si ea sit incommoditas, vt videri diuturna sit necesse: tunc aut non esse incommoditatem dicemus, aut tàm grauem, quàm videatur, non esse demonstrare conabimur. Hoc agemus, si quidquid in eo commoditatis extiterit, id magna cum cura extollemus; Nihil enim tàm triste homini contingere potest, ex quo commodi aliquid excerpi nequeat. Si vllum esse malũ habendum denegabimus, quod citra hominum culpam euenerit: vt ait Aristoteles, iucundam esse malorum recordationem, quæ cum honesta fama coniuncta sunt: ita leuius ferimus, quæ nostra haud culpa, sunt contra-

Alter malum extenuandi modus

gere casum, vt si coram fuissem, clarius inspexisses. Et quamuis consolatione mihi sit opus, cùm tamen paululùm acquieuerim, quin aliqua in medium afferrem, præterire nolui, quibus dolorem premas, ac modereris, immo abijcias, bonique consulas: Quæ te licet non fugiant, dolore tamen impeditus non cogitas. Quid est cur tu vir, & sciens, & prudens id quàm primùm ratione non termines, quod ab imperitis paucorum dierum spatium impetrat? Quis est tàm hebes, & ignauus, qui patris, vel coniunctissimi cuiusque mortem lugeat, cui tempus[c] non primùm ægritudinem leniat, deinde penitùs etiam adimat? Unde rectè Stoici[d] mortuorum luctum, & inutilem perniciosumque ijs, quibus impenditur, grauem, molestia-

que amicis, familiaribus, vitæque socijs damnarunt. His enim, quæ non fortunæ iniuria, sed naturæ cursu, atque ordine inducuntur, ex quibus maximi, minimique obnoxij sumus, mœrere, atque immoderatius angi, contra quippè naturam, extremæque vecordiæ est. Quis ignorat quemlibet hominum ea lege natum, vt quandocunque Deus[e] vocarit, sit protinus hinc emigrandum? Et qui mortem hominis luget, queso quid aliud, quàm se mortalem esse deflet? Et cur occasum potius, quàm ortum non cupiamus, (more Thracum[f] qui nascentes luctu excipiunt, exeuntes autèm è vita glatulationibus prosequuntur) cùm vterque sit iuxta naturam? Nonnè ignauiæ genus esse videtur vltrò malum malo addere, & cùm

fati

fati iacturam nulla ratione sarcire possis, spontè tamen tibi perniciem accersere? Quid inexorabilius, quid rigidius morte?[g] *Ea nec formæ parcit, nec opibus, nec ætati, nec imperijs: Hinc Horat.*

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas,
Regumque turres, ò beate Sesti.

Et Homerus.

ὀυδὲ γὰρ ὐδὲ βίη ἡρακλῆ ος φύγε κῆρα *id est*

Nec vis Herculea fatum euitauit acerbum.

Et propterea vt ineuitabilis, omnibusque communis æquiore ferenda est animo. Succurrat tibi Demosthenis exemplum, qui vnica, dilectaque filia orbatus statim candido vestitu populum adijt, publicèque appositè dixit. Respice Q. Fabium Max. qui filio

inquiramus. Et propterea de tui patris obitu, vt immaturo conqueri non poteris, cùm nulli sit certus dies[u] præscriptus, sedis, quem Deus opt. max. esse voluit. Et ex tot hominum millibus, quàm paucis datum est senectutis limen pertingere, & in tanta vitæ breuitate minimi refert, paulò serius, aut maturius eximi. Vita[x] enim est quidam perpetuus ad mortem cursus, vmbra, & somniũ, & nauiganti[y] similis: is enim, qui nauigat stet, sedeat iaceat, semper vadit. Rectè factis existimanda est ætas, vt is diù vixisse dicatur, qui rectè egerit, non qui plurimos annos vixerit. Tuus pater quinquagesimum annum attigerat, filios duos adulta ætate, gnauos, solertes, perspicaces, sibique ipsis nõ parùm sapientes, teque sacerdotem

huma-

humanarum litterarum longè peritū, benè institutumq́, decoratumque reliquit. Quid autem de tuo fratre Constantio dicam? qui mundi huius derelictis illecebris, religiosam vitam adolescens elegit, seque in societatem integerrimorum ac doctissimorū patrum Iesuitarum abdidit, in qua sanctissimè viuit, & eruditissimè docet.

Cōclusio. Est igitur mollienda, immo penitus omnis à te abijcienda mæstitia, quæ mentis, nedùm corporis robur attenuat. Sed an ipse, qui tuam modestiā, prudentiam, constantiamque multis iam annis cognouerim, te his egere existimem? Susque Mineruam doceam? At herclè ea scripsi, tùm vt quanti te facerem perspicuè intelligere posses, tùm vt fungerer officio beneuolentissimi, & amicissimi viri,

quem

quem me tibi, & fuisse semper putes velim, & futurum eße confidas. Benè vale.

Aliud

EXEMPLVM.

QVid iucunditatis ex nuperrima epistola tua ceperim ex hac colligere poteris, & hoc præsertim tempore, in quo tùm animus agitatus, tùm vires depressæ reperiebantur. Hæc omnes penitùs animi, & corporis tristes substulit affectus: ex mæsto enim lætus, defesso animosus, de lento agilis factus sum, idque oculis obijci meis visum est, cuius cupiditate sanè vt cùm maxima alliciebar:

Cùm-

Cùmque illud aßecutus esse videaris, quo nec quicquàm gratiùs, iucundiusque expetendum nobis esset. Etenim de felici, incolumi, tutoq; itinere tuo primùm tibi gratulor, deinde etiàm istic te non commoditatis paulùm inuenisse, atque ex huius temporis malignitate effugisse placet. Ad id enim deuenimus, vt in vulgi[2] opinione permaneamus oporteat, quo nihil instabilius, qui procellarum in morem sursùm, ac deorsùm fluctuat. Nec quemquam constanter aut odisse solet, aut amare, vt præsentē etiàm odio habeat, sublatum ex oculis quærat: vt non omnes sint amici, qui videantur, vt qui cōmoda, emolumentaq; sectantur tandiù sint amici quoad vtilitatis ratio coram floret, qua defluente amicitia nulla est; vt tandiù

diù sint amici, donec perfruātur optatis. Quòd si quid tristius accidat, nusquàm sint. Ad id quoque deuenimus, vt amicorum caussas, controuersiasque tueri, laborantibus succurrere, ægris mederi, afflictos consolari, nequeamus. Hæc equidē tēporis [a] mala vix proferre queo, cùm in his te procellis implicitum perspiciam; Sed spero proditores [b] omnes, caussasue, quarum ratione istic permanes prodendas esse, & inimicorum fallacias quorum minima non inest copia fore detrudēdas. Fortunam, [c] quam vitare nemo potest incepta iuriscientia aduersatam perspicio. Sed contrà illam quid agendum? forti ergo sis animo, & prudentia vtaris, & patientia, speresque fore, vt præstanti, ingentique virtuti tuæ nihil tandem, neque ad dignita-

L tem,

tem, neque ad emolumentum deesse possi.: Itaque vt ad Battum ait Corydon.

Fidere Batte decet, melius cras forsan habebit,
Sperandum est viuis, non est spes vlla sepultis.
Nunc pluit, & clarus nunc Iuppiter [d] æthere surgit.

Quare confide etiàm propediè m tibi melius fore.

Quandiù viuimus nos bona spe duci conuenit, nàm post imbrem serenitas sequi solet. Adeò eris patiens, & fortis, vt amicis luctum non augeas, vtque inimicis voluptatem non præbeas. Tu contra [e] audentior ito, quò te tua fortuna sinet. Ducunt volentem fata, nolentem trahunt. Tum dùm ista te conscientia [f], iste animus [g], ista

g, *ista virtus, istæ litteræ, sta rerum gestarum memoria, comitabitur, caue te apud Samnites putes exulem, etiàm si vbicumque locorum, quocumque sub cælo* h *erit, viuendum, etiàmsi vltra Gaetas relegatus esses. Vale. Plura huius epist. exemplaria apud Cic. in epist. familiar. nanciſceris. In lib. IV epist. Posteaquàm mihi renunciatum est in eod. epist. Quærenti mihi. In V. epist. Et si vnus ex omnibus. Eod. epist. Et si egomet. In VI. epist. Peto à te. Eod. epist. Noui quod ad te scriberem, cum epist. sequ. Eod. epist. Ego quanti te faciam. Eod. epist. Gratulor tibi mi Balbe, cum epist. seq. Eod. epist. Et si cùm ad te scriberem. In VII. Perſæpè mihi cogitanti. In IX. epist. delectàuerunt me litteræ tuæ. Locos habes consolatorios in lib. ad Bru-*

Huic epistol. quo modo respō. debimus.

tum epist. Fungerer officio. Circa huius epistolæ responsionem est sciēdum, quòd primùm consolatori pro officio gratias agere debemus, deinde laudabimus ingenium, quod nihil adduci potuerit ad leniendum dolorem, quod ille non summa dicendi facultate disseruit. Postremò quòd illius & prudens, & erudita, & grauis; denique cùm primis amica epistola, aut bonā doloris partem nobis ademerit, aut totum excußerit. Aut si nobis non profuit illius consolatio, laudabimus animum, studium, illiusque ingenium: quò tamquàm bonus, ac peritus medicus nullum non remedij genus admouerit; sed arte maius esse malum. Aut ita imperioso consolatori respondebimus: Facilè cùm valemus, recta consilia ægrotis damus. Tu si hic sies,

ali-

aliter sentias. Huius exempla vide apud eundem Cic. in epist. fam. lib. IV. Epist. Ego verò Servi vellem. In V. epist. Quamquàm ipsa consolatio. Et de consolatoria hactenus.

a Cic. in IV. epist. famil. epist. Neque admonere te audeo.

b Nil agis dolor, ait Possidonius, quàm uis molestus sis: tamen nunquàm te esse malum confitebor, de quo Plin. lib. VII. Ter. Dies adimit aegritudinem hominibus;

c Ouidius XV. Metam.

Tempus edax rerum, tuque inuidiosa vetustas
Omnia destruitis, vitiataque dentibus aeui
Paulatim lenta consumitis omnia morte.

Idem Fast. libr. VI.

—Sed longa vetustas
Desthuit, & saxo longa senecta nocet.

& lib.IV.de Pon.eleg.VIII.inquit.

Lapida consumit ferrum, lapidemq; vetustas.
Nullaque res maius tempore robur habet.

d Solon mortuum se defleri vetuit: & Ennius,nemo me lacrymis decoret, inquit, neque funera fletu. Cic. de sen.

e Deus à Pythagora (Lactantio teste) ita diffinitur. Est animus per vniuersas mundi partes, omnemque naturam commeans, atque diffusus, ex quo omnia, quæ nascuntur animalia vitam capiunt.

f Tiraq.in tract.de nobilita. cap.XXXI. nu.CCCCLVII.

g Mors omnia soluit, §. deinceps in auth.de nupt.,& vt inquit Plato. est solutio corporis,& animæ:& est omni ætati communis. Cic. de senect.; Et terribilis est his, quorum cum vita omnia extinguntur, non his, quorum laus emori non potest: vt idem in Parado. Eandem verò timere naturale est. glo.in c.Non solum el II.q.III.licèt timor iste negligatur

à

à Platone in Socratis apologia, vbi mortem (inquit) timere nihil aliud est, quàm sapientem videri eum, qui non sit sapiens: quippè, cùm id sit scire videri, quæ nescias. Nemo enim scit, vtrum mors omnium bonorum summum, homini contingat: Metuunt autèm perinde, ac si eam malorum esse maximum non ignorent. Cui verò dubium esse debet, quin hæc ipsa inscitia sit maximè vituperanda, per quam aliquis se putat scire, quæ nesciat? Et grauior est expectata, quàm illata, quia certi supplicij dilatio pœnam auget. Vnde Ouid. in I. de Pont.

Et gratia longa fit mea pœna mora.

Et III.

Mitius ille perit, subita qui mergitur vnda,

Quàm sua qui liquidis bracchia lassat aquis.

Hinc Suetonius Tranquil. Iulium Cæsarem subitam, ac celerem exoptasse mortem scribit. Et Philippus Rex Macedonum, quis finis homini ma-

ximè optandus esset, interrogatus: qui subitus, & celer inopinato ferro possit accidere, respondit, vt Orosius lib.II.cap.XIV. Mors autèm bonum sit, an malum: plenissimè primo Tusculanar. Cic. & in dialogo, qui Cato maior inscribitur.

h Cic. in Senect. in prin.

i Consul, qui consulatum gerit; Consularis, qui consulatum gessit, & consulatu dignus. Idem pro Milone, Tribunum virtute consularem.

k Cornelia fuit Scipionis Africani filia.

l Gracchi propter L. Agrariam, quæ populi fauore proponebatur, tamquàm seditiosi interfecti fuere. Tyberius à Scipione Nasica. & in Tyberim proiectus: Caius verò L. Opimo Cons. insequente à Policrate seruo in nemore trans Tyberim occisus est. Appia. Alexand. de bello ciuili lib.I.

m Meminit Cic. in IV. ad Heren. in cap. de exornat. verb. & vt ait Liuius lib. VIII. ab vrb. cond. Fregellæ ciuitas fuit Campaniæ, quæ à Romanis defecit, quo tempore Latini cum Cam-

panis

panis defecerunt, & ob eius perfidiã diruta fuit.

n Carthago Romani imperij æmula in III. bello Punico à Scipione fuit euersa. Appian. Alexand. de bello Carth. in cuius medio Dido Beli regis Phœnic. filia LXXII. annis antèquam Roma condita esset Byrsam arcem condidit: vt Srabo lib. VII. & Iustin. lib. XVIII. Qua constructa confluentibus eò vicinis instar ciuitatis fecerunt, & sic falsum de Aenea, Didoneque dixit Virgilius.

o Corinthus Achaiæ caput ex quo Romanorum legati superbè fuerunt à Critolao appellati, violatique à L. Mummio fuit funditus demolita: licèt aliam Cicero rationem assignet in oratione de L. Agraria.

p Numantia vrbs Celtiberorum in Hispania fuit ab eodem Scipione deleta, vt idem Appia. testatur de bello Hispano.

q Dignitas est alicuius honesta, & cultu, & honore, & verecundia digna auctoritas. Cic. in II. de inuentione.

r Periculum salutis discrimen significat: Vir. in III. Aene.

Ob-

Obscœnamque famen, quæ prima pericula vito.

s Morbus est habitus cuiusque corporis contra naturam , qui vsum eius ad id facit deteriorem, cuius caussa natura nobis eius corporis sanitatẽ dedit, l.I.§.Sed sciendum, ff.de ædil. edic.& Cic.lib.IV.Tusc.& morbi, & vitij appellatione quid contineatur vide Gellium lib.II. cap.II.& glo. in d.§.

t Postliminium est ius amissæ rei recipiendæ ab extraneo,& in statum pristinum restituendæ,inter nos,ac liberos populos,regesq; moribus, & legibus constitutum l.Postliminium,ff. de capti.& postli.reuer. De qua definitione differit.Cic.in Topicis, in loco ab etymologia.

u Hebreorum. XIII. cap.

x Vita triplex est, voluptuosa: ciuilis: contemplatiua.Cic.in Catone Maiore.

y Grego. I. registri. & D.Ambrosius. & Seneca in episto.LXXVIII.ait.Respice celeritatem rapidissimi temporis, per quod citissimè currimus. Et Horat.

rat. libr. IV. ode VII.

Quò pius AEneas: quò Tullus diues, & Ancus.
Puluis, & vmbra sumus.

Et Hetruscus Poeta.

La vita fugge, e non s'arresta vn'hora;
Et la morte vien dietro à grā giornate.

z Vulgus pars populi ignobilior à voluendo dicitur, quòd inconstanter, stultèque huc illuc voluatur: vnde etiàm Virg. in I. Aen. ignobile vulgus appellat, ibi.

Saeuitque animis ignobile vulgus

Et in II. eiusdem. ibi.

Criminibus terrere nouis: hinc spargere voces
In vulgum ambiguas, & quaerere conscius arma.

Et Horat. in II. serm. saty. III.

a Tempus est pars quaedam aeternitatis, aut annuum, aut diuturnum, aut nocturnum spatium significans. Cic. in I. de inuent. Vel est mensura motus secundum prius, & posterius. Arist. in III. phi. Vel est certa dimentio, quae

ex

ex cœli cõuersione colligitur. Macro. in Saturn. lib. I. cap. VIII.

b Proditor quis dicatur vide glo. in c. Nolite timere XI. q. III.

c Cic. Dolo. fam. IX. fortunam autem insanam, cæcam, & brutam esse perhibent philosophi, saxique ad instar globosi prædicant esse volubilẽ: Quia quò saxum impulerit fors, eò cadere fortunam autumant. Cæcam quia nihil cernat, quò se applicet. Insanã, quia atrox, incerta, instabilisque sit. Brutam, quia dignum, aut indignum nequeat internoscere. Vnde Ouid.

Passibus ambiguis fortuna volubilis errat
Et manet in nullo certa, tenaxque loco.

Cic. in II. ad Heren. in cap. de vitiosa ratione. Et Seneca in trage. de Atreo, & Thye. ibi.

Quem dies vidit veniens superbum,
Nunc dies vidit veniens iacentem:
Nemo confidat nimium secundis,
Nemo desperet meliora lapsus.

Vi-

Vide Macrob.lib.V.cap.XVI.vbi fortunam nesciuit Homerus : Virgilius autèm nouit, & eam omnipotentèm fecit.

d Iuppiter(vt dixit Ennius) est is,quem Græci aerem appellant, qui vĕtus est nubes,imber postea dictus,quia mortales,atque arbores, herbasq; omnes (Var.teste) iuuat. Et vt ait Macr.lib. I.in somnioScip.ca.XVII.apud Theologos Iuppiter est mūdi anima.Hinc Vir.Aegl.III.

Ab Ioue principium Musæ,Iouis omnia plena.

e Virg.in VI.Aeneid.

f Cic.in orat. pro Milone à conscientia arguit: ibi
Magna vis est conscientiæ &c.

g Animus est cœlestis ex altissimo domicilio depressus : & quasi demersus in terram locum diuinæ naturæ,æternitatique contrarium. Cic.de senect. Et cur tardior sit ad virtutem. Arist. in I.politic. ibi. Non perinde animi pulchritudinem,vt corporis cernere. Quotuplici autèm sensu accipiatur nomen animi vide Macrob. in somn.

Scip.

Scip. lib.I. cap.XIV.

h Cœlum est Dei domicilium supernũ, quod ponitur quoque pro aere:& vt Aelius scripsit dicitur celatum,id est sideribus sculptum,& ab omni parte terræ,æqualiter distat, vt Macrob. lib. I. de somn. Et vniuersi mundani corporis sphæræ nouem sunt: prima illa stellifera, quæ proprio nomine dicitur cœlum arcens, & continens ceteras. Hæc ab oriente semper voluitur in occidentem. Subiectæ septẽ, quas vagas dicimus ab occidente in orientem feruntur, Nona terra sine motu. Octo sunt igitur quæ mouentur. Macrob. lib. II. de som.

i Terent. in Andria scen. I.

DE

DE EPISTOLA

Petitoria.

P*Etitoria Epistola est qua ab amico aliquid petimus: In hac epistola est animaduertendum quòd id, quod petimus, aut est amabile, veluti si petamus consilium, & tunc apertè præstandum esse suadebimus: aut verò est verecundum, vt si mutuum, aut rem parùm honestam petamus, & tunc circuitione in petitionem obrepemus. Si petitio nostra erit amabilis, tunc à quinque beneuolentiam sumemus, à persona ipsius, à quo petimus, à persona nostra, maiorum, aduersariorum, & à re ipsa. Ipsius personam à quo petimus, beneuolam*

Si petitio sit amabilis.

A persona eius ad quem scribimus.

lam reddemus, si ipsam in omnes, & præsertim in nos liberalem, beneuolam, humanamque fuisse, dicemus. A nostra persona beneuolentiam captabimus, si nos illius semper studiosos, beneuolosque fuisse ostendemus. Ob maiorum vtriusque personam ipsum nobis ex animo propensum faciemus, si vtriusque parentes ob mutua officij munera coniunctissimos nunquàm nõ fuisse, commemorabimus. Ab aduersariorum persona, si cum ijs nos contendere exponemus, qui etiàm illi, à quo petimus molesti existant. A re ipsa beneuolentiam alliciemus, si honestam, dignam, laudabilem, iustam piam, necessariam, facilem, vtilem, ac possibilem esse declarabimus. Hac petitione vsa fuit Iuno, dùm supplex ab Aeolo petijt, vt Aeneæ classem deijce-

A nostra

A maiorum.

Ab aduersariorum.

A re ipsa.

ijceret, vt etiàm animaduertit Seruius libr. I. Aeneid. Secundo principaliter, si petitio sit verecunda, tunc nostram necessitatem non parùm amplificabimus, iniquum esse dicentes rem tantam ab eo petere, de quo nihil vnquàm promeriti simus: Caterùm illius humanitate freti, qui ignotis etiàm, nedùm cognitis opem ferre solet, illud petere veriti minimè fuimus. In hac verecunda re petenda debet pudor adhiberi, ne id, quod petimus, efflagitare videamur. Debemus quoque pro viribus breuissimam efficere petitionem, ita vt aquiuocationē potius, vt vocant, hoc est verbo plura, quàm vniuocationem, id est vnū pluribus, imitemur. In huius denique epistola calce, si licebit aliquid pramij pollicebimur, sin autèm nos ipsius me-

Si petitio sit verecunda.

Petitio debet esse breuis.

M mo-

mores, beneuolos, studiosos, obseruantes, deuinctosque perpetuò fore spondebimus.

EXEMPLVM.

FABRIT. SANCTORELL.
Illustri admodùm, & Reuerendissimo Abellinensium Antistiti.
S. P. D.

ET si ea sapientum virorum sanè laudanda opinio fuit (Præsul amplissime) beneficis hominibus dignas gratias [b] *persoluendas esse: ipse tamen, qui ob tua singularia in me collata beneficia plurimùm debeo, hoc facere non videor, ex*

quo

ad me attinet) à Deo opt. max. assiduis precibus contendam, vt te in hoc vitæ curriculo incolumem seruet, & patronum optimum mihi quàm diutissimè tueatur. Vale.

Plura huius epistolæ exempla inuenies apud Cicer. in epist. fam. in libr. II. epist. Officium meum. In III. epist. Ad XVI. calendas Iunias. In V. epist. Litteræ Q. Fratris. In eod. epist. Corā me tecum. Eod. epist. Si vales bene est, ego valeo. Si tuam cōsuetudinem. In VI. epist. Si mihi tecum. In IX. epist. Non tu homo ridiculus es. In X. epist. Ita erant omnia. In XIII. epist. C. Curtius Mithres. In responsione illud est perspiciendum, quòd aut petitionem concedimus, aut negamus. Primo loco, aut erit facilis, aut contrà. Si facilis erit, tunc oblatam nobis esse

Huic epist. quomodo respondebimus.

& lib.IV.de Pon.eleg.VIII.inquit.

Rapida consumit ferrum, lapidemq; vetustas.

Nullaque res maius tempore robur habet.

d Solon mortuum se defleri vetuit: & Ennius, nemo me lacrymis decoret, inquit, neque funera fletu. Cic. de sen.

e Deus à Pythagora (Lactantio teste) ita diffinitur. Est animus per vniuersas mundi partes, omnemque naturam commeans, atque diffusus, ex quo omnia, quæ nascuntur animalia vitam capiunt.

f Tiraq. in tract. de nobilita. cap.XXXI. nu.CCCCLVII.

g Mors omnia soluit, §. deinceps in auth. de nupt., & vt inquit Plato, est solutio corporis, & animæ: & est omni ætati communis. Cic. de senect.; Et terribilis est his, quorum cum vita omnia extinguntur, non his, quorum laus emori non potest: vt idem in Parado. Eandem verò timere naturale est. glo. in c. Non solum el II. q. III. licet timor iste negligatur

à

à Platone in Socratis apologia, vbi mortem (inquit) timere nihil aliud est, quàm sapientem videri eum, qui non sit sapiens: quippè, cùm id sit scire videri, quæ nescias. Nemo enim scit, vtrum mors omnium bonorum summum, homini contingat: Metuunt autèm perinde, ac si eam malorum esse maximum non ignorent. Cui verò dubium esse debet, quin hæc ipsa inscitia sit maximè vituperanda, per quam aliquis se putat scire, quæ nesciat? Et grauior est expectata, quàm illata, quia certi supplicij dilatio pœnam auget. Vnde Ouid. in I. de Pont.

Et gratia longa fit mea pœna mora.

Et III.

Mitius ille perit, subita qui mergitur vnda,

Quàm sua qui liquidis bracchia lassat aquis.

Hinc Suetonius Tranquil. Iulium Cæsarem subitam, ac celerem exoptasse mortem scribit. Et Philippus Rex Macedonum, quis finis homini maxime

ximè optandus esset, interrogatus: qui subitus, & celer inopinato ferro possit accidere, respondit, vt Orosius lib.II.cap.XIV. Mors autèm bonum sit, an malum: plenissimè primo Tusculanar.Cic.& in dialogo, qui Cato maior inscribitur.

h Cic.in Senect. in prin.

i Consul, qui consulatum gerit; Consularis, qui consulatum gessit, & consulatu dignus. Idem pro Milone, Tribunum virtute consularem.

k Cornelia fuit Scipionis Africani filia.

l Gracchi propter L. Agrariam, quæ populi fauore proponebatur, tamquàm seditiosi interfecti fuere. Tyberius à Scipione Nasica.& in Tyberim proiectus: Caius verò L. Opimo Cons.insequente à Policrate seruo in nemore trans Tyberim occisus est. Appia. Alexand. de bello ciuili lib.I.

m Meminit Cic.in IV. ad Heren.in cap. de exornat. verb. & vt ait Liuius lib. VIII. ab vrb.cond. Fregellæ ciuitas fuit Campaniæ, quæ à Romanis defecit, quo tempore Latini cum Cam-

panis

panis defecerunt, & ob eius perfidiã diruta fuit.

n Carthago Romani imperij æmula in III. bello Punico à Scipione fuit euersa. Appian. Alexand. de bello Carth. in cuius medio Dido Beli regis Phœnic. filia LXXII. annis antèquàm Roma condita esset Byrsam arcem condidit: vt Strabo lib. VII. & Iustin. lib. XVIII. Qua constructa confluentibus eò vicinis instar ciuitatis fecerunt, & sic falsum de Aenea, Didoneque dixit Virgilius.

o Corinthus Achaiæ caput ex quo Romanorum legati superbè fuerunt à Critolao appellati, violatique à L. Mummio fuit funditus demolita: licèt aliam Cicero rationem assignet in oratione de L. Agraria.

p Numantia vrbs Celtiberorum in Hispania fuit ab eodem Scipione deleta, vt idem Appia. testatur de bello Hispano.

q Dignitas est alicuius honesta, & cultu, & honore, & verecundia digna auctoritas. Cic. in II. de inuentione.

r Periculum salutis discrimen significat: Vir. in III. Aene.

Ob-

*Obscœnamque famen, quæ prima pe-
ricula vito.*

s Morbus est habitus cuiusque corporis contra naturam, qui vsum eius ad id facit deteriorem, cuius caussa natura nobis eius corporis sanitatē dedit. l.I.§.Sed sciendum, ff.de ædil. edic.& Cic.lib.IV.Tusc.& morbi, & vitij appellatione quid contineatur vide Gellium lib.II. cap.II.& glo. in d.§.

t Postliminium est ius amissæ rei recipiendæ ab extraneo,& in statum pristinum restituendæ,inter nos,ac liberos populos,regesq; moribus, & legibus constitutum l.Postliminium,ff. de capti.& postli.reuer. De qua definitione disserit.Cic.in Topicis, in loco ab etymologia.

u Hebreorum. XIII. cap.

x Vita triplex est, voluptuosa: ciuilis: contemplatiua.Cic.in Catone Maiore.

y Grego.I. registri. & D.Ambrosius. & Seneca in episto.LXXVIII.ait.Respice celeritatem rapidissimi temporis, per quod citissimè currimus. Et Horat.

rat. libr. IV. ode VII.

Quò pius AEneas: quò Tullus diues,
& Ancus.
Puluis, & umbra sumus.

Et Hetruscus Poeta.

La vita fugge, e non s'arresta vn'hora;
Et la morte vien dietro à grã giornate.

z Vulgus pars populi ignobilior à voluendo dicitur, quòd inconstanter, stultèque huc illuc voluatur: vnde etiàm Virg. in I. Aen. ignobile vulgus appellat, ibi.

---Saeuitque animis ignobile vulgus

Et in II. eiusdem. ibi.

Criminibus terrere nouis: hinc sparge-
re voces
In vulgum ambiguas, & quaerere
conscius arma.

Et Horat. in II. serm. saty. III.

a Tempus est pars quaedam aeternitatis, aut annuum, aut diuturnum, aut nocturnum spatium significans. Cic. in I. de inuent. Vel est mensura motus secundum prius, & posterius. Arist. in III. phi. Vel est certa dimentio, quae

ex

ex cœli cõuersione colligitur. Macro. in Saturn. lib. I. cap. VIII.

b Proditor quis dicatur vide glo. in c. Nolite timere XI. q. III.

c Cic. Dolo. fam. IX. fortunam autem insanam, cæcam, & brutam esse perhibent philosophi, saxique ad instar globosi prædicant esse volubilẽ: Quia quò saxum impulerit sors, eò cadere fortunam autumant. Cæcam quia nihil cernat, quò se applicet. Insanã, quia atrox, incerta, instabilisque sit. Brutam, quia dignum, aut indignum nequeat internoscere. Vnde Ouid.

Passibus ambiguis fortuna volubilis errat
Et manet in nullo certa, tenaxque loco.

Cic. in II. ad Heren. in cap. de vitiosa ratione. Et Seneca in trage. de Atreo, & Thye. ibi.

Quem dies vidit veniens superbum,
Nunc dies vidit veniens iacentem:
Nemo confidat nimium secundis,
Nemo desperet meliora lapsus.

Vi-

Vide Macrob. lib. V. cap. XVI. vbi fortunam nesciuit Homerus: Virgilius autèm nouit, & eam omnipotentem fecit.

d Iuppiter (vt dixit Ennius) est is, quem Græci aerem appellant, qui vētus est nubes, imber postea dictus, quia mortales, atque arbores, herbasq; omnes (Var. teste) iuuat. Et vt ait Macr. lib. I. in somnio Scip. ca. XVII. apud Theologos Iuppiter est mūdi anima. Hinc Vir. Aegl. III.

Ab Ioue principium Musæ, Iouis omnia plena.

e Virg. in VI. Aeneid.

f Cic. in orat. pro Milone à conscientia arguit: ibi

Magna vis est conscientiæ &c.

g Animus est cœlestis ex altissimo domicilio depressus: & quasi demersus in terram locum diuinæ naturæ, æternitatique contrarium. Cic. de senect. Et cur tardior sit ad virtutem. Arist. in I. politic. ibi. Non perinde animi pulchritudinem, vt corporis cernere. Quotuplici autèm sensu accipiatur nomen animi vide Macrob. in somn.

Scip.

Scip. lib.I. cap.XIV.

h Cœlum est Dei domicilium supernũ, quod ponitur quoque pro aëre: & vt Aelius scripsit dicitur celatum, id est sideribus sculptum, & ab omni parte terræ, æqualiter distat, vt Macrob. lib. I. de somn. Et vniuersi mundani corporis sphæræ nouem sunt: prima illa stellifera, quæ proprio nomine dicitur cœlum arcens, & continens ceteras. Hæc ab oriente semper voluitur in occidentem. Subiectæ septẽ, quas vagas dicimus ab occidente in orientem feruntur, Nona terra sinẽ motu. Octo sunt igitur quæ mouentur. Macrob. lib. II. de som.

i Terent. in Andria scen. I.

DE

DE EPISTOLA

Petitoria.

P*Etitoria Epistola est qua ab amico aliquid petimus: In hac epistola est animaduertendum quòd id, quod petimus, aut est amabile, veluti si petamus consilium, & tunc apertè præstandum esse suadebimus: aut verò est verecundum, vt si mutuum, aut rem parùm honestam petamus, & tunc circuitione in petitionem obrepemus. Si petitio nostra erit amabilis, tunc à quinque beneuolentiam sumemus, à persona ipsius, à quo petimus, à persona nostra, maiorum, aduersariorum, & à re ipsa. Ipsius personam à quo petimus, beneuo-* Si petitio sit amabilis. A persona eius ad quem scribimus.

lam

lam reddemus, si ipsam in omnes, & præsertim in nos liberalem, beneuolam, humanamque fuisse, dicemus. A nostra persona beneuolentiam captabimus, si nos illius semper studiosos, beneuolosque fuisse ostendemus. Ob maiorum vtriusque personam ipsum nobis ex animo propensum faciemus, si vtriusque parentes ob mutua officij munera coniunctissimos nunquàm nõ fuisse, commemorabimus. Ab aduersariorum persona, si cum ijs nos contendere exponemus, qui etiàm illi, à quo petimus molesti existant. A re ipsa beneuolentiam alliciemus, si honestam, dignam, laudabilem, iustam piam, necessariam, facilem, [a] vtilem, ac possibilem eße declarabimus. Hac petitione vsa fuit Iuno, dùm supplex ab Aeolo petijt, vt Aeneæ classem de-

A nostra

A maiorum.

Ab aduersariorum.

A re ipsa.

ijce-

ijceret, vt etiàm animaduertit Seruius libr. I. Aeneid. Secundo principaliter, si petitio sit verecunda, tunc nostram necessitatem non parùm amplificabimus, iniquum esse dicentes rem tantam ab eo petere, de quo nihil vnquàm promeriti simus: Cæterùm illius humanitate freti, qui ignotis etiàm, nedùm cognitis opem ferre solet, illud petere veriti minimè fuimus. In hac verecunda re petenda debet pudor adhiberi, ne id, quod petimus, efflagitare videamur. Debemus quoque pro viribus breuissimam efficere petitionem, ita vt æquiuocationẽ potius, vt vocant, hoc est verbo plura, quàm vniuocationem, id est vnũ pluribus, imitemur. In huius denique epistolæ calce, si licebit aliquid præmij pollicebimur, sin autem nos ipsius me-

Si petitio sit verecunda.

Petitio debet esse breuis.

ad me attinet) à Deo opt. max. assiduis precibus contendam, vt te in hoc vitæ curriculo incolumem seruet, & patronum optimum mihi quàm diutissimè tueatur. Vale.

Plura huius epistolæ exempla inuenies apud Cicer. in epist. fam. in libr. II. epist. Officium meum. In III. epist. Ad XVI. calendas Iunias. In V. epist. Litteræ Q. Fratris. In eod. epist. Corã me tecum. Eod. epist. Si vales bene est, ego valeo. Si tuam cõsuetudinem. In VI. epist. Si mihi tecum. In IX. epist. Non tu homo ridiculus es. In X. epist. Ita erant omnia. In XIII. epist. C. Curtius Mithres. In responsione illud est perspiciendum, quòd aut petitionem concedimus, aut negamus. Primo loco, aut erit facilis, aut contrà. Si facilis erit, tunc oblatam nobis esse Huic epist. quomodo respondebimus.

Si petitio sit facilis. *facultatem ei gratificandi vehementer lætatos fuisse dicemus, & nostrū animum maiorem in aliis rebus fore, cupere demonstrabimus. Rogabimusque, vt opera nostra frequentius, maioribusque in rebus vti velit. Sin* Si difficilis. *autem petitionem difficilem concesserimus, tunc difficultatem omnem præ oculis ponemus, exposita tamen prius amici petitione, dicemusq; nos vel ob ipsius virtutem, vel amicitiam, vel nobilitatem, vel necessitatem quasq; difficultates superare, ac cuilibet fortunæ discrimini obijcere voluisse. Se-* Si eam inficiabimus. *cundo loco, si petitionem amico inficiabimur, tunc facta prius petitionis expositione, eam vel ob naturæ, vel ob nostræ imbecillitatis, vel ob loci, temporis, vel aliarum similium rerum culpam consequi, & concedere haud potuis-*

potuisse optimis rationibus demonstrabimus. Rem quoque si poterimus, ei vel inutilem, vel incommodam, vel eius persona indignam ostendemus. Postremò rogabimus, ut aequiore ferat animo ea, quae nullatenus fieri possunt; atque ea nos excusatione utemur, ut per nos non stetisse, quominus efficeretur, clarè cognoscat, nostramque sibi gratificandi voluntatem, beneuolentiam, fidem, diligentiamque in posterùm omnibus in rebus cupidissimè pollicebimur, ne quid ex hac negatione amicitiae detrahatur. Exempla huius petitionis inuenies apud Cic. in epist. fam. in lib. V. epist. Si vales, benè est, ego quidem valeo: De Dionisio tuo. In VII. epist. I. Eod. epist. Mandatum tuum. Eodem epist. Vide quanti apud me sis.

In VIII. epist. I.

a Facile dicitur, quod ſine magno, aut ſine vllo labore ſumptu, moleſtiaque quam breuiſſimo tempore confici poteſt. Cicero in II. de inuent.
b Auſonius ait.

Gratia, quæ tarda eſt, ingrata eſt, gratia namque.
Si fieri propter gratia, grata magis.

DE EPISTOLA

Conciliatoria.

Conciliatoria epiſtola eſt, qua illum nobis conciliamus, qui cum ante hac nulla interceſſit amicitia. Amicitiæ ſpecies ſunt ſodalitas, propinquitas, cognatio. & qua-

quæcunque eiusmodi. Ad amicitiam autèm conciliandam valent gratia, & si haud quaquàm rogatus fecerit, & postquàm fecit, non indicarit, sic enim sui caussa videtur, & non alterius. De inimicitia verò, & odio; perspicuum est, ex contrarijs esse scrutandum: nàm ad inimicitiam concitandam valent ira, incommodatio, &c. vt Arist. in lib. II. rhetor. in cap. de amore, & odio. Quocirca in ipsa pertractanda tria adhibebimus. Primùm enim ab eius persona, cum qua familiaritate coniungi optamus, deinde à nostra beneuolentiam eliciemus, postremò adulationis suspicionem amouebimus. Ipsius personam in nos beneuolam faciemus, si eius humanitatem, benignitatemq; in omnes ostendemus qua confisi vehementer fuerimus

A persona eius quã conciliamus.

A nostra.

A dulationis scrupulum auferendum.

mus in eius amicitiam posse adiungi. Nostram personam illi beneuolam reddemus, si nos illius eximijs virtutibus ex communi omnium voce sublatis ad amandum inflammatos fuisse, proferemus. Adulationis[a] scrupulum auferemus, si ipsum, vt incredibili nostro amori, cui obtemperare non possumus, ignoscat orabimus: haud etiàm inscij, quàm vir omni laude superior, suarum virtutum prædicatione offendatur. Obsecrabimus denique, vt nos (licèt nouos amicos) in suorum necessariorum numerũ asciscat: spondentes maximè nostram in illum fidem, studium, opes, & quidquid opera nostra præstare poterit.

EX-

EXEMPLVM.

ALOYS. ANTO. SANCT. Illuſtri Fabio Iordano Neap. I.V.D. prę st. S.P.D.

IGnoro vir doctisſime quonam pacto nonnulli virtute, ingenio, & doctrina excellentes quoſdam vſque adeo in amorem ſui, & admirationem rapiant, vt non ſinant eos quieſcere, donec ſe ſe (quantalibet locorum intercapedine ſeparati ſint) illis aliquo pacto adiungant. Audiui manſuetudinem tuam, modeſtiam, comitatem, candorem, reliquas animi tui pulcherrimas dotes, & ingenij orna-

reddemus, si eã à forma, in qua aliquod bonum constituit, quæue maiorẽ in amore habet efficaciam, ætate, moribus, genere cultu, opibus, laudabimus. Personam nostram beneuolam faciemus, si sine arrogantia conditionem nostram, summumque amorem magna cum desperatione coniunctũ, animi quodã affectu, blanditijs, querellis, supplicationibus, miseria refertis, & lacrymis, quas etiàm supra epistolas effusas emiserimus, aperiemus. A re ipsa beneuolentiam captabimus, si amorem laudando non humanũ, nec vulgarẽ esse dicemus. Hic aliarum etiàm illustrium puellarum, quæ in amore positæ, fęlicem fuerunt vitam assecutæ; & contrà quarundã amori succumbere nolentiũ, quæ crudeliter vitã transegerunt, afferemus

A persona eius ad quem scribimus.

A persona nostra.

A re ipsa.

ex-

exempla. Postremò nostrũ amorẽ honestissimũ ostendentes, ut poterimus verecundissimè obsecrabimus, ut si amantẽ redamare non dignetur, saltim amari se citra incõmodũ, æquo ferat animo: Quod nisi exoremus, decretũ est apud nos quouis modo crudelẽ abrumpere vitã. Est alia etiàm amatoria epistola, quæ quàmuis inhonesta videatur, re tamen ipsa à nequitia prorsus abest: Vt si honestæ puellæ scribamus, quã vxorẽ ducere optamus. Nàm quàmuis blanditias, [b] lacrymas, querellas, suspiria, sõnia, [c] ceteraque adhibeamus, non tamen turpia quidẽ illa, sed ineptiora, & ad aliquã nequitiæ speciẽ accedentia. In his igitur plus erit difficultatis, & vberior exercendi ingenij materia quoties pauper diuiti, obscurus claro gene-

Alia amatoria species.

genere natæ, deformis formosæ, senex puellæ nuptias ambit.

Quocirca hic ingenij rationes laudabiles excogitabimus, quibus nos absq; arrogantia laudabimus. Nisi tales erimus, ut hoc affectandum sit necesse: Ut est apud Virgilium Corydon, & apud Terentium Thraso. Huius epistolæ exempla vide apud Hieronymum Paraboscum, Carum, Bembum, Campesanum, Guidiccionem, & Sansouinum.

Propositio.

PROPOSITIO

Scribat ad Tysbem Piramus, pro amoris sui declaratione, vt illam in amorem inducat.

Exemplum. Pars.

Exemplum. Pars.

NON sine causa effectum est, suauissima Tysbe, vt omnes in te populi nostri coniunctos oculos habeant, te ament, te mirentur, te obseruent. Cum enim ex vna parte considerant duplicem illam virtutem tuam, quæ te semper adeo illustrauit, vt nulla sit, quæ præstan-

stantiorem doctrinam profiteatur, nec suauiores morum institutiones præseferat. Cum diuitias, secundãq; semper, ac facilem fortunam, admirantur, quæ tibi generis nobilitatem, & nobilitatis ornamenta subiecit. Ex altera subito parte occurrit singularis illa, & diuina potius, quam humana formositas, quæ te merito non in hoc seculo natam, sed de cælo prolapsam testatur, conspiciunt enim facile illam tuam serenissimam, quæ & nubilosũ posset illustrare cælum, conspiciunt sidereos illos oculos tuos; qui omnẽ pœnitus intuendo possunt amouere dolorem, ac luctuosos animos in summum gaudium traducere. Conspiciunt denique candida colla, paruos capillos facile superantia mirantur, castigatã frontem, purpureum iuuentæ lumen,

ſlauos crines, omniaque pœnitus membra, decoraque conſpiciendo non poſſunt non laudare, laudando nō amare, amando denique non obſeruare. Hinc ego inter cæteros æquales meos ſatis fortunatus adoleſcens, & forſitaſſe etiam fortunatiſſimus futurus, ſi amorem tuum conſequi meritus fuero, cum tales conditiones tuas animo complector non ſolum ad te amandū, colendum, & obſeruandum impellor, ſed pro te etiam emori cogor, nec vigilans, nec dormiens quieſcere poſſum, ita vt cum ex vna parte me ſocij felicem appellent, quia cum ſatis honeſta virtute, non mediocris quoque acceſſit & Fortuna. Ego tamen potius me infelicem exiſtimem, cum tibi placere non poſſim, in qua ſolum omnes ſpes meas conſtitutas eſſe volui. Verte

te igitur aliquantulum benignissimos in me ocellos tuos, virgo pudicissima, & hunc tibi seruultum ab ineunte ætate dicatum pientissime suscipias, non enim humana res, sed diuina potius est amor, nec tibi parum videatur amori parere, cui non solum humani principes, sed & diuina quoque colla subiecere. Ne fortasse amorem despiciens, tui mali causa sis, memento Daphnes, memento Syringis, quarum altera Phebi, altera vero Panis amorem spernens crudeliter vitam finire. Tu autem tales fugiens Penelopem imitare, quæ amoris sui constantiam viro seruans, felicissimos dies vixit, mihique adhæreas, quem tibi sentias in omnibus quam libentissime paratum, quæ ad honorem, & pudicitiam tuam facere videantur, dum fuerit

hac mihi vita superstes. Vale.

a Macrob.in lib.I.Saturnal.in cap.XI.& Arist.in loco præalleg.

b Blanditia & si vitiosa est, & turpis in cetera vita tamen in petitione necessaria.Q.Cic.de Petit.Consul.

c Somnia fieri ex reliquijs inhærentibus earum rerum,quas vigilans gesseris, aut cogitaris, ait Cic. in II.de Diuinat.

DE EPISTOLA

Monitoria.

MOnitoria epistola est, qua amicum, vel quempiam nobis familiaritate coniunctum monemus, vt aliquid agat, vel vitium aliquod vitet. In hac epistola dicemus nos ob præcipuum erga il-

lum

lum amorem pati haud potuiſſe, quòd tòt eius egregiæ virtutes vnius vitij næuo, obſcurentur, alijs verò non idē facturos. Rogabimus, vt pari erga nos liberalitate vtatur, niſi fortè minus amet. Id enim proprium eſt amicitiæ, vt libera ſit admonitio, ac mutua. Deinde ipſum vitium, vel ab ætate, vel ab imprudentia extenuabimus, quod mutare facile ſibi erit, cum ex animi liberalitate, vel alia virtute proficiſci dicemus. Quòd ſi alicui ſcribimus; cuius potentiam perhorremus, cuiuſq; aures reprehenſionem non ſint admiſſuræ, tunc eum falsò laudantes reprehendemus, veluti ſi eas in ipſo virtutes prędicemus, à quibus prorſus eſt alienus, vel ſi aliorum execranda vitia numeremus, à quibus illum longè diſtare di-

cemus, tacite eum admonendo, quid mutare, quidue sequi debeat. Vbi verò sine reprehensione, quid agendum sit, ostendemus, auctoritatem quandam nobis constituemus, sine eius, quem monemus, iniuria. Idque vel ab ætate, qua illum longè præcedimus: vel à multarum rerum vsu, qui in eo tantus per ætatem nondum esse potuit: vel à diuturno studio, in quo nos simus plurimis annis versati, illo nunc ingrediente, pollicebimur nos amantissimè, & fidelissimè consulturos. Demùm grauitate quadam sermonis, quid quomodo fieri conueniet non sine probatissimorum virorum crebris exemplis, ostendemus. Veluti si admonebimus amicum nimis morosum, vt magis sese ad mores omniũ accommodet. Sit magis comis in v-

xorem, mitior in liberos, clementior erga famulos, obsequentior erga amicos. Item si sit liberioris linguæ, vt circumspectius loquatur: si sit deditus aleæ, vt reuocetur ad alios lusus: si ferocior ad modestiam: si incogitans, fiat vigilans: Et alia huiusmodi.

EXEMPLVM.

PAVLVS PETRILLVS
I.V.D. Aloys. Ant. Sanct.
Iureconsul. Neap. ex
Sorore filio iu-
cundissimo,
S.P.D.

Quoniam Roma reuersus, Neapoli inter tuos viuere decreuisti, eritque tibi, & pro tua eruditione, & natalium splendore, & vitæ dignitate in omnium oculis summa cum expectatione viuendum, oras vt senex iuueni optimam quandam viuendi formam commonstrem, quò possis,

sis, & malorum reprehensionem effugere, & optimi cuiusque iudicio probari, denique, & animi tranquillitati, & corporis valetudini consulere: incredibile dictu est, quantũ iàm nunc ista animi tui maturitate delecter, qui iuuenis adhuc, ea, quæ senes plerique negligimus, mediteris. Optima (inquit in officijs Cic.) est vitæ eligendæ ratio, quam iucundam reddet consuetudo. Quare quamquàm singularis tua & eruditio, & præmatura quædam animi magnitudo, monitore non egeat, tamen quantum ætate, qua sola te vincimus: quantum longo rerum vsu, qui prudentes efficere solet: quantum multorum annorum studio consequi potuimus, institutum quàm optimum præscribemus. Quod & veterum plerosque tenuiße video; me

quo-

quoque quantum potui; secutum esse gaudeo: ne te quidem secutum fuisse pœnitebit olim. Principio, quod semper fecisti, eum animum obtine, qui nihil acerbum, nihil durum existimet, quod sit honestum. Qui nullo, vel metu, deterritus, vel spe captus, ab officio deflectatur. Quàm optimos tibi adiungito. Malos ne lacessito. Tua ne iactes: aliena ne carpas. Fac cum omnibus sis anteferendus, ipse te nemini præferas. Amicum (vt ait Salomon) ita ames, tanquàm aliquando osurus; inimicum ita oderis, tanquàm olim amaturus: Cum bonis officijs certa: nemini aduerseris: omnibus te affabilem præbeas: domi hilaris, foris compositus: Nemini tua arcana committas, memor quàm fallax sit multorũ amicitia. Beneficium confer libenter, in-

inuitus accipe. Morositatem imprimis fuge. Officiorum diutissimè meminisse oportet, iniuriarum facilè obliuisci. Gloriam si contemnes, vltrò te sequetur: sin sequeris, fugiet sequentem. Cum præpotentibus, aut nulla sit consuetudo, aut comis. Nullus sumptus tibi sit pretiosior tempore: diem in operas partire. Ieiunus stude, aut scribe: pransus hilariora quædam agito, cessa nunquàm. His rationibus si diligenter vteris, & animi tranquillitati consules, & carus quam plurimis, nemini esse poteris odiosus. Corpus verò moderatis agitationibus exerce, ne ignauia torpescat, neue immodicis laboribus frangatur. Cibus sit temperatus, ac tempestiuus: prande liberalius: cœna parcius: potus non quantum libidini, sed quantum naturæ satis est,

Monẽti quo modo respondendũ.

ſume. Vale. Reſponderi poſſet monenti hoc modo. Raras tuas quidem (fortaſsè enim non perferuntur) ſed ſuaues accipio litteras, vel quas proximè acceperam, quàm prudentes, quàm multi & officij, & conſilij. Etſi omnia ſic conſtitueram mihi agenda, vt tu admonebas, tamen confirmantur noſtra conſilia, cùm ſentimus prudentibus, feliciterque ſuadentibus idẽ videri. **Cic. in lib. epiſt. I. epiſt. Quòd epiſtolam, reſpondet hoc modo. Quòd autèm me mones, valdè gratum eſt: idque vt ſemper facias, rogo. Videris enim mihi vereri, ne ſi iſtum habuerimus, rideamus γελῶτα σαρδώνιον. In lib. X. epiſt. Gratiſſima mihi. In eodem, epiſt. Plura tibi. Monitoriæ denique epiſtolæ alia exempla vide apud eundem Cic. in lib. IV. epiſt. Ac-**

cepi

cepi perbreues. In VI. epistol. Dederam triduo. in IX. epist. Rufum istum. In eod. epi. Cùm ipsum Furnium. In XI. epist. In maximo meo dolore. In XIV. epi. Considerandum vobis.

DE EPISTOLA

Narratoria.

N*Arratoria epistola est, quæ rem apud nos, vel alios gestam exponimus. Huic accidunt sex persona faciens, Res gesta, Tempus circa quod, Locus, in quo trãsacta, Modus quo pacto, Caussa propter quam, quæ hoc versiculo continentur.* Narrationi quot accidunt.

Quis, Quid, vbi, Quibus auxilijs,
Cur, Quomodo, Quando.

Nar-

Quæ omnia satis intelligentur, si domum tantùm venisse Ciceronem dixerimus: nisi quid ex particularibus illis ad rem nostram, caussamque conueniat: vt si velimus inferre, insidias Ciceroni à domesticis in illa salutatione fuisse paratas. Breues item erimus si transitionibus, & digressionibus non vtemur: vt sunt aliquandò in Metamorphosi Ouidij, qui fabulam fabulæ interponit. Sed quod in eo poemate virtus est, in epistola, aut historia vitium est. Rem etiàm bis, aut sæpius non repetemus, sic: Athenis [a] Megaram vesperi aduenit Simo: vbi aduenit Megaram, [b] insidias fecit virgini: insidias postquàm fecit, vim in loco attulit. Ita etiàm breues esse poterimus, si ita dicetur, vt nonnunquàm ex eo quod dictum sit,

id, quod non sit dictum, intelligatur: ut si dicas. Inde cùm reuersus essem è prouintia: cùm enim dicis reuersus, ostendisti te profectum in prouinciam, & peruenisse, postremò reuersum. Etenim ubi narratio ad finem aliquem laudis, deliberationis, iudicijue dirigitur, non ea modò, quæ obsunt, sed ea etiàm, quæ nihil prosunt, prætereunda sunt. Sanè Græci eam narrationem σύντομον *idest concisam, cùm necessaria deessent, appellarunt: illam autèm* βραχὺν *idest breuem, ubi nec minus, nec plus dicatur, quàm oporteat. Hinc Horat. ad Pisones.*

> *Quicquid præcipies, esto breuis; ut citò dicta*
> *Percipiant animi dociles, teneantq; fideles.*

Oportet igitur, ut breuis, non tamen

conci-

concisa sit, alioquin illud eiusdem accideret, Breuis esse laboro obscurus fio. Tanta enim vti breuitate non debemus, vt quæ cognoscenda essent cognosci nequirent: nàm (vt Arist. in lib. rheth. III. in cap. de narratione) oportet narrationem non longam adhibere, perinde atque neque proœmiũ, neque fides longas afferre: narrationi quæcumque ad tuam virtutem pertineant attexere: quia in hac parte virtus sita non est in breuitate, aut concisione, sed in modo: hoc autèm est, ea dicere, quæ rem declarent, aut quæ adducant ad opinandum fecisse: aut iniustè fecisse, aut ea quantauis, tanta esse, aduersario verò contraria. Dilucidè narrabimus, si id, quod primùm gestum erit, ita exponemus, ac rerum, temporum, personarumue ordinem Dilucida.

seruabimus: si nihil, quod extra rem sit interponemus: si nihil obscurè, nihil contortè, nihil concise, aut contractè proferemus: si proprijs, atque vsitatis tùm verbis, tùm sententijs rem exponemus; si ambitu, (siue vt Cicero appellat) comprehensione verborum longiore, quàm necesse est, non vtemur: si circuitiones, & quasi ambages omittemus: si non deerrabimus ab eo, quod ceperimus; denique si ea, quæ paulò antè tradita sunt breuitatis præcepta obseruabimus. Verisimilis. *Verisimilis erit nostra narratio, si omnia locis, rebus, personis, temporibus congrua proferemus: si res gesta est, aut geri potuit, ita narrabimus: si nihil difficile, nihil incredibile, nihil fabulosum, aut à facultate hominum, memoriaue remotum, & monstro feri simi-*

simile proferemus: si rei, quam narrabimus, argumenta, signa, testimonia, quatenus egere videbitur, ostendemus: si eam probabilem nostra, aut illustrium virorum fide, asseueratione, aut auctoritate faciemus. Qualis est illa Ciceronis narratio in Oratione pro Pompeio ad Quirites. Sed si delectationis caussa narratio sit suscepta, & omnia, quæ id facere possunt, exequenda sunt, & lectoris animus nunc rerum varietate, nunc iucundis digressionibus detinendus est. Omnia verò lepidius, urbaniusque narranda. Denique claudenda est epistola, vel aliqua iucunda, acutaq; sententia: vel similium nunc rerum pollicitatione, nunc expectatione: cùm finienda non sit epistola cum ipsa narratione, quia inanis, & frustrà su-

Narratio quo modo concludenda.

ſcepta narratio videretur. Huius epiſtolæ narratoriæ exempla offendes quàmplurima apud Cic. in epiſt. fam. in lib. II. epiſto. Tu vide. In eod. epiſt. Cùm ad me Decius. In VII. epiſt. Illuſeras. In eod. epiſt. Ego verò iàm. In X. epiſt. Si vales benè eſt. In XI. epiſt. Dubitanti mihi. In XII. epiſt. I. In eod. epiſt. Scelus affinis. cũ duabus ſeq. In eod. epiſt. Nos hic cum homine. In XVI. epiſt. I.

Exemplum narrationis breuis, dilucidæ, & veriſimilis: ex oratione Cic. pro Pompeio.

Atque, vt inde mea proficiſcatur oratio, vnde hæc omnis cauſſa ducitur, bellum graue, & periculoſum veſtris vectigalibus, atque ſocijs, à duobus potentiſſimis Regibus infertur, Mithridate, & Tigrane, quorum

rum alter relictus, alter lacessitus occasionem sibi ad occupandam Asiam oblatam esse, arbitratur. Equitibus Rom. honestissimis viris afferuntur ex Asia quotidiè litteræ, quorum magnæ rès aguntur in vestris vectigalibus exercendis occupatæ: qui ad me pro necessitudine, quæ mihi est cum illo ordine, caußam Reipub. periculaque rerum suarum detulerunt: Bithyniæ, quæ nunc vestra prouincia est, vicos exustos esse complures, Regnum Ariobarzanis, quod finitimū est vestris vectigalibus, totum esse in hostium potestate: Lucullum magnis rebus gestis ab eo bello discedere: huic qui succurrerit, non satis esse paratū ad tantum bellum administrandum: Vnum ab omnibus socijs, & ciuibus ad id bellum Imperatorem deposci,

atque expeti: eundem hunc unum ab hostibus metui; praterea neminem.

Aliud exemplum narratoriæ ciuilis vide apud eundem Cic. in oratione pro Milone. ibi. P. Clodius cùm statuisset omni scelere in Pratura vexare Rempub. &c. Narrationem historicam vide apud Orosium lib. II. cap. VIII. ibi. Cyrus Persarum Rex Scythis bellum intulit &c. Poeticæ verò narrationis exemplum vide copiosius apud Ouid. Metamorphos. lib. IV. Vbi admonet ea fabula, nimis infelicem exitum habituros, qui parentibus immorigeri fœdis amoribus se se contaminarint. ibi.

Piramus, & Tysbe iuuenum pulcherrimus alter Altera, &c.

cum

cum CXI. versibus subsequentibus. Poßent aliæ epistolarum species cum hoc genere deliberatiuo connecti; verùm cùm ad præcedentia reduci possint, breuitati, ordinique præfato studentes ad genus iudiciale, eiusque species transeamus.

PRO-

Propositio.

PROPOSITIO.

Exponat Cicero Cæsari conditionem Apollonij Rhodij oratoris, cuius ipse notitiam habere cupit.

Exemplum. Pars.

Exemplum. Pars.

Nihil est tam arduum, tamque difficile, mi Cæsar, quin illud libentissima fronte subirem, ut tibi rem gratam facerem, quia sic me cogit amor singularis, & eximius, quo in te affectus sū, sicque me cogunt maxima, praeclarissimaq; benificia tua, quibus & antea sem-

per

per me cumulasti, quòd in dies cumulare non desinis. petis à me, vt omni diligentia exploratam Apollonij Rhodij conditionem ad te scribam: feci id sedulo, teque de his, quæ scire cupis, certiorem reddo. Est enim is Apollonius, quem tu scire desideras, vir omnium iudicio singularis, qui non tantum in oratoria facultate, quam ipse manifestissime profitetur, sed etiam in philosophia non mediocre sibi nomē comparauit. ex Rhodo namque cum proxime diebus istis ad hoc Atheniense gymnasium commigrauerit, neminem reperiuit, qui rhetorica instituta diligenter enodaret, a phylosophia ad istam pedestrem orationem se conuertit, in qua tantam profecto studentibus vtilitatem adiecit, vt videre facile videar Iterum Palladem ex ce-

rebro

rebro Iouis natam, in hanc vrbem descendisse. Plura de hoc homine ad te scribere possem, sed ex aliјs etiam plura intelligere poteris. Hoc vnum addo, quod si talem oratorem in vrbē euocaueris, non priuatæ solum, sed publicæ etiam vtilitati non parū consules. Si quid est præterea, quod me tibi obsequi cupias, iubeas, ecce me ad omnia pœnitus vota tua libentissime paratum. Vale.

a Athenienses hominum primos fuisse scribit Isocrates in Panegyrico, cum alijs relatis per Tiraquel. in tract. nobil. in cap. XIX. Et de illorum nobili origine vide apud Iustiuū lib. 2. hist. Athenasque omnium doctrinarum inuentrices, in quibus summam dicendi vim, & inuentam esse, & perfectam inquit Cic. in 1. de Oratore.

b Megara Vrbs Achaiae fuit Euclidis Geomatrae patria, de qua meminit

Pli,

Pli. lib. 4. c. 7. & Seru. Sulpiti. ad Cic. lib. 4. epist.

c Quirites a Quirino, & Romani à Romulo appellantur. §. sed ius, in institut. de iure nat. gent. & ci.

DE EPISTOLA

Criminatoria.

Criminatoria epistola est, qua aliquem de aliquo crimine accusamus. In hac epistola aliquandò ex abrupto initium sumemus, vt rem atrociorem demonstramus, vt si ab exclamationes, vel cõquestione incipiamus. Deinde verisimiliter narrabimus, amplificando rem ipsam à loco, tempore, persona, modo, frequentia, vel ab alijs similibus: de quibus plenissimè à Cicer.

in

in suis partitionibus fuit praeceptum. Posthac probabilius argumentis rem docebimus, & perorationem, vel aliquid ipsius loco subijciemus. Huic epistolae quoniam pacto respondẽdum sit, elegantissimè docet idem in libro 7. epist. famil. epist. ad Gallum. Miror cur me accuses.

Criminatoria quomodo respõdẽdum.

PRO

PROPOSITIO.

Propositio.

Inuebator Cicero in Lucium Catilinam, qui in patriam, & rempub. coniurare parat.

Exemplum. Pars.

Exemplum. Pars.

Nihil est, Luci Catilina, quod me magis hac tempestate solicitet, & intollerabili pane dolore conficiat, quam quod multorum sermonibus, & litteris intellexi, te scilicet patriam tuam, pro cuius deberes libertate libenter vitam effundere, cõiurationem parare, quod profe-

profecto inter cætera uitia, scelestiaq; facinora tanto detestabilius est, quanto bonum commune priuato melius nobiliusque censetur. Unde n isi me amor summus, quo in te afficior, mutuaque beneuolentia nostram impelleret, potius mihi tacendum, quam ad te scribendum existimarem, volui tamen hæc pauca ad te mittere, vt nam potissimum hac in re senserim apud te testatum relinquerem. Quis furor? quæ insania? quæ ve potius dementia te ad tantum scelus peragendum mouere potest? Tu ne patriæ filius vel eius membrum scelestas audebis in matrem, vel potius in corpus tuum manus inferre? Lugentesq; pueros, lachrymantes, matronas, luctuosos ciues, lugubrem senatum, destructam remp. Deorumque profa-

nata

nata poteris cernere templa? & quibus quæso oculis ista conspicies? sed regiam (inquies) dignitatem quæro, dominatum concupisco. Et quæ, per Deum immortalem, potest esse dignitas tali merito nomine decorāda? quis damnatus honestus? cui reip. lachrymis, bonorumque ciuium depostulatione paretur? ille quidem, iudicio meo est honor existimandus, illa merito dignitas appellanda, quæ in repu: collatis meritis acquiritur. Nihil est enim, quod maioris fructus, gloriæq; esse possit, nec quicquam ex omnibus rebus humanis est præclarius, atque præstantius, quam de rep. bene mereri. Tu autem reip. oppressione immortalem tibi laudem parare speras? falleris, mihi crede, Catilina, ac longè deciperis. Vide ne dum tibi immortali-

tatem quaeris, vitam amittas, atque exiguam hanc existimationem, quam tibi olim concitasti, foedissimo nomine deturpes, ac dehonestes. Repelle igitur à te inclementissimam, vel potius nefariam mentem istam, ac reip. incumbas, quae teq; tuosq; dignis, ac pretiosis, quidem possit muneribus, dignitatibusq; exhornare, vt omnibus gratus, omnibusque iucundus existens, in dulcissimo tandem patriae sinu susceptus, diu faustus, faelixque viuere possis, quod si facere volueris, vt spero, & opto, omnem tibi operam meam offero, in omnibus tuis optatis, quàm libentissime paratam. Vale.

DE

DE EPISTOLA

Expoſtulatoria.

EXpoſtoſtulatoria epiſtola eſt, qua ad amicum ſcribentes, de eo conquerimur, quoties eorum officium requirimus. In hac epiſtola eſt aduertendum, ne adeò amicum audaciter expoſtulemus, vt noſtra alienetur amicitia. Quocirca in ea vel lioco, vel diſſimulatione vtemur, niſi ſit adeò intimus noſter, vt quauis noſtra in eum expoſtulatione neutiquã irritetur. Porrò rem ipſam damnabimus, ſed voluntatem quantùm licebit excuſabimus. Mirari nos denique dicemus quid in cauſſa fuerit, quiduis

 ſuſpi-

suspicari malle, quàm illum ab officio cessasse. Veluti si dicamus hoc modo. Hem isti mandes, siquid rectè curatum velis. Teue ita dormitasse in rebus amici tàm serijs? Sed ego tibi non succenso, mihi succenseo, qui tibi mea curanda mandauerim, non ignarus quàm in tuis ipsius negotijs soleas esse indiligens. Complura huic epistolæ per uestigabis exempla apud Cic. in epist. fam. lib 3. epist. Cum meum factum. In V. epist. 1. in 11. epist. Litteras tuas legimus. In lib. 5. ad Atticum, epist. Præposteros habes tabellarios. Huius epistolæ purgatione, atq; excusatione respondebimus, ostendẽtes nos illius expostulatione non modò non esse offensos, verùm mirificè oblectatos fuisse. Deinde suspicionem obiectã grauiter abominabimur. Postremò effica-

Expostulationi quomodo respondẽdum.

ficacissimas rationes, quibus expostulationem purgemus, afferemus: quãquàm huic generi mirè vario, vix ulla ratio præscribi potest. Ex re igitur, ex tempore, ex personis consilium sumendum est. Exempla per eundem Cic. *in epist. familiar. demonstrantur lib. 2. epist. 1. in 3. epist. Etsi quantum ex litteris. In 5. epist. Si tu, exercitusque valetis. In 7. epist. Miror cur me accuses. In 10. epist. Si vos, liberique vestri valetis. In 11. epist. Nondum satis constitui. In eod. epist. Magnam voluptatem. In 11. epist. Quod extremum fuit.*

Propo sitio.

PROPOSITIO.

Dissuadet Marco Antonio Brutus, in luctu tabescere propter Iulij Cæsaris interitum.

Exem- plum.

Exemplum.

Hoc est officium optimi cuiusque ciuis, Marce Antoni charissime, vt non solum rempub. suam, & bonum commune diligat, sed illud etiam pro virili sua quærere, & quæsitum mirifice conseruare conetur, pro quo tutando etiam si opus fuerit quam libentissime sanguinem

guinem ipsum effundere cupiat, quod qui facere neglexerit, vel acriter puniri debeat, & à senatu alienus censeri. Non enim laudabile est, immo turpissimum, & detestandum facinus pro priuato bono publicum, & commune spernere, ac spernendo destruere, immo, & qui hoc facere præsumpserit, pœnas luere decet, & nullum morte sua amicis luctum relinquere. Cum igitur propter Cæsaris internitionem videam te in mærore & luctu constitutum, non possum non summopere mirari, cum præsertim te semper bonum, probatissimumque ciuem cognouerim, qui non solum de Republica tua semper benemereri studuisti, sed omnes in eam crudelissimè delinquentes tanto persecutus es odio, vt tanquam in matrem tuam sauiē-

tes fuissent, eos sic tibi inimicos existimaueris. Recipe igitur priorem animum tuum in patriam, & pro nequissimi tyranni nece noli tantopere commoueri, qui nullam viris bonis libertatem relinquens, pulcherrimam Reipub. faciem in turpissimam conuerterat. Facile namque est tibi Viro prudentissimo à dolore, & luctu, ad lætitiam potius, & consolationem animum deducere, cum præcipuè videas tali occupatore extincto, pristinam iam sibi libertatem ipsam recuperasse. Cogita præterea, quantum tibi hoc præsertim tempore necessariũ sit, vt relicto mœrore, serenissimam patriæ tuæ faciem ostendas, quæ tuis subsidijs fulta, possit aliquando à tantis calamitatibus respirare, quod vt facilius facere possis, dabimus operam

om-

omnes nos amici tui, ut in rebus omnibus nostra officia sint tibi libentissime parata. Vale.

DE EPISTOLA

Exprobratoria.

E*Xprobratoria epistola est, qua aliquid alicui vitio, culpæq; damus. In hac epistola exaggeratione utemur, cùm inimicis, & ingratis exprobramus. Cæterum cùm omnis exprobratio ad humanitate recedere videatur, nos tamen ob ipsius ingratitudinem coactè id facere dicemus: vel ob nulli tolerandam illius ingratitudinem: vel ob insignem hominis stuliditatem, vel quod nos maledi-*

ledictis quotidianis ad id cōpulerit: uel quòd cū impudentissimis hominibus impudētius sit agēdū, & malo modo, lus quærendus cuneus, & id ab optimis viris sapè factitatum admonebimus. Et reliqua, quæ ad hanc sententiam faciunt, proferemus, aut certè per dissimulationem ad exprobrationem veniemus. Conscientiam ipsius deinde testabimur, rem ipsam artificiosa narratione ante oculos ponemus: in qua perpetuò & nostram in illum beneuolentiam, & illius in nos ingratitudinem amplificabimus. Exemplum apud Cic. deprehendemus in epist. familiar. lib. 5. Epi. Etsi statueram.

PRO-

PROPOSITIO.

Propositio.

Inuehatur in Batillum Gelius, qui impersonale verbum dicit, numeris, & personis carere.

Exemplum.

Exemplum.

Nihil vnquam à me magis alienum esse volui, obseruandissimè doctor, quàm alienis detractionibus delectari, quæ profectò iniquum semper, & maleuolum hominis animum præferunt, sed potius ab inimicis meis, & æmulis sæpissimè lacessitus, ad vltimum vsque

vsque perpessus sum, ne inquinatissimis, & imprudentissimis eorum maledictis respondere conatus, aliquod in me simile esse ostenderem, quod me ad respondendum alliceret. Sed cum diebus istis varias in me Batillus contumelias coniectare non cesset, quæ nō solum ad litterariam controuersiam, sed ad honoris quoque mei offēsionem pertinent, statui non amplius silere, sed apud te iudicem peritissimum, huiuscemodi controuersiam agere. Clamitat ignorātissimus iste nebulo, verbum impersonale numeris, & personis carere, cum impersonale à personarum carentia præcipuè dicatur, nec sibi aliquo pacto persuaderi potest, impersonali verbo, numeros, & personas accidere, quod licet multis possem rationibus, & auctoritatibus approbare

bare, vnam tamen potiſsimum adducam, quæ inter cætera facilior exiſtimatur. Cæterum eſt enim verbo, perſonas, & numeros accidere, accidentia autem non communia, ſed pro pria ſunt vniuſcuiuſque partis orationis, ita quod omnibus ſpeciebus ſub ſuo genere contentis conuenire debent, vt Priſciano placuit, ergo numerus, & perſona etiam verbo imperſonali accident, vel imperſonale verbum nõ erit, ſed cum imperſonale verbi ſpecies ſit, relinquetur ipſum etiam numeros, & perſonas habere. Nec obſtat eius denominatio, quod ſcilicet perſonarum carentia imperſonale dicatur, nam ſicut mutæ dicuntur litteræ, non quia omnino voce careant, ſed quod ad ſimilitudinem cæterarum litterarum ſint tanquam mutæ, tam

vo-

vocem minimam habeāt, ita & impersonale dicitur, non quod sine personis sit, sed quod ad similitudinem personalis, illas distinctas habentis, sint tanquam sine personis, cum eas confusas habeat. Plures quidem, & alias possem huiusce ignorantissimi hominis ineptias scribere, quas dedita opera prætermittere statui, ne illas carpendo, odiosè potiusquam veridice id facere viderer. Tu igitur, his de rebus sententiam feres qui latinitatis nostræ lumen existis, & me tibi commendatum habebis, cui ego omnem operam meam offero, in omnibus votis tuis quam libentissimè accommodatam. Vale.

DE

DE EPISTOLA

Conquestoria.

Conquestoria epistola est, qua apud amicum aliqua de re cõquerimur: nàm inter commoditates, quas multas affert amicitia, commemoratur & illud, quod si quid dolet licet in amici sinum effundere; quæ res solet bonam ægritudinis partem adimere. In hac epistola tria potissimum adhibebimus. Primùm ab eius, ad quem scribimus persona beneuolentiam captabimus, si eius animum in nos beneuolum semper cognouisse dicemus, & ob hoc siue mali, siue boni quid inciderit, cum eo id semper

A persona eius ad quem scribimus.

per

per communicauerimus. Deinde ab aduersariorum persona beneuolẽtiam sumemus, si ipsos quantùm poterimus in odium deducemus: siqua verò in illos nostra intercesserint beneficia, ea amplificatione quadam proferemus, vt ipsos de nobis benemeritos semper fuisse cognoscat. Postremò facta rei expositione ipsum in huiusmodi re iudicem constituemus.

Ab aduersariorũ.

A re ipsa.

EXEM-

EXEMPLVM.

Illustribus, ac Doctissimis Iure Consultis Iulio Cæsari Protonobilissimo Neapol. atque Horatio Russo Cosentino Compatri, ac Vespasiano Azzollino.

S. P. D.

SVmma Vestra in me beneuolentia doctissimi viri, vt hac potissimùm tempestate vobis dem litteras, impellit: cùm ad captandam consolationem, tùm etiàm, vt mihi pro vestra in me coniunctione par pari referatis: Amici nāque officium esse censetur, vt tàm in secundis, quàm in aduersis rebus a-

liquem sibi casum communem esse putet. Cùm igitur diebus his superioribus fuerim à Sempronio temerè lacessitus iniuria, quemadmodum res se se haberet ad vos conscribere in animo habui. Scitis profectò quid laboris, ut ante hac ingratissimo eiusmodi homini gratificarer susceperim: Quàm accuratè honorem quoq; eius dignitatem, remque familiarem tutari studuerim, haud ignoratis. Modò tamen ipse omissis omnibus officijs his, tanquàm rerum immemor, boniq; viri officium non sectatus, cumque in sacro Senatu cum quibusdam aduersarijs meis quædam eßet controuersia, ut probitatem suam omnibus aperiret, non solùm operam suam, quam omnibus etiam ignotis præstare solebat, mihi denegauit, verùm etiàm in

me acriter est inuectus. Hac (viri eximij) sum passus, tanquam laborũ meorum præmia, quos pro ingrato uiro suscepi. Nunc nil mihi longius est, quousq; vestram consolationem præ manibus non habuerim. Ipsum quoque Sempronium certiorem faciatis, vt si mihi operam suam præstare nolit, molestiæ saltem esse desinat. Valete. Similia exempla deprehẽdes apud Ciceronem in epistolis familiaribus in lib. 4. epist. *Vehementer te esse sollicitum.* In 5. epist. *Omnis amor tuus.* In 8. epist. *pudet me tibi confiteri.* In eod. epi. *Ergo me potius.* In 10. epist. Balbus quæstor. In 14. epist. Accepi ab Aristoclito.

FACILIVS ut addiscamus epistolas componere, non absurdum uisum fuit aliquas etiam orationis partes inserere: quibus in deliberatiuo potissimùm genere, nobis uti liceat. Nam ubi latinè loqui expositaque epistolarum species transferre didicerimus, inuentionem prius habeamus, quam rerum excogitationem appellabimus, deinde dispositionem inquiramus, & ipsam (si necesse fuerit, ipsumque dederit argumentum) in sex partes distribuamus: in Exordium, quod est principium orationis, per quod animus auditoris præparatur ad audiendum, & in hoc eius uirtutes, ad quem scribimus, uel eius in nos merita, uel pietatem, necessitudinem referendo episto-

lam exordiemur. Narrationem, quæ est rerum gestarum, aut perinde, ut gestarum expositio: Hanc quoad fieri poterit breui perstringemus oratione. Diuisionem, quæ est declaratio æqui, & iniqui, ac quibus de rebus dicemus expositio: hac quid conueniat, quidue non liceat ostemmus. Confirmationem, quæ est nostrorum argumentorum expositio cum asseueratione: Hac vtimur, quoties argumenti expositio cum affirmatione liquet. Cõfutationem, quæ est contrariorum locorum dissolutio: Hac res contrarias obiectione dissoluimus. Conclusionẽ, quæ artificiosus est terminus orationis: Hæc denique cùm vel operam nostram pollicemur, vel narrata artificiosa oratione concludimus, vtemur.

Narratio. Diuisio. Confirmatio. Confutatio. Cõclusio.

DE ELOCVTIONE.

ELocutio est idoneorum verborum, & sententiarum ad inuentionem accommodatio. Hæc debet esse perspicua, nàm oratio si non declarat, officio suo non fungitur: non tamen humilis, neque elata, & supra dignitatem sit, sed decora: poetica enim fortasse humilis non est, verùm orationem non decet, vt ait Arist. lib. 3. rheto. Elocutioni studemus, cùm eius membra, quæ tria esse dicit Cic. in 4. ad Herenn. Elegantiam, Compositionem, Dignitatem, omni studio sequimur. Et quia elegantiam, orationisque dignitatem ipsa parit compositio quæ apta, variaque verborum structura perpolitam red-

dit

dit orationem : propterea compositionem ipsam in tres partes iuncturam numerum, & ordinem distribuemus: de quibus ordine dicemus. Cõpositio in quot partes diuidatur.

DE IVNCTVRA.

IVnctura est concinna litterarum collocatio, ac syllabarum in contextu verborum ab omni auriũ offensione remota. Hac est duplex, aspera, quæ in vocalium concursu sæpè hiantem reddit orationem, vt ille aere emit Eunucum: & lenis, quæ benè sonantium vocalium concursu dulciorem reddit orationem: vt virtutis enim laus omnis in actione consistit. In hac iunctura multa sunt vitia fugienda. Ne vocalium fiat concursus, & præsertim in a, e, & o, simul Iunctura duplex. Multa in Iunctura e uitanda

concurrentibus, ut Ego omni officio, ac potius pietate erga te. Vel quandò sunt consonantes asperiores, ut sunt s, f: ut Re[illegible]us dux sexcentorum Senonum. Item s, r, ut Sestus Roscius, & r, ut error Romuli. Item t, & s, ut amant sicut sincerus debet socius. Item m, & n, ut numerum cum nauibus æquat. Ne eiusdem litteræ, syllabæque nimia assiduitate utamur, ut

O Tite, Tute, Tati, tibi tanta tyranne tulisti.

Ne ultimæ syllabæ prioris dictionis, principium sequentis existant, ut caca calligo, dorica castra, reliqui quiuis, ille legit, amor Romæ, ò fortunatam natam me. Ne plures dictiones finiãt cum duabus iisdem syllabis, vel tribus saltem eiusdem ultimis syllabis, ut illo-

illorum bellatorum, atque Imperatorum pugnatorum labor admodum cōmendatur. Ne pluribus participijs idē significantibus, vel in idem desinentibus vtamur, vt flentes, plorantes, lacrymantes, obtestantes. Ne eadem dictione pluries vtamur, vt non est rationis ratio hominem rationem non habere, vt est in exornatione traductionis, repetitionis, complexionis, nisi ornatus caußa repetatur. Ne integra dictio ineptè diuidatur. vt

..Hæc ad te Luci misimus Aeli,

pro Lucili emisimus: Inque vicem, pro inuicem. Nam in his simplicibus dictionibus reprehenditur Cæcilius à Cicerone in lib. rhet. 4. Ne nimia denique verborum suspēsione vtamur: nam etsi in proœmijs interdum conceditur, non omnibus tamen competit:

velut

velut ijs, quæ in attenuato, vel mediocri genere versantur. Erit itaque suspensionis illa prolixitas in progressu orationis, & in ijs, quæ dixi generibus, & in principijs orationis vitiosa; In exordio autem grauis figuræ non reprehenditur illa suspensio, prout fecit Cicero in oratione pro eius reditu ad Quirities. Ibi. Quod precatus ab Ioue Opt. Max. cæterisque Dijs immortalibus sum Quirites, eo tempore cùm me, fortunasque meas pro vestra incolumitate, ocio, concordia deuoui: vt si meas rationes inquam vestræ saluti anteposuissem, sempiternam pœnam sustinere mea voluntate susceptam; sin ea, quæ gesseram, cōseruandæ Ciuitatis caussa gessissem, & illam miserrimam profectionem vestræ salutis gratia suscepissem: vt

quod

quod odium scelerati homines, & audaces in Rempubl. in omnes bonos cõceptum iamdiu continerent, id in me vno potius, quàm in optimo quoque & vniuersa ciuitate desineret: hoc si animo in vos, liberosq; Vestros fuissem, vt aliquandò vos P. C., Italiamque vniuersam memoria mei, misericordia, ac desiderium teneret, eius deuotionis me esse conuictum iudicio Deorum immortalium, testimonio Senatus, consensu Italiæ, confessione inimicorum, beneficio diuino, immortalique vestro, maximè lætor Quirites.

DE

DE NVMERO.

NVmerus est elocutionis pars, ordinis dignitatem, & concinnitatem iuncturæ, & structuræ in se continens. Hic vitandum est ne versum faciamus; dum dicere, seu scribere volumus numerosè, & modulatè: nàm grauis erit oratio, & numerosa, si à longis syllabis exordiatur, celerior verò si à breuibus: Construitur autem soluta oratio ex commatibus, colis, & periodis. Ex verbis fit comma, ex commatibus, colon, ex colis periodus. Comma est sensus nondum expleto numero conclusus, sed plerumque pars membri, interdum ex singulis verbis constans, & fit hoc modo: Colon est sensus à to-

to corpore. abruptus ex pluribus commatibus confectus, & fit hoc modo. Periodus est sensus termino conclusus, qui non longior solet esse, quàm, ut uno spiritu proferatur, & pluribus colis compactus, & fit hoc modo. perio-dus.

DE ORDINE.

Ordo est concinna verborum compositio aptis, & accommodatis locis. Et est duplex naturalis, ut prius viros, quàm fœminas, prius ortum, quàm occasum aperiamus, ut si dicamus mater genuit, peperit, aluit filios, non autem contra, videlicet aluit, peperit, genuit. nàm vitiosum esset, & ab oratorum usu multum abborret: cùm alioqui apud poetas frequens huiusmodi locutio Ordo duplex.

it, ut illud Virgilij.

Moriamur, & in media arma
ruamus.

num interea surgens Aurora
reliquit,
portis iubare exorto delecta iuuen-
tus.

ficialis, ut oratio crescat, & au-
atur, ut magnificus, illustris; cru-
lis, immanis; fur, sacrilegus. Cæte-
m antequam ad compositionis ordi-
em deueniamus quædam sunt obser-
anda. Ut nomen a scribentis, ad quē
scribitur, præponatur sine impositione
domini proprijs nominibus, sed digni-
tatis nomen, siue magistratus post no-
men proprium addi potest. ut dicit
glos. in rub. prooem. institut. in princi-
pio. Quod etiam in epistolæ calce sub-
scribatur nomen loci, ut Roma, Nea-
poli;

poli; mensis, ac dies, vt Kal. Aprilis, Maij. Item subscribatur tempus, vt MDCI. Quòd sit stylus familiaris, facilis, & subiectæ materiæ conueniens, verbis quotidianis contextus non antiquissimis, relictisque aut nouitatis duræ, & illepidæ;[b] verbumq; inusitatum tamquàm in freto scopulus fugiatur. nec audacius translatum, aut absoleta vetustate, aut poetica licentia sumptum, aut decrepitum in epistolis deprehendatur. Increpabat enim Augustus *M. Antonium, insaniæque ascribebat, quòd ea scriberet, quæ mirari potius, quàm intelligere quisquam posset.* Et *ad Agrippinam neptem idem sic scripsit. Est opus dare te operam; ne molestè scribas, & loquaris: Illud nimirum eloquentiæ genus probauit, quod purum, quod*

Augustus Cæsar.

cla.

clarum esse: putauitque nihil per
cuitate orationis, apertaque dict
Adrianus. praclarius. Adriano verò vetus
obscurumque dicendi genus plac
adeò quòd Virgilio Ennium (Cic
Catonem, ac Sallustio Cæcilium
Cicero. ferebat. Cicero autem perfacetè
bro. De claris oratoribus Sisen
illum irrisit, qui inusitatis verb
bentissimè vtebatur: nam cù
defensione Chrytilli aduersus C.
scium accusatorem dixisset qua
sputatilica esse criminatum, circ
uenior, inquit, Ruscius iudices,
subueniatis: Sisenna quid dicat,
scio, metuo insidias: Sputatilica, q
est hoc? Sputa quid sit scio, Til
nescio. maximi inde risus. Quòd
stola sit perspicua: nulla est enim o
tio, quæ non intelligitur. Eò magis
cessaria

cessaria est perspicuitas, facilitasque sermonis: quoties serium quippiam petitur ab homine semidocto, moroso, aut vehementer occupato: nisi fortè eruditus cum erudito litteris, locisque velitetur, quos nolit à quouis intelligi, quia tunc potest obscurè scribere, cùm obscuritas scribentis non sit, verum indocti non intelligentis, cui Ciceronis oratio tenebris obuoluta quoque videbitur: qua quid candidus, quid apertius? Quòd epistola non sit illaborata: nam & si eam scribere poterimus ex tempore, & in illa ponere quidquid in buccam venerit, ita tamen agemus, Vt ad Atticum fecit Cicero; & ex hoc non sunt improbandæ, sed optimæ iudicandæ veterum epistolæ, quæ omni sint cura, arteque elaboratæ. Quid enim vnquam ex-

quisitius, accuratiusque scripsit Cicero, quàm illam prolixam ad Lentulum: rursus illam, qua Milonem Curioni commendat, & plerasque ad M. Varronem: præcipuè verò eam, qua Luceio persuadere conatur, vt res ab se gestas litteris mandet: quam ipse velut accuratè, feliciterque scriptam, Atticum vti legat hortatur. An his eas anteponemus, quas ad Terẽtiam, Ciceronem, Tironem, aut Acilium scripsit? Seneca tamen in epistola XL. ad Lucilium sic ait. Minus tibi accuratas à me epistolas mitti frustra quæreris: quis enim accuratè loquitur, nisi qui vult putidẽ loqui? Qualis sermo meus esset, si vnà sederemus, aut ambularemus, illaboratus, & facilis, tales volo esse epistolas meas: Quæ nihil habent exercitum,

nec

nec fictum; Sed si fieri posset, offendere, quàm loqui mallem: non me hercule ieiuna esse, & arida volo, quæ de rebus tàm magnis dicentur; neque enim Philosophus ingenio renunciat: multum tamen operæ impendi verbis non oportet. Quòd epistola sit breuis quoad eius fieri potest, cum teste (Seneca in lib. epistol. 6. epist. 45. cuius verba hæc sunt. Ne epistolæ modum excedam, quæ non debet sinistram manum legentis implere, in alium diem hanc litem dialecticis differam) breuitate pottissimùm epistola gaudere soleat. Et ex hoc Democritus [c] *Phalareus longam epistolam orationem appellat. Verùm hac breuitate, cum ad incognitos, morosos, simulatos amicos, aut valdè occupatos scribimus, vtemur: Quid enim est breuitatem secta-* Demetrius phalareus.

ri, nisi maximam rerum vim pro viribus in pauca conferre, non pauca scribere: alioqui indoctissimus quisq; haberetur. Omnes namque epistolæ, in quibus, quæ adhiberi sunt necesse, si omittantur, breues nimis sunt: pari ratione, quæ superuacaneis refertæ sūt rebus, nimis longæ sunt. Quare pro ratione materiæ, locorum, personarum negotiorum, temporum, rerumque gestarum scribenda est epistola, quæ licèt longissima fuerit, eius tamen vrbanitate, & concinitate sæpius, sæpiusq; lecta placuerit. Denique finem epistolæ finis negotiorū affert: idcirco Brutum Cicero increpat, quòd in medio ardore belli ciuilis breues ad se litteras dedisset, cùm negotia flagitarent, vt explicatius sciretur, quid ageret, quidque esset acturus. Animaduer-

ten-

tendum est etiam in ordine, quod oratio non sit squallens, ieiuna, concisa, aut arida. Quod ad vnum scribentes plurali numero nõ vtamur: nam barbara erit elocutio, prӕterea diminuitur alterius dignitas, vt nos Orlande piè inimicos excelluistis; & saluete vnnm salutando; & vestra liberalitas ad vnum scribendo. Vsus tamen obtinuit, vt in prima persona plurali numero vti liceat, modestiӕ gratia, vtque arrogantia vitetur: ut Cicero. Nos quantum in vtroque profecerimus, aliorum sit iudicium. Quod in substantiuis nominibus propria epitheta apponamus, vt albus cygnus, niger coruus Quòd etiam sӕpius eandem elegantiam, eademque Vocabula non inijciamus, sed synonimè loquamur. Quòd in re tristi non

nimium lasciua oratio, aut in
nimis inculta; aut horrida in ad
sis existat. Et Fabius existimat
optimum dicendi genus sequi, qu
re, pro loco, pro tempore, pro qual
auditorum, quàm appositissimè
Itidem & ego eam epistolam op
iudico, quæ à vulgato hoc, & i
cto litterarum genere quàm lon
me recedat: quæ sententijs exqui
simis, verbis electissimis, sed
constet, quæ argumento, loco, tem
personæ, quam maximè sit accom
data, quæ amplissimis de rebus a
sit grauissima: de mediocribus,
cinna: de humilibus, elegans, &
ceta: in iocis, acumine delectet, a
pore: in encomijs, apparatu: in ex
tando vehemens, & animosa: in
solando, blanda, & amica: in
dendo

dendo, grauis, & sententiosa: in narrando lucida, & graphica: in petendo, verecunda; incommodando, officiosa; in rebus secundis, gratulabunda, in aflictis, seria. Tandem (ne, quæ sunt infinita, persequar) sit versipellis, ac quemadmodum polypus semet ad omnem subiecti soli habitum ita sese ad quemuis argumenti, reliquarumque circumstantiarum habitum attemperet. Neque enim rei solùm obsecundabit epistolæ stylus verum, vt dignum est egregio quopiam Mercurio (nam nuncij Vice fungitur epistola) temporum, personarumque rationem habebit: nec eadem de re quouis tempore, nec apud quosuis loquetur; alia specie se se offert senibus, alia iuuenibus, alia tetricis, ac seueris; alia ijs, qui festiuiore sunt ingenio, alia aulicis: alia philosophis:

alia familiaribus, alia ignotis; a
fidis sodalibus, alia fictis amicis;
parum bene volentibus. Verùmta
in epistola nullum est delictum, cu
sit parata venia. Erit *loquac*
scripta dicetur tùm auido, tùm oci
Elaboratior erit, & lucernam ole
scripta est erudito. Habebit artifici
talem decebat mittere artifici. C*a*
bit artificio, scripta putabitur ei,
placebat simplicitas, aut imperiti
Laconismum habebit, occupatus sc
sisti occupato. Fucator erit, ac picti
tior, scripta dicetur curioso, priscis
bis, antiquario; blandior amico; lie
tior familiari; asperior, improbo; a
lantior ambitioso putabitur.

Epi

a Epiſtola an requirat nomen, & cognomen ſcribentis vide Felinũ in C. ſcripta in V.colum. circa prin. de fide inſtr.

b Vide Gel.lib.11.cap.7.& Macrob. lib.1.Saturnal. cap.5.

c Hic Demetrius primus inflexit orationem,& eam mollem, teneramque reddidit: & ſuauis, ſicuti fuit, videri maluit, quam grauis: magis itaque Athenienſes delectabat, quam inflammabat,vt in *Bruto* ait Cicero.

d Idem in I de offic. in cap. Qualis ſermo. Et Horatius ad Piſones.

Telaphe, vel Peleu, malè ſi mandata loqueris,
Aut dormitabo, aut ridebo. Triſtia mæſtum
Vultum Verba decent: iratum, plena minarum;

Lu-

Ludentem lasciua; seuerum seria dictu.
Format enim natura prius nos intus ad omnem.
Fortunarum habitum: iuuat, aut impellio ad tram:
Aut ad humanum mœrore graui deducit, & angit,
Si dicentis erunt fortuna absona dicta:
Romani tollent equites, peditesque cachinum.

e Polypus græcè πολύπυς, piscis ex genere τῶν μαλακοδέρμων, id est eorum, qui molli tenguntur cute, à multis pedibus, appellatus, & vulgo Phyce dictus, vt meminit Plinius lib. 9. c. 26. qui quidquid brachiorum flagellis nanciscitur arctissimè retinet, & ad

simi-

ſimilitudinem loci, cui adhæret, colorem immutat. Hinc metaphoricè omnium orarum hominem polypum vocamus, qui ſe omnium ingenijs, omniq; tempori nouit, accommodare. Eſt etiam polypus, narium morbus, de quo, & eius remedio vide apud Celſum lib. 6. cap. 8.

De ſeruando compoſitionis ordine.

IN compoſitionis ordine ſunt hæc animaduertenda. Quòd oratio creſcat, et augeatur, hoc eſt, quod id, quod ſequitur maius ſit eo, quod præcedit: ut Andreas Loffredus non modo liberalis, uerum etiam eſt Eques ſuper illuſtris. Quòd uerba rebus, de quibus agitur ſint accommoda

ta,

ta, ne plus, minusuè, quam rei dignitas significat, videatur: vt Illustrissime Tripaldæ Dux, Excellentissime Abellinensium Princeps, Christianissime Rex Galliæ, qua de re infra latius dicemus. Quod studendum sit varietati, ac distinctionum commutationi: vt optimè cum te valere acceperim mirum in modum tibi gratulor Ioannes Berardine Hercoline Compater, ac vir præstantissime. Vt prius obliqui, & postea recti, postremo & verba sint collocanda: vt superioribus his diebus binas abs te mihi litteras eodem exemplo Octauius Sanctorellus reddidit. Vt aduerbium iuxtà verbum sibi locum asciscat: vt, Te cùm familiarissimè vtar, tibi deesse non possum. Vt præpositio inter adiectionem, & substantiuum ponatur:

vt,

ut, Tuam ab unius humanitatem, quominus id abs te facilè consequar, minimè vereor. Vt adiectiua præcedant substantiua: ut, Qui tibi ex me fructus debeantur, cùm idonea mihi facultas offeretur, quàm uberrimos experieris. Quòd negatiua dictio in fine ponatur: ut, Quem te magis diligam, habeo profectò neminem. Quòd possessor ante possessionem locum habeat: ut, Ioannis Columnæ viri perillustris, & prudentia, & summa solertia, eum te eße qualem spectamus, egit. Quòd gerundiuis nominibus pro gerundijs utamur: ut, Hoc potius excitandi tui studio ad virtutes capessendas, quàm tui arguendi gratia scripsi. Quod relatiuum plerumque cum subsequenti proprio, potius, quàm cum antecedente congruat appellatiuo,

vt est locus in carcere, quod Tullianum appellatur. Quòd relatiuum cũ suo antecedente in subsequenti posito congruat: vt, Quem in te summum amorem habeo, id tibi significare impellit. De augmento positiuorum cum per, & vt: exempli caussa, Te mihi aequè carum, & periucundum, ac fratrem esse exploratum habeas. De superlatiuis cùm lõgè, multo, & quam vt, Multò, vel longè omnium me tui esse amantissimum, mihi crede: vel quàm maximas tibi gratias ago. Quòd adiectiua vertantur quandoque in substantiua: vt tua mihi verba vtilitati, iucunditatique fuerunt. Vt inter adiectiuum, & substantiuũ eiusdem casus aliqua orationis pars interponatur: vt, Non exiguam Cicero gloriam, & apta dicendi copia,

& scri-

& scribendi eleganti charactere fuit consecutus. Quòd oratio, vt plurimū ab adiectiuis, vel participijs, quandoque à relatiuis, incipiat: vt, Lectis tuis litteris ad tibi respondendum continuò me accinxi. Distributiuis, & partitiuis eleganter vti possumus, cùm alicuius negotij partitionem facere volumus, aut certum aliquod animi consilium declarare nitimur: vt, Innocentius Brunus, & Hieronymus Pecorarius à Societate Iesu patres integerrimi à me plurimum diliguntur, neque id est immeritò, nā alteri has debeo litteras, alter verò plurimis me beneficijs ornauit. Quòd oratio frequenter obliqua sit, id est à posterioribus in recta constructione incipiat: vt: Neminem posse ad eloquentiam accedere Craßus inquit,

nisi

nisi qui multarum prius rerum scientia erit instructus. Casus temporales plerumque in accusatiuo locentur. vt, Tres cum annos Iacobum Gallum *Comitem, ac Uirum illustrem audiueris, iam doctoratus insignibus deberes esse decoratus. Quòd ablatiuus coniunctim positus plurimum orationem exornat: vt, Superioribus annis iam florente Roma maxima in pace viuebatur. Quod relatiuum qui, que, quod non ponatur immediatè cum aliquo antecedēte, sed inter relatiuum, & suum antecedens interponatur verbum: vt, Ciceronem admirantur omnes, qui apud, vel inter latinos eloquentiam auxit. Quòd relatiuum is, ea, id immediatè positum antecedēs collocetur: vt, Publius* Africanus *is, qui* Carthaginem *vicit, omnes summos*

mos

mos bellorum duces gloria antecessit. Vt fini orationis, vel praepositionis verbum aliquod personale, vel impersonale, finitum, vel infinitum, aut actionem, aut passionem significans, sit collocandum: vt, id equidem facilè impetrassem, si amor, si grauissimus animus quibusdam in hominibus esset. Praetereundum denique non opinor, quòd figura Themesis: vt, satis tibi feci, pro satisfeci tibi in simplicibus dictionibus nō vtimur, vt supra diximus, nec in omnibus compositis, nisi in quibus apud probos auctores reperitur vsitatum. Cicero. Postea verò quàm, pro postquam. Iuuenal. Inque vicem pro inuicem. Virg. Septemq; triones pro septemtriones. Cicer. Satis ipse omnibus feci, pro satisfeci omnibus. Idem. Quam rem procul inquit dubiò dixis-

Themesi non vtimur in simplicibus.

dixisset, pro procul dubio. Idem. Rem vero publicam penitus amisimus, pro Rempublicam. Teren. Quæ meo cumque animo libitum est facere, pro quacumque. Idem Thais maximo orabat opere, Ut cras redires, pro maximopere. Plautus. Sed ego stultus, qui Rem curo publicam, pro Rempublicam.

De non commutandis dictionibus.

AT semper preponitur in oratione. Ast in carmine sequente vocali; sed ac, item que in medio locantur. Nec, neq; vel, aut ceterum enimuero, verum, si, sin, quatenus, siue, ni, nisi, nunquam nisi in maioribus principijs, non aliunde de-

pendentibus, locabimus. Què, vè quidem, quoqui autem, verò, enim post. ponuntur: præsertim, autèm, què, enim verò, nè, vè, post primam dictionem locabimus. Quoniam, cum quãuis, etsi, quanquam licèt in primis initijs: Quocirca, quapropter, quamobrẽ & quare in minorum initiorum ad aliud dependentium fronte locabimus. Ergo, & igitur in breuioribus conclusionibus. Itaque vt plurimum in maioribus collocantur. Sin, nunquam ponitur, nisi præceßerit, si autem intelligatur. Vtiq; postponitur. Non autem dicitur, non verò non dicitur. Sanè verò, dicitur, sanè autem, non dicitur. Iam verò, enimuerò tùm verò, at verò; vtimur. Iam autèm, enim autem, at autem, at autem; non vtimur. Nec enim, neque enim dicimus,

Tùm, sùm; &, et geminamus quando partes sunt æquales; verùm quando partes sũt inæquales, ponimus cùm in minori, tùm verò in maiori cum propositione. Versus ferè semper postponitur. Tenùs frequenter postponitur, vt messe tenùs, propria Viue. Inter, propter, circa, & similia sæpè postponitur. Omnes cum positiuo, & comparatiuo, vt omnes docti. Quisq; cum superlatiuo, & postponitur.

De superscript. Epithethor.

E*Pithetum est, quod vnicuique personarum conditioni, & dignitati accommodari solet, Hoc tribus de causis nominibus additur; Discretionis, vt Phrygiæ molimur montibus Ida. Est enim Ida Cre-*

ta mons aquis, fluminibusque abundans, vt Ouid. 4. Fast. ibi.

Dindymon, & Cybelen, & amœnam montibus Idam.

Proprietatis: vt,

Terribili implexum, setaque & dentibus atris. Epithethum.

Ornatus: vt, Alma Venus. Differt autem Epithethum ab Antonomasia, quòd numquam solum ponitur, sed nomini proprio alicuius adijcitur: Antonomasia autem (vt Diomedes ait) per se proprij nominis vice ponitur, et eius loco fungitur. Vt est Arma, virumque vbi intelligitur Aeneas: Hæc autèm tribus fit modis: ab animo, vt magnanimus Anchisiades, id est Aeneas. A corpore, vt ipse arduus, idest Polyphemus. Extrinsecus. vt,

Antonomasia quid

Quibus modis fit.

Infelix puer, atq; impar congressus Achilli,

Hoc

Hoc est Troilus Priami, Hecubæque filius, cuius vita inter Troianorum fata numerabatur: nam eo viuo Troia capi non poterat. Hic adhuc adolescentulus ausus cum Achille Græcorum omnium fortissimo congredi, ab eodem occisus est. Sed has Antonomasiæ partes, vna cum epitheti discretione, & proprietate, cùm ad rem propositam minimè faciant, missas faciamus, & ad personarum ornatus, & epitheta hoc modo deueniamus: Beatiss. ac Sanctiss. in Christo Patri Gregorio XIV. diuina prouidentia Christianæ Reip. ac Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ dignissimo summo Pontifici. Illustrissimo, ac Reuerendiss. Cardinali, Reuerendissimo Archipræsuli, & Præsuli. Reuerendo Abbati. Venerabili Canonico, & Archipresbitero.

ro. Honesto præsbitero. Religioso monacho. Venerando Decano. Reuerendæ, dignæque Abbatissæ. Imperatori Augusto, vel Cesariæ Maiestati, Christianæ Reipublicæ tutori, faustissimo, pientissimo, vexillifero, triumphatori fortissimo. Serenissimo, ac inuictissimo catholico Hispaniarum Principi. Christianissimo Francorum Regi, Illustrissimo, & Excellentissimo Principi. Illustrissimo Duci. Consuli uigilantissimo, Senatori splēdidissimo. Censori grauissimo. Aedili magnificentissimo. Iudici incorruptissimo. Prætori integerrimo. Theologo graui, absoluto, syncero, sacro, diuino. Iurisperito iuris consultissimo, legumprudentissimo, iuris vtriusque docto. Rhethori disertissimo, suauiloquenti, facundissimo. Poetæ sacro di-

30 ——, nobili, inclito. Medico pe-
,clar —— fido, eximio, humanæ salutis
ssimo —— i, auxiliatori, tutori, morbo-
derat —— ori, & propulsatori. Diale-
m cur —— co, inuicto. Mixtè docto un-
ico arg —— vel undique doctissimo.
equaqu e
Scholast ico erudito, docto, litterarum
studioso: Tabellario prudenti, Artifi-
i experto, prouido. Amicoamabili.
Ciui magistratui magnifico. Equiti
aureato, equestris ordinis viro, mili-
tiæ decori, inclyto, magnanimo, forti
strenuo: generoso. Fortissimo militi,
& iuris clarissimo interpreti. Militi
ortissimo, & exercitatissimo. Oratori
ectabili generoso. Patri optimo, ho-
rando, obseruando. Matri indul-
tissimæ. Fratri carissimo. Patruo
ruando. Uxori suauissimæ. Filio
issimo, dilectissimo, suauissimo.

Ne-

Nepoti, genero, affini, sodali, commilitoni iucundissimis. Cui nulla est officiÿ dignitas, veluti diuiti auctoritate præstanti, dicemns optimati, summati, primario, nobili, grani, grauissimo, ornato virtute, aut moribus ornatissimo, eruditione præcellenti, obseruando, honorando, colendo, absoluto, eximio, egregio, prudenti, suspiciendo, spectato, perspicaci, circumspecto. Opifici indnstrio, solerti, perito, exquisito, accurato. Adolescenti ingenioso, probo, modesto, optimæ spei, eximiæ, generosæ indolis. Matronæ primariæ, optimæ, integerrimæ, probæ, pudicæ. Puellæ lepidæ, formosæ, amabili, optimè moratæ, pudicæ, iucundæ. Philosopho sophiæ filio, naturæ exploratori, speculatori, sapientiæ amatori. Mathematico arithmeticæ, geometriæ, sideralis scien-

z ori, fatorum expositori, di-
ofes nis conscio, phaetontei cur-
nun ator, immobilis magnitu-
explo tori, discretæ quãtitatis sup-
nis n e accuratissimo, subtilissimo,
utatori o, prudentissimo, perspicaci,
cutissimo, diuino, sapientissi-
excellen sico cælestis armoniae imita-
mo Musico dum filio, Musarum alum-
tori; Pieridum filio, Musarum alum-
no. Grammatico latini sermonis ex-
ploratorē, humani studij principi, au-
ctorum interpreti, humaniss. disser-
tiss. accuratiss. copiosiss. ornatiss. do-
ctiss. His epithetis quomodo Vir. alij-
que auctores fuerint vsi, vide Ma-
crobium in lib. Saturnal. 6. cap. 5. &
Arist. in 3. Rhethor. cap. 2.

DE

DE KALENDIS

Nonis, & Idibus.

Kalendæ sunt primus dies vniuscuiusque mensis dicuntur à καλέω, id est voco: tunc minor Pontifex calata, id est vocata in Capitolium plebe quot dies à Kalendis ad nonas superessent, pronunciabat. Et ideò minor Pontifex numerum dierum, qui ad nonas supereßent, calando prodebat, quod post nouam lunam oportebat nonarum die populares, qui in agris essent, confluere in vrbem, vt addiscerent quid eo mense in diuinis humanisque rebus facto opus esset. Nonæ sunt, quasi nouae initium obseruationis, vel quod ab eo die semper ad

Kalendæ. Nonæ.

ouem dies putentur. Sunt
nonae in Martio, Maio,
Octobri sex illi dies, qui
sequuntur: reliqui verò
atuor tãtum habent nonas.
Martio, Maio, Iulio, &
dies est decimus quintus, in
decimus tertius. Diactae sunt
verbo iduare, quod est diuidere,
quòd circa medium mensis
es, in duas partes propemodùm
les diuidere uideantur. Ab idi-
tem denominationem sumunt
dies, nonas immediatè subse-
non quòd ipsae sint idus, sed
s antecedant. Vnde octauo,
sexto, quinto, quarto, tertio,
es. Vnde versus.

es mensis prisco dat more
das,

Post

Post numero nonas, post idus, postque Kalendas
Sex maius nonas, October Iulius, & Mars.
Octo tenet Idus mensis generaliter omnis.
Iunius, Aprilis, September siue Nouember.
Triginta luces reliquis tamen vna superſit.
Octo, & viginti Februarius accipit ortus,
Si biſſextus erit, tunc vnus iungitur illi.
Idibus expletis quot luces quære ſupperſint,
Inde diem menſis primum ſuper adde ſequenti.
Exemplum ſex nonas, vnum & triginta habentium.

Kalendis Martij, il primo giorno de Marzo: nam omnium mensium prima dies Kalendas, vel Kalendis fit, eò quia hunc diem, qui ex diebus, qui Kalarentur Primus esset, placuit Kalendas vocari. Sexto nonas, il secondo. ex secundo enim die vsque ad septimum quinque numerantur; cùm addimus alium sex erunt, quocirca sexto nonas dicemus. Quinto nonas alli tre: nam inter tres, & septē die quatuor intersunt, alio adiecto quinque fient: idcirco quinto nonas. Qua[rto nonas] alli [...] Tertio nonas. alli 4. Tertio nonas. alli [...] Pridie nonas Mar. alli 6. & sic sci[...] dum est, quòd secundo nonas, secun[...] idus, [...] secundo kal. nunquam di[...] [...]ur, sed pridie hoc est die nonas, id[...] [...] Kalendas præcedente. Nonis a[...] [...]has nonas idus cuique me[...] octo

octo sumemus: inter octo dies, & quindecim septem intercedunt alio addito erunt octo. Octauo idus Martij alli 8. de Marzo. Septimo idus alli 9. sexto idus alli 10. Quinto alli 11. Quarto alli 12. Tertio alli 13. Pri*die alli 14. Idibus alli 15. Sextus decimus dies à trigesimo primo quindecim superatur, huic si duos alios inijciemus, fiet decimus septimus, idcirco decimo septimo Kalendas Aprilis alli 16. de Marzo: & ita kalendæ à mense sequenti capiuntur. Sextodecimo kalend. April. alli 17. Quintodecimo alli 18. Quartodecimo alli 19. Vndecimo alli 12. Decimo alli 23.* Nono *alli 24. Octauo alli 25. Septimo alli 26. Sexto alli 27. Quinto alli 28. Quarto alli 29. Tertio alli 30. Pridie kalen. Apriles, vel Aprilis*

prilis alli 31. de Marzo. Exemplum
quatuor nonas, trigintaque dies habē-
tium. Kalendis Aprilis il primo d'A-
prile. Quarto nonas alli 2. Tertio no-
nas alli 3. Pridie nonas alli 4. No-
nis alli 5. Octauo idus alli 6. Septi-
mo alli 7. Sexto alli 8. Quinto alli 9.
Quarto alli 10. Tertio alli 11. Pri-
die alli 12. Idibus alli 13. Decimo
octauo kalendas Maias alli 14.
Decimo septimo alli 15. Sextodeci-
mo alli 16. Quinto dec. alli 17. Quar
to decimo alli 18. Tertio decimo alli
19. Duodecimo alli 20. Vndecimo
alli 21. Decimo alli 22. Nono alli
23. Octauo alli 24. Septimo alli 25.
Sexto alli 26. Quinto alli 27. Quar-
to alli 28. Tertio alli 29. Pridie ka-
lendas Maias alli 30. d'Aprile.
Hac denique præcipua sit regula, quòd
finitis

finitis idibus, menses, qui Unum, & triginta dies habent, si quatuor nonas habent, incipiunt à decimo nono kalen., si sex habent nonas à decimo septimo kalen. Februarius autem semper à decimo sexto kalen. incipit: sed si sit bissextus cùm tunc xxix. habeat dies duplicatur. vi. kalendas ob quod bißextus dicitur. Et hæc satis dicta de Kalendis. Inditio autem quæ sit, à quo, & quare intenta vide Speculatorem in tit de instrum. edit. in princ. Et quomodo annum instituerit Romulus, & Numa, vide Macrob. in Saturn. lib. 1. cap. 22. & 13.

a Macrob. in 1. lib. Saturn. cap. 15. & glo. in cap. Data Romæ de reg. iur. in 6. vbi plenè Ioan. Andr. l. cum bissextus de verb. signif. not. in institut. de testan. ordi. &

plenè in c. propter el i. vbi per Archidi. post glo. ibi in verbo talibus 18. disti. Albertus in suo dictionario in verbo Kalendæ.

b Februarius cur solus octo, & viginti retinuerit dies, vide Macrob. in 1. saturn. cap. 13.

c Aprilis dicitur ab aperiendo ver, quod omnia aperit, vt Varro scribit. *Ouidius* quoque lib. 4. Fast. ait.

Nam quia ver aperit tunc omnia, denique cedit.
Frigoris asperitas, fætaq; terra patet.
Aprilem memorant ab aperto tempore dictum.

FINIS.

PAVLI PORTARELLI ad Lectorem Epigramma.

SI te cura tenet summorum quærere Regum
Lector, amicitias, eximiumq; decus.
Et Latium totum scriptis ornare disertis,
Vt te posteritas plus Cicerone legat.
Hunc versare velis noctesque diesque libellũ.
Scribendi hinc ratio nam tibi tota patet.
Arguté, breuiterq; Auctor quid epistola, qualis
Debeat esse, oculos subijcit ante tuos.

SCIPIONIS MAZZELLAE.

QVi Latio sermone cupit contexere cartas
Candidiusq; ipso vel Ciceroni loqui,
Hac Sanctorelli percurrat scripta diserti:
Et decus eximium posteritatis erit.

F. FELICIS MILENTII
Laurinensis, Augustiniani

Epigramma.

NOSCERE si cupiat, si scribere amicus amico
Hanc legat vt lecta, scribere ritè queat.
Consulat, excuset, faueat, soletur, & oret,
Laetetur, moneat, qua cupit Arte capit,
Ars, qua Mercurius claret, modò claret in Arte;
Ars artis clari vincitur Arte viri.
Exiguo magnū quondam nux clausit Homerū
Orbe: hoc priscorum plurima condit opus
Quò Natura fugis? nunquid superaris ab Arte?
Tune rubescis? io: siste, resiste, rape:
Circuit ecce rota, & mutatur temporis ordo:
Ipsa imitans quondam, tuq; imitare modo.
Effuge: quid facies; Ars ambit pectora, mentes:
Siq; per astra volas, Fama per astra volat.

Nn

Ne vacua pagella remaneret, apponere hic volui Epigramma à nobis compositum in mortem clarissimi iure consulti Fabij Iordani huius operis censoris, vt tanti viri memoria in amici opere extaret. qui (quæ erat viri humanitas) historiam, quam de Vrbe Neapoli in manibus habebat, quamq; breui in lucem erat editurus, mea caussa intermisit.

IN

IN MORTEM FABII IORDA
Iureconsulti clarissimi Aloisiy Ant.
Sanctorelli Iureconsulti
Epigramma.

VT Lachesis magni Iordani stamina ru
In Latio, quo non doctior alter erat
Phębus, & Aonides, & Pallas eunus acerbu
Fleuerunt omnes interitumq; viri.
Visa est, & Siren atras assumere vestes,
Eq; suis manibus deposuisse lyram.
Turbidus, auctus aquis Sebethus in ęquora
Nymphae dum largis fletibus ora rigan
Heu iacet extinctus vates, non ille Maron
Inferior, Fabij si monumenta legas.
Heu tibi Parthenope ereptū est decus omne
Hic de te cunctam texuit historiam.
Spargite humo flores igitur, date thuris hon
Dicite, Iordani molliter ossa cubent.

Imprimatur.

Gregorius Peccerillus Vic. Gen.

Fr. Ioseph de Rubeis S. T. D. & Eminentiss. Card. Filam. Theol. Consultor Sancti Officÿ Vid.

